

LIETUVOS BANKAS

PRANEŠIMAS

APIE LIETUVOS BANKO
PAGRINDINIO TIKSLO ĮGYVENDINIMĄ,
FINANSŲ RINKOS BŪKLĘ
IR FUNKCIJŲ VYKDYMĄ

TEIKIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

2014 m. gegužės mėn.

LIETUVOS BANKAS

PRANEŠIMAS

APIE LIETUVOS BANKO PAGRINDINIO TIKSLO ĮGYVENDINIMĄ,
FINANSŲ RINKOS BŪKLĘ IR FUNKCIJŲ VYKDYMĄ

TEIKIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

2014 m. gegužės mėn.

Lietuvos banko valdyba Pranešimą apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, finansų rinkos būklę ir funkcijų vykdymą patvirtino 2014 m. gegužės 29 d. Jį rengiant, panaudoti Lietuvos banko, Lietuvos statistikos departamento, Europos Centrinio Banko, Europos Sąjungos statistikos tarnybos, Tarptautinio valiutos fondo ir kiti duomenys, paskelbti iki 2014 m. gegužės 15 d.

Santrumpos ir kiti paaiškinimai

AB	akcinė bendrovė
BVP	bendrasis vidaus produktas
ECB	Europos Centrinis Bankas
ECBS	Europos centrinių bankų sistema
ES	Europos Sąjunga
Eurostatas	ES statistikos tarnyba
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
LCKU	Lietuvos centrinė kredito unija
LCVPD	AB Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas
PFI	pinigų finansinės institucijos
proc. p.	procentinis punktas
SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
UAB	uždaroji akcinė bendrovė
VĮ	valstybės įmonė
VKM II	antrasis valiutų kurso mechanizmas
VVP	vyriausybės vertybiniai popieriai

Kai kuriose lentelėse ir paveiksluose dėl apvalinimo eilučių suma ir procentai nesutampa su bendrais duomenimis („Iš viso“ ir 100 %).

TURINYS

Santrauka.....	8
I. EKONOMIKOS IR FINANSŲ APŽVALGA	11
Pasaulio ekonomikos raida.....	11
Lietuvos ekonomikos raida	13
Realusis sektorius.....	13
Visuminė paklausa.....	13
Visuminė pasiūla.....	14
Išorės sektorius.....	14
Darbo rinka.....	16
Užimtumas ir nedarbas.....	16
Darbo užmokestis.....	17
Kainos ir sąnaudos.....	17
Valdžios sektoriaus finansai.....	19
Pajamos, išlaidos ir deficitas.....	19
Skola.....	20
Privačiojo sektoriaus finansinė būklė	20
Ne finansų įmonių veikla.....	20
Namų ūkių finansai	22
Kredito ir indėlių rinkos raida.....	24
II. PAGRINDINĖS LIETUVOS BANKO FUNKCIJOS	29
Valiutos kurso ir pinigų politika	29
Valiutos kurso politika	29
Pinigų politikos priemonės	29
Privalomosios atsargos ir bankų sektoriaus likvidumo kaitos veiksniai	30
Valiutų keitimo operacijos	31
Finansų rinkos priežiūra.....	32
Priežiūros kryptys ir rezultatai	32
Finansų rinkos dalyviai, jų priežiūra	34
Bankai.....	34
Bankų sektoriaus veikla.....	34
Veiklos riziką ribojantys normatyvai	37
Draudimo rinka	37
Kredito unijos.....	39
Kitos finansų įstaigos	41
Finansinės paslaugos ir rinkos, jų priežiūra.....	42
Pensijų fondai.....	42
Kolektyvinio investavimo subjektai	44
Pirminė ir antrinė rinkos.....	44
Vartojimo kredito rinka.....	45
Ginčų nagrinėjimas	46
Finansinis švietimas	46
Makroprudencinė politika.....	47
Makroprudencinės politikos tikslingumas	47
Makroprudencinės politikos vykdymas.....	48
Makroprudencinės politikos priemonės	48
Grynieji pinigai	49
Finansinio turto investicijų valdymas	50
Finansinio turto likvidumas ir saugumas	52
Statistikos tvarkymas.....	53
Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos	54
Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūra	54
Bendros mokėjimų eurais erdvės projektas	54
TARGET2-Securities projektas	55
Valstybės išdo ir institucijų sąskaitų tvarkymas	55
Pasirengimas euro įvedimui.....	56
Lietuvos rodiklių atitikties ekonominės konvergencijos kriterijams stebėseną	56
Lietuvos teisinės konvergencijos užtikrinimas.....	57

Pasirengimas grynujų pinigų pakeitimui	57
Mokėjimo sistemų pertvarkymas	58
Visuomenės informavimo veikla	58
Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje ir tarptautinis bendradarbiavimas.....	58
Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje	58
Dalyvavimas ES institucijų veikloje	59
Bendradarbiavimas su TVF ir kitomis tarptautinėmis institucijomis.....	59

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELĖS

- 1 lentelė. Realusis BVP ir infliacija pasaulyje
- 2 lentelė. Pagrindiniai ne finansų įmonių veiklos rodikliai
- 3 lentelė. Pinigų finansų įstaigų paskolų portfelio bendrosios vertės kaita
- 4 lentelė. Lietuvos banko pinigų politikos priemonės
- 5 lentelė. Grynas užsienio valiutų pirkimas iš Lietuvos banko (–) arba pardavimas Lietuvos bankui
- 6 lentelė. Paskolų portfelio kokybės rodikliai
- 7 lentelė. Grynas pinigų išleidimas arba išėmimas (–)
- 8 lentelė. Banknotai ir monetos apyvartoje
- 9 lentelė. Ekonominės konvergencijos kriterijų įverčiai ir kriterijų vykdymo Lietuvoje prognozės

PAVEIKSLAI

- 1 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu)
- 2 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (gamybos metodu)
- 3 pav. Užsienio prekybos balansas
- 4 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys
- 5 pav. Užimtieji pagal ekonominės veiklos rūšis
- 6 pav. Metinės infliacijos pagal SVKI veiksniai
- 7 pav. Valdžios sektoriaus pajamos, išlaidos ir balansas
- 8 pav. Ne finansų įmonių galimybė dengti įsiskolinimą
- 9 pav. Ne finansų įmonių veiklos rezultatus lemiantys veiksniai ir pradėtų bankroto procedūrų skaičius per metus
- 10 pav. Namų ūkių finansinio turto kaitos per metus veiksniai
- 11 pav. Namų ūkių paskolų palūkanų mokėjimo našta
- 12 pav. Ne finansų įmonių nuosavomis lėšomis finansuojamo turto dalies kaita
- 13 pav. Naujų paskolų privačiam sektoriui palūkanų normų kaitos veiksniai
- 14 pav. Indėlių PF (neįtraukiant AB banko SNORAS) kaitos per metus veiksniai
- 15 pav. Bankų atsargos litais Lietuvos banke
- 16 pav. Lietuvos banko prekyba užsienio valiuta su bankais ir kitais indėlininkais
- 17 pav. Bankų turto struktūra
- 18 pav. Bankų įsipareigojimų struktūra
- 19 pav. Bankų grynas pelnas
- 20 pav. Draudimo įmonių veiklos rezultatai
- 21 pav. Kredito unijų veiklos rodikliai
- 22 pav. Antrosios pakopos PF dalyvių skaičiaus ir turto kaita
- 23 pav. Vartojimo kredito likutis pagal vartojimo kredito sutartis 2013 m. gruodžio 31 d.
- 24 pav. Kreipimų skaičius pagal sektorius
- 25 pav. Užsienio atsargos
- 26 pav. Investicijų struktūros pokyčiai
- 27 pav. Užsienio atsargų grąža ir 1 m. trukmės Vokietijos VVP pelningumas
- 28 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal finansines priemones
- 29 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal reitingus
- 30 pav. Organizacinė schema

Santrumpos ir kiti paaiškinimai

AB	akcinė bendrovė
BVP	bendrasis vidaus produktas
ECB	Europos Centrinis Bankas
ECBS	Europos centrinių bankų sistema
ES	Europos Sąjunga
Eurostatas	ES statistikos tarnyba
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
LCKU	Lietuvos centrinė kredito unija
LCVPD	AB Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas
PFI	pinigų finansinė institucija
proc. p.	procentinis punktas
SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
UAB	uždaroji akcinė bendrovė
VĮ	valstybės įmonė
VKM II	antrasis valiutų kurso mechanizmas
VVP	Vyriausybės vertybiniai popieriai

Kai kuriose lentelėse ir paveiksluose dėl apvalinimo eilučių suma ir procentai nesutampa su bendrais duomenimis („iš viso“ ir 100 %).

SANTRAUKA

Šiame pranešime išsamiai pristatomas Lietuvos banko atliekamas darbas įgyvendinant Lietuvos Respublikos centrinio banko tikslus ir vykdant funkcijas šalies ir pasaulio ekonomikos bei finansų sistemos raidos kontekste.

Lietuvos banko pagrindinis tikslas – palaikyti kainų stabilumą – įgyvendinamas taikant fiksuotojo lito kurso strategiją. Fiksuotojo lito kurso sąlygomis bankas užtikrina laisvą litų keitimą į eurus, ir atvirkščiai, todėl nereguliuoja litų rinkos palūkanų normų ir litų kiekio apyvartoje, nes jį lemia litų paklausa. Fiksuotasis lito kursas padeda netiesiogiai siekti pagrindinio tikslo ilguoju laikotarpiu: eksporto ir importo kainas palaiko stabilesnes, kartu palengvina tarptautinę prekybą, prisideda prie pasitikėjimo Lietuvos ekonomine politika. Lietuvos banko pinigų politikos priemonės skirtos fiksuotajam lito kursui euro atžvilgiu palaikyti ir padeda užtikrinti tinkamą bankų sistemos likvidumą.

Pasaulio ekonomikos augimas 2013 m. nustojo lėtėti ir buvo iš esmės toks pats, kaip ir 2012 m. Labai pagerėjo nuotaikos išsivysčiusiose pasaulio valstybėse, ypač JAV. Pasitikėjimas padidėjo ir euro zonoje: šiame regione 2013 m. antrąjį ketvirtį baigėsi recesija. Bendra euro zonos ūkio padėtis vis dar buvo sudėtinga, o atsigavimas lėtas, tačiau įtampa regiono finansų rinkose buvo gerokai atslūgusi, nes ES valdžios institucijos priėmė arba pradėjo įgyvendinti nemažai padėčių stabilizuojančių struktūrinių priemonių. Daugiausia dėmesio pastaruoju metu regione buvo skiriama bankų sąjungos kūrimui, ir nemažai svarbių susitarimų jau yra priimti. Tačiau padėtis besiformuojančios rinkos ekonomikos šalyse buvo prastesnė, iš jų bene labiausiai tendencijos blogėjo Rusijoje. 2013 m. šios šalies ūkio plėtra labai sulėtėjo, ir yra nemaža rizika, kad, tebetvyrant geopolitinei įtampai ir išaugus nepasitikėjimui, Rusijos ūkio augimas toliau mažės.

Lietuvos ekonomikos plėtra tebėra viena iš sparčiausių ES. Ją labiausiai skatina vidaus paklausa – didėja tiek namų ūkių vartojimas, tiek vidaus investicijos. Namų ūkių vartojimą labiausiai skatina augančios realios disponuojamosios pajamos, o vidaus investicijas – vienkartiniai veiksniai ir palanki ekonomikos konjunktūra. Tačiau eksporto plėtra lėtėja. Ją labiausiai riboja nuosaikiau auganti išorės paklausa ir nepalanki importuojamų žaliavų kainų ir pasaulinės naftos produktų rinkos raida.

Ekonomikos augimą labiau skatinant vidaus paklausai, sparčiau daugėjo užimtųjų su vidaus rinka susijusiose veiklose. Ypač pastebimą poveikį užimtumui darė statybų sektoriaus atsigavimas, prisidėjo ir pirmininkavimas ES Tarybai. Nedarbo lygis mažėjo daugiausia dėl gana sparčiai krintančio ilgalaikių bedarbių skaičiaus. Vis dėlto šis mažėjimas gali reikšti pasitraukimą iš darbo rinkos.

2013 m. pabaigoje ir 2014 m. pradžioje vidutinė metinė infliacija buvo kur kas mažesnė nei ankstesniais metais ir mažesnė nei vidutiniškai per ilgą laikotarpį. Sumažėjusi infliacija sietina su vartotojams palankiomis administruojamųjų, degalų ir maisto kainų kitimo tendencijomis. Šios tendencijos susijusios su išorės veiksniais, t. y. pasaulinių energijos ir maisto žaliavų kainų kaita pasaulio rinkose: pasaulyje atpigę nafta ir maisto žaliavos. Labiau nuo šalies vidaus padėties priklausančių kainų kilimas, rodantis grynąją infliaciją, nedaug prisidėjo prie infliacijos sumažėjimo.

Didžiausios bankų skolininkų grupės – ne finansų įmonių – veiklos rezultatai, finansinė būklė ir galimybės grąžinti skolą gerėjo. Kita vertus, nepaisant pasiektų rezultatų, pradėtų bankroto procedūrų skaičius nuo 2012 m. pabaigos nuosaikiai didėjo. Kartu su mažesniu, negu prognozuota, tarptautinių prekybos partnerių ekonominiu augimu tai darė reikšmingą įtaką verslo sprendimams ir didino atsargumą. Trumpuoju laikotarpiu įmonės turėtų didinti investicijas į gamybos priemonių atnaujinimą, kadangi esamų gamybos pajėgumų panaudojimo lygis tebėra aukštas.

Namų ūkių finansinė būklė 2013 m. stiprėjo: mažėjo nedarbo lygis, kilo atlyginimai, gerėjo lūkesčiai dėl ateities. Tai leido namų ūkiams tapti mažiau rizikingais skolininkais. Nepaisant gerėjančios namų ūkių finansinės būklės, finansinius sprendimus namų ūkiai, kaip ir 2012 m., buvo linkę priimti atsargiai. Be to, su didelėmis problemomis susiduriantys namų ūkiai nuo 2013 m. vidurio gali kreiptis į teismą dėl fizinio asmens bankroto paskelbimo. Šia galimybe iki 2014 m. balandžio pabaigos pasinaudojo 201 asmuo.

Pinigų finansų įstaigų paskolų portfelis 2013 m. sumažėjo, labiausiai dėl to, kad nuo metų vidurio dvi įstaigos nebuvo įtraukiamos į oficialiąją statistiką (viena įstaiga bankrutavo, kita – pasitraukė iš rinkos). Namų ūkių ir ne finansų įmonių finansinei padėčiai stiprėjant, jų lūkesčiai tampa geresni, todėl pamažu didėja vartojimo ir investicijų finansavimas skolinimais išsoma. Prie didėjančios skolinimosi paklausos prisideda ir tampančios ne tokios griežtos skolinimo sąlygos bei vis dar mažos palūkanų normos. Be to, mažos palūkanų normos nedaro reikšmingesnės įtakos indėlių augimui pinigų finansų įstaigose. 2013 m. indėlių padaugėjo, tačiau jų struktūra pasikeitė – daugiau finansinių lėšų buvo laikoma einamosiose sąskaitose.

2013 m. išsiskyrė bankų sektoriaus dalyvių skaičiaus kaita ir su tuo susijusiu rinkos dalių persiskirstymu. Nors 2013 m. buvo pažymėti AB Ūkio banko bankrotu, bankų sektorius išliko stabilus: augo, dirbo pelningai, gerėjo bankų turto kokybė, didėjo bankų likvidaus turto ir kapitalo atsargos.

Toliau stiprinta kredito unijų priežiūra. Siekiant spręsti neatidėliotinus kapitalo didinimo klausimus ir nustatant tinkamą pusiausvyrą tarp kredito unijų plėtros ir jų galimybių amortizuoti su rizikos prisiėmimu susijusius nuostolius, parengti kredito unijų veiklą reglamentuojančių įstatymų projektai, jiems pritarė Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Toliau vyko kredito unijų veiklą reglamentuojančių teisės aktų peržiūra ir buvo griežtinami joms taikomi reikalavimai. Lietuvos bankas parengė ir viešoms diskusijoms pateikė dokumentą „Kredito unijų veiklos modelis Lietuvoje“. Jame numatytos sektoriaus struktūrinės reformos galimybės ir būdai, kurie leistų sustiprinti kredito unijas bei užtikrinti tvarią bei ilgalaikę sektoriaus veiklą ateityje. Sugriežtinus veiklos riziką ribojančius normatyvus, kredito unijų sektoriuje plėtra tapo tvaresnė, lėčiau didėjo indėliai ir turtas.

Toliau rengiamasi įgyvendinti labai svarbius ES teisės aktus bankų priežiūros srityje – Direktyvą dėl kapitalo poreikio (CRD IV), Reglamentą (CRR) ir techninius standartus. Buvo parengti įstatymų (Bankų, Lietuvos banko, Centrinės kredito unijos) pakeitimų projektai, iš esmės peržiūrėti Lietuvos banko valdybos nutarimai. Bankų sektorius per gana trumpą laiką turės prisitaikyti prie šioje Direktyvoje nustatytų reikalavimų ir pasirengti tiesiogiai taikyti CRD pakete esantį Reglamentą ir techninius standartus. Direktyvoje nustatyti papildomi kapitalo rezervai bankams, ES mastu standartizuoti likvidumo reikalavimai, pradedamas taikyti rodiklis, subalansuojantis banko kapitalą ir finansavimą. Atliktais išankstiniais skaičiavimais, Lietuvos bankų sistemos rodikliai jau dabar atitinka naujus normatyvus. Toliau buvo rengiamasi direktyvos „Mokumas II“, kuria nustatomas rizikos vertinimo pagrįstas draudimo įmonių valdymas ir kapitalo skaičiavimas, įgyvendinimui. Buvo parengti laikinąsias „Mokumo II“ gaires įgyvendinantys Lietuvos banko teisės aktų projektai, o kiekybinių vertinimo studijų duomenimis, visos draudimo įmonės atitinka mokumo kapitalo reikalavimus pagal direktyvą „Mokumas II“.

Finansinis švietimas, kaip svarbus elementas skatinant atsakingą finansinių produktų vartojimą, ir 2013 m. buvo prioritetinė Lietuvos banko veiklos sritis. Lietuvos banko valdybos nutarimu patvirtinta Finansinio švietimo koncepcija, be to, visuomenei pristatyta Lietuvos banko finansinio švietimo iniciatyva ir interneto svetainė „Pinigų bitė“ (www.pinigubite.lt). Pastaroji turėtų tapti nešališkos ir patikimos informacijos šalies gyventojams apie asmeninių finansų planavimą ir tvarkymą šaltiniu. Be to, ataskaitiniu laikotarpiu Lietuvos bankas ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija pasirašė bendradarbiavimo dėl finansinio ir ekonominio mokinių švietimo susitarimą. Siekiant užtikrinti sėkmingą bendradarbiavimą su aktyviai finansinio švietimo srityje veikiančiais finansų rinkos dalyviais, suformuoti Finansinio švietimo iniciatyvų koordinavimo komitetas ir Finansinio švietimo bendradarbiavimo tinklas.

Pastaroji ekonomikos ir finansų krizė parodė, kokią didelę neigiamą įtaką sisteminei rizikai gali padaryti Lietuvos, ES ir viso pasaulio finansų sektoriui, o kartu ir ekonomikos raidai. Mažindamas šių problemų atsiradimo galimybę, Lietuvos bankas siekia sustiprinti turimas finansinio stabilumo užtikrinimo galias prisiimdamas naują makroprudencinės politikos vykdymo funkciją. 2013 m. parengtas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas atitinkamas Lietuvos banko įstatymo pakeitimo projektas šiuo metu yra svarstomas Seime. Makroprudencinės politikos pagrindinis tikslas – prisidėti prie visos finansų sistemos stabilumo apsaugos, įskaitant finansų sistemos atsparumo stiprinimą ir sistemines rizikas susidarymo mažinimą, kad būtų užtikrintas tvarus finansų sektoriaus indėlis į ekonomikos augimą.

Pagrindinis Lietuvos banko tikslas valdant finansinį turą – užtikrinti pakankamą likvidžių finansinių išteklių kiekį sklandžiam valiutos valdybos sistemos veikimui. Todėl 2013 m. finansinio turto investavimo rezultatus lėmė mažos saugiausių kredito rizikos prasme euro zonos valstybių pelningumo normos. Reaguojant į pastarąją aplinką ir atsižvelgiant į Pasaulio banko rekomendacijas, buvo atnaujinta finansinio turto investavimo strategija. Naująją strategiją siekiama labiau išskaidyti investavimo riziką ir padidinti prognozuojamą investicijų pelningumą per 3 m. investavimo laikotarpį.

Lietuvos bankas rengė ir skelbė pinigų ir finansų, išorės sektoriaus bei kitų finansų statistiką. Didžioji jos dalis rengiama vadovaujantis ES ir ECB teisės aktais, tarptautiniais statistikos standartais ir vadovais. Banko interneto svetainėje nuolat skelbiami naujausi finansų statistikos duomenys ir statistiniai pranešimai, operatyviai suteikiantys vartotojams naujausią informaciją aktualiais ekonomikos klausimais.

Lietuvos bankas įdiegė naują Elektroninių paslaugų gyventojams informacinę sistemą ir fiziniams asmenims, naudojančioms tapatybės patvirtinimą per elektroninės bankininkystės sistemą ar kitomis elektroninėmis priemonėmis, suteikė patogią galimybę susipažinti su paskolų rizikos duomenų bazės informacija apie asmens įsipareigojimus kredito įstaigoms.

Siekiant sklandžiai įgyvendinti bendros mokėjimų eurais erdvės (SEPA) projektą, į SEPA koordinavimo komiteto veiklą greta bankų įsitraukė ir kiti mokėjimo paslaugų teikėjai – mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigos, kredito unijos. Skatinant mokėjimo paslaugų teikėjų, programinės įrangos kūrėjų ir mokėjimo paslaugų vartotojų tarpusavio bendradarbiavimą, SEPA žinomumą ir dalijimąsi gera praktika, diskusijas ir veiksmingiausių sprendimų paiešką, norint palengvinti įmonių ir viešojo sektoriaus pasirengimą SEPA reikalavimų įgyvendinimui, surengtas SEPA forumas – suinteresuotų šalių susitikimas. Naujausia ir aktuali informacija apie SEPA nuo 2014 m. sausio mėn. pradėta skelbti naujoje Lietuvos banko kartu su Lietuvos bankų asociacija parengtoje specializuotoje SEPA svetainėje (www.sepa.lt).

Lietuvos bankas visose savo veiklos srityse aktyviai rengiasi Lietuvos strateginio tikslo įgyvendinimui – ES bendrosios valiutos euro įvedimui 2015 m. Vienos iš svarbiausių sričių yra sklandus grynųjų pinigų pakeitimas, mokėjimo sistemų pritaikymas, dalyvavimas visuomenės informavimo kampanijoje. Daug dėmesio skiriama sklandžiam bendradarbiavimui su kitomis tiek ES, tiek Lietuvos institucijomis užtikrinti.

Lietuvos bankas aktyviai dalyvavo ECBS ir kitų ES institucijų veikloje, glaudžiai bendradarbiavo su TVF ir kitomis tarptautinėmis organizacijomis, reitingų agentūromis, nacionaliniais centriniais bankais. ES institucijų darbotvarkėse ir toliau daugiausia dėmesio skirta bankų sąjungos klausimams: bendro priežiūros mechanizmo įgyvendinimui bei bendro pertvarkymo mechanizmo įsteigimui. TVF daug dėmesio skyrė tarptautinės makroekonominės aplinkos, pinigų politikos sureguliovimo ir finansų sistemos pertvarkos klausimams.

I. EKONOMIKOS IR FINANSŲ APŽVALGA

Pasaulio ekonomikos raida

Pasaulio ūkio plėtra 2013 m. iš esmės nebelėtėjo ir buvo panaši į buvusią prieš metus. Antrąjį pusmetį išsivysčiusiose pasaulio valstybėse ekonomikos atsigavimas po truputį spartėjo, o besiformuojančios rinkos ekonomikos šalyse tendencijos buvo prastesnės. Didžiausią įtaką optimistiškesnėms nuotaikoms išsivysčiusiose šalyse turėjo gera JAV ūkio raida. Be to, 2013 m. antrąjį ketvirtį baigėsi pusantrų metų užtrukusi recesija euro zonoje, o perspektyva periferinėse regiono šalyse tapo palankesnė, todėl nebekilo įtampa, kad euro zona gali iširti.

Pasaulio ekonomika kilo lėtai, ir pagrindiniai pasaulio centriniai bankai jau šeštus metus iš eilės įgyvendino skatinamąją pinigų politiką. Japonijos bankas savo naują turto supirkimo programą pradėjo vykdyti 2013 m. pavasarį. Ją planuota įgyvendinti iki 2015 m., tačiau jo vadovas 2014 m. balandžio mėn. teigė, kad apie kiekybinio skatinimo programų vykdymo pabaigą kalbėti per anksti, nes siekiant Japonijos banko tikslo – 2 proc. infliacijos – dar tik įpusėta. ECB dar metų viduryje užsiminė, kad mažos palūkanų normos bus taikomos ilgą laiką, o lapkričio mėn., labai sumažėjus infliacijai, pagrindinę palūkanų normą sumažino iki dar niekada nebuvusio žemiausio lygio (0,25 %). Tačiau 2014 m. pirmaisiais mėnesiais infliacija euro zonoje toliau krito ir kelia diskusijas apie galimas papildomas skatinimo priemones. JAV Federalinė rezervų sistema tapo pirmuoju pagrindiniu pasaulio centriniu banku, kuris pradėjo keisti pinigų politikos kryptį: 2013 m. pabaigoje priimtas sprendimas nuo 2014 m. sausio mėn. pradėti mažinti vykdomų kiekybinių skatinimo programų apimtį. Nuo 2014 m. gegužės mėn. ji sudarė 45 mlrd. JAV dolerių per mėnesį – beveik dukart mažiau, nei prieš pradedant mažinti programų apimtį.

1 lentelė. Realusis BVP ir infliacija pasaulyje
(proc.)

	Realiojo BVP augimas				Vidutinė metinė infliacija			
	2012	2013	2014*	2015*	2012	2013	2014*	2015*
Visas pasaulis	3,2	3,0	3,6	3,9	3,9	3,6	3,5	3,4
Išsivysčiusios valstybės	1,4	1,3	2,2	2,3	2,0	1,4	1,5	1,6
JAV	2,8	1,9	2,8	3,0	2,1	1,5	1,4	1,6
Euro zona	-0,7	-0,5	1,2	1,5	2,5	1,3	0,9	1,2
Besiformuojančios rinkos ekonomikos šalys	5,0	4,7	4,9	5,3	6,0	5,8	5,5	5,2
Rusija	3,4	1,3	0,2**	1,0**	5,1	6,8	5,8	5,3

Šaltinis: TVF.

* Prognozės.

** Prognozės, pateiktos 2014 m. TVF misijos Rusijoje baigiamajame pranešime.

JAV ekonomikos augimas labiau atsigauti pradėjo 2013 m. antrąją pusę, tačiau 2014 m. pirmojo ketvirčio išankstiniai duomenys buvo prastesni, nei tikėtasi. Vis dėlto pastaruoju metu gerėjo darbo rinkos padėtis, maždaug dešimtadaliu per metus kilo JAV būsto kainos, buvo lengvinamos skolinimo šalies verslui ir gyventojams sąlygos. Tikimasi, kad JAV ekonomikos plėtra 2014–2015 m. spartės, palankesnė raida numatoma ir dėl to, kad pagaliau priimti fiskalinės politikos sprendimai. 2013 m. gruodžio mėn., t. y. pavėlavus daugiau nei dviem mėnesiais, šalies valdžios atstovai sutarė dėl 2014 ir 2015 fiskalinių metų JAV federalinio biudžeto, o 2014 m. vasario mėn. apytikriai metams, t. y. iki 2015 m. kovo 15 d., panaikino JAV skolos viršutinę ribą.

2013 m. euro zonos ekonominė padėtis po truputį gerėjo, ir ketvirtąjį ketvirtį, po beveik dvejų metų pertraukos, regiono BVP buvo didesnis nei prieš metus. Nors bendros nuotaikos dėl tolesnės ekonomikos raidos tapo palankesnės, o iš euro zonos šalių BVP šiemet turėtų labiau sumažėti tik

Kipre, viso regiono ūkio plėtra dar kurį laiką bus lėta. Ją slopins anksčiau sukauptas didelis įsiskolinimas valdžios ir privačiajame sektoriuose, labai aukštas nedarbo lygis, gana sunkiai įgyvendinamos struktūrinės reformos, taip pat ir ypač maža infliacija euro zonoje. Pastaruoju metu neapibrėžtumą dėl tolesnės euro zonos ūkio raidos padidino ir geopolitinė įtampa, susijusi su Rusija, kuri yra svarbi regiono prekybos partnerė, ypač dėl euro zonos šalių iš šios valstybės importuojamų energijos žaliavų.

Sprendžiant regiono problemas, ES valdžios institucijose buvo toliau priimami svarbūs politiniai sprendimai, kuriais buvo gilinama finansinė ir ekonominė regiono integracija. Pastaruoju metu daugiausia dėmesio buvo skiriama bankų sąjungos kūrimui. ES Taryba 2013 m. spalio mėn. oficialiai patvirtino susitarimą dėl pirmojo bankų sąjungos elemento – bendro priežiūros mechanizmo. Pagal šį susitarimą nuo 2014 m. lapkričio mėn. ECB taps atsakingas už visų euro zonos ir kitų ES valstybių narių, nusprendusių prisijungti prie bendro priežiūros mechanizmo, svarbių bankų tiesioginę priežiūrą. Kitus bankus ir toliau priežiūrės nacionalinės priežiūros institucijos, tačiau ECB joms galės teikti nurodymus, o prireikus – ir tiesiogiai perimti šių bankų priežiūrą. Nuo 2013 m. pabaigos vyko intensyvios derybos ir dėl antrojo bankų sąjungos elemento – bendro pertvarkymo mechanizmo, reikalingi teisės aktai Europos Parlamente priimti 2014 m. balandžio mėn. Remiantis šiuo susitarimu, bus įkurta bendra bankų pertvarkymo įstaiga ir pertvarkymo fondas. Taip siekiama užtikrinti, kad šalies, dalyvaujančios bendrame priežiūros mechanizme, probleminių bankų pertvarkymas būtų geriau koordinuojamas, efektyvesnis ir lengviau įgyvendinamas. 2013 m. pabaigoje ES valstybės narės susitarė ir dėl indėlių garantijų sistemų: numatyta jas tarp šalių suderinti, tačiau sistemos ir toliau bus nacionalinės.

Rusijos ūkio perspektyvos toliau prastėja, pastaruoju metu pagrindinė prastėjimo priežastis buvo Rusijos ir Ukrainos konfliktas. Per 2013 m. Rusijos BVP augo vos 1,3 proc. – daugiau nei tris kartus lėčiau, negu jam buvo įprasta augti pastarąjį dešimtmetį. Nors tikėtasi, kad, veikiamas palankesnės pasaulio ekonomikos raidos, 2014 m. Rusijos ūkis kils sparčiau, pastaruoju metu tokia perspektyva vis mažiau tikėtina. Nors buvo tikėtasi, kad veikiamas palankesnės pasaulio ekonomikos raidos Rusijos ūkis 2014 m. kils greičiau, tokia perspektyva vis mažiau tikėtina. 2014 m. pradžioje prasidėjęs konfliktas su Ukraina gerokai padidino neapibrėžtumą dėl tolesnių ūkio raidos tendencijų, nes kariniai Rusijos veiksmai neigiamai veikė šalies finansų rinką ir rublio kursą, paskatino užsienio kapitalo traukimąsi. Vien per 2014 m. pirmąjį ketvirtį iš Rusijos pasitraukė apie 50 mlrd. JAV dolerių privataus kapitalo, o ši suma gana artima 60 mlrd. JAV dolerių – tiek privataus kapitalo iš šalies pasitraukė per visus 2013 m. Nors kol kas sankcijos, kurias Rusijai pritaikė ES ir JAV, yra labiau politinės ir reikšmingesnio poveikio Rusijos ūkio raidai nedarys, gerokai krito pasitikėjimas ir padidėjo bendras neapibrėžtumas. Be to, vidaus paklausą stabdys ir šalies centrinio banko sprendimas dėl silpnėjančio rublio kurso ir didelės infliacijos gerokai pakelti palūkanų normą. Todėl naujausiose prognozėse numatoma, kad Rusijos ekonomika šiais metais kils panašiai, kaip ji kilo 2013 m., arba dar lėčiau.

Po spartaus ekonomikos augimo 2010–2011 m. Skandinavijos valstybių, kurios yra svarbios Lietuvos finansų sistemai, ūkio plėtra vėlesniais metais slopo. Pastaruoju metu geriausia padėtis buvo Švedijoje – jos ekonomikos plėtra, labai sulėtėjusi 2013 m. viduryje, paskutinį ketvirtį gana netikėtai šoktelėjo. Spartesnį augimą lėmė namų ūkių vartojimas; jis turėtų ir toliau atsigauti, nes bus skatinamas mažos infliacijos, gerėjančios darbo rinkos padėties ir šalies vyriausybės 2014 m. toliau planuojamos vykdyti skatinamosios fiskalinės politikos. Didžiausia rizika ūkio raidos tendencijoms artimiausiais metais yra privačiojo sektoriaus didelis įsiskolinimas ir didelės bei tebekylančios būsto kainos. Norvegijos ekonomika 2013 m. gerokai sulėtėjo – daugiausia dėl kritusio eksporto ir reikšmingai sulėtėjusio vartojimo. Kaip ir Švedijoje, tolesnei Norvegijos ūkio plėtrai riziką kelia privačiojo sektoriaus skolos lygis. Be to, 2013 m. antrąjį pusmetį šalyje pradėjo kristi būsto kainos, nors pastaruoju metu vertinama, kad kainos nekilnojamojo turto rinkoje 2014 m. koreguosis gana nedaug. Mažas ir atviras Danijos ūkis, stipriai priklausomas nuo padėties euro zonoje, 2013 m. dar tik pradėjo atsigauti. Tikimasi, kad ekonomika toliau atsigaus veikiamas palankesnės pasaulio, ypač euro zonos, ūkio raidos, taip pat po truputį vėl kylančių būsto kainų. Suomijos BVP 2013 m. krito antrus metus iš eilės, ir šios šalies ūkis turėtų atsigauti lėčiausiai iš Skandinavijos valstybių. Suomijos ekonomiką neigiamai veikia menka tiek išorės, tiek vidaus paklausa; perkamajai galiai neigiamą įtaką daro lėčiau kylantis darbo užmokestis, po truputį didėjęs nedarbo lygis ir fiskalinės konsolidacijos priemonės, kurias 2013 m. taikė ir šiemet planuoja toliau taikyti šalies vyriausybė.

Lietuvos ekonomikos raida

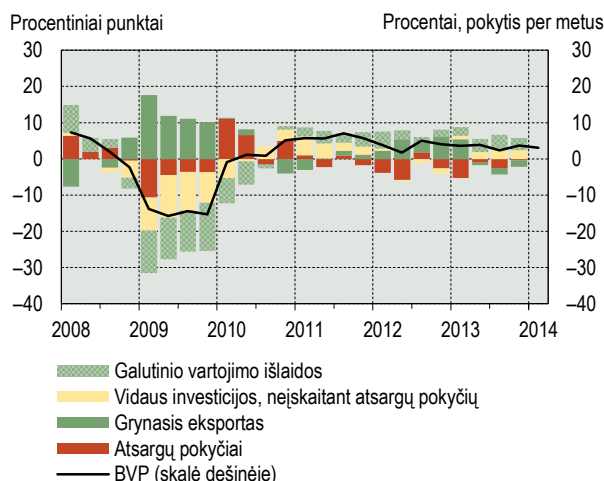
Realusis sektorius

Lietuvos ekonomikai tebeaugant sparčiai, mažėja nuosmukio metu susidaręs neigiamas BVP atotrūkis nuo potencialiojo BVP lygio. Atgautas atvirojo sektoriaus konkurencingumas leidžia toliau augti eksportui, tačiau jo plėtrą neigiamai veikia pastaraisiais metais nuosaikiau augusi išorės paklausa. Jos lėtesnį augimą iš dalies kompensuoja palengva atsigaunanti vidaus paklausa, nes ekonomikos atsigavimo metu privatų vartojimą ir vidaus investicijas riboję veiksniai palengva nyksta.

Visuminė paklausa

Lietuvos ekonomika auga gana stabiliai. Realusis BVP, 2013 m. padidėjęs 3,3 proc., 2014 m. pirmąjį ketvirtį ūgtelėjo 3,1 proc. Toks augimas buvo vienas iš sparčiausių tarp ES valstybių. Vis dėlto mažiau palanki ekonominė padėtis valstybėse, kurios yra pagrindinės Lietuvos prekybos partnerės, buvo viena iš pagrindinių priežasčių, lėmusių lėtesnę Lietuvos ekonomikos atvirojo užsienio konkurencijai sektoriaus plėtrą. Nuosaikiau augant išorės paklausai, vangiau didėjo eksportas. Tiesa, šį eksporto plėtros sulėtėjimą sušvelnino augusios Lietuvos eksportuotojų rinkos dalys pagrindinėse prekybos partnerėse. Mažesnį eksporto indėlį į Lietuvos ūkio plėtrą iš dalies kompensavo atsigaunanti vidaus paklausa – aktyvėjo tiek vidaus investicijos, tiek namų ūkių vartojimas.

1 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

2013 m. vėl didėjo investicijos. Jos augo tiek dėl vienkartinį veiksmų, tiek dėl ekonominės konjunkcijos nulemtų priežasčių. Kaip svarbiausią vienkartinį veiksmą reikėtų išskirti naujoms vežimo priemonėms skirtą nuo 2014 m. įsigaliojusį taršos normatyvą „Euro 6“, skatinusį įmones transporto priemonių įsigyti dar iki normatyvo taikymo. Jis reikšmingai prisidėjo prie itin spartaus investicijų į transporto priemones augimo. Gana reikšmingai padidėjo ir investicijos į gamybos priemones. Santykinai didelis gamybos pajėgumų panaudojimo lygis kartu su palankiai vertinama ekonominės raidos perspektyva, tikėtina, buvo vieni iš pagrindinių veiksmų, skatinusių įmones investuoti į gamybos pajėgumų modernizavimą ir didinimą. Prie investicijų plėtros prisidėjo ir valdžios sektorius. Po pertraukos 2012 m. vėl buvo didinamos investicijos į infrastruktūros objektus, ypač kelius, gatves ir geležinkelius.

Aktyvėjantį namų ūkių vartojimą labiausiai skatino augusios namų ūkių realios disponuojamosios pajamos. Jos didėjo tiek dėl palankios užimtumo ir darbo užmokesčio kaitos (pastebėtina, kad šiek tiek daugiau nei trečdalis darbo užmokesčio augimo lėmė minimaliojo mėnesinio darbo užmokesčio padidėjimas), tiek dėl mažėjusios infliacijos. Kiti pastebimą poveikį namų ūkių vartojimo tendencijoms

darę veiksniai buvo geresnės namų ūkių nuotaikos (vartotojų pasitikėjimo rodiklis pasiekė bene aukščiausią reikšmę nuo šių duomenų rinkimo pradžios) ir lėčiau mažinami finansiniai įsipareigojimai PF]. Šis veiksnys svarbus privačiam vartojimui, nes namų ūkiai, lėčiau mažindami finansinius įsipareigojimus, gali didesnę disponuojamųjų pajamų dalį skirti vartojimui.

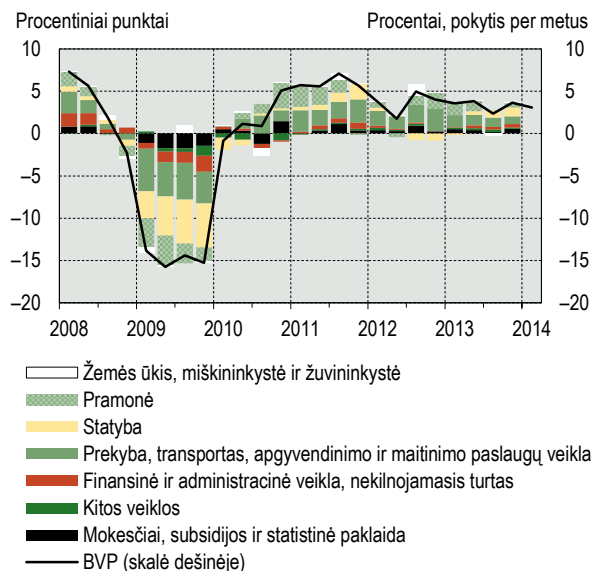
Visuminė pasiūla

Vertinant gamybos metodu, pažymėtina, kad 2013 m. pridėtinė vertė didėjo tiek užsienio konkurencijai atvirame, tiek uždame sektoriuose. Tiesa, minėtų sektorių plėtros tendencijos buvo skirtingos. Užsienio konkurencijai atviro sektoriaus pridėtinė vertė, sparčiai didėjusi 2013 m. pirmąjį pusmetį, antrąjį augo itin vangiai, o užsienio konkurencijai uždaro sektoriaus pridėtinė vertė aktyviau didėjo antrąjį pusmetį.

Užsienio konkurencijai atvirame sektoriuje pridėtinė vertė didėjo apdirbamojoje gamyboje, o žemės ūkyje dėl mažesnio nei prieš metus derliaus ji sumenko. Apdirbamosios gamybos plėtra buvo vangesnė nei ankstesniais metais – tai daugiausia susiję su nuosaikiau augusia išorės paklausa. Antrąjį pusmetį prie lėtesnio apdirbamosios gamybos aktyvumo reikšmingai prisidėjo ir nepalanki importuojamų žaliavų kainų ir pasaulinės naftos produktų rinkos raida.

Užsienio konkurencijai uždame sektoriuje labiausiai didėjo statybos ir prekybos veiklų sukuriamą pridėtinę vertę. Pirmosios aktyvumas didėjo dėl atsigavusių vidaus investicijų, ypač į transporto infrastruktūrą, pramonės statinius ir sandėlius, antrosios – dėl augusio namų ūkių vartojimo. Kitų užsienio konkurencijai uždaro sektoriaus veiklų pridėtinė vertė taip pat augo, tačiau jų įtaka BVP plėtrai buvo palyginti menka. Iš šios tendencijos reikėtų išskirti transporto ir saugojimo veiklą – jos aktyvumas greičiausiai buvo reikšmingai mažesnis nei įprasta. Tikėtina, kad prie tokios transporto ir saugojimo veiklos plėtros prisidėjo mažiau palanki tarptautinio produkcijos gabenimo paslaugų paklausa.

2 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (gamybos metodu)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

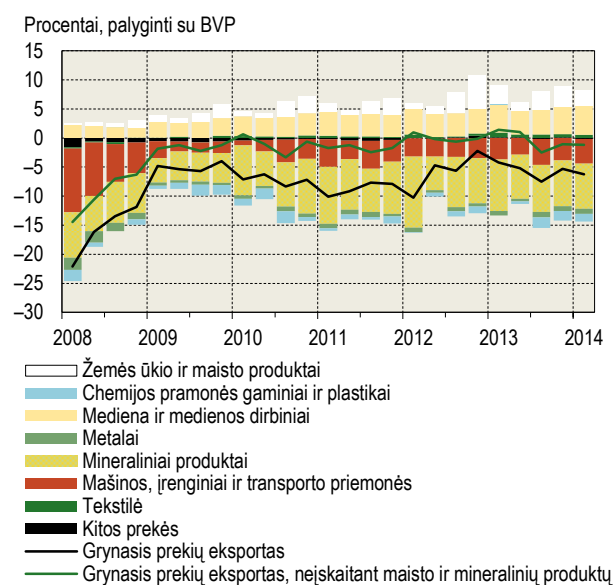
Išorės sektorius

Po itin veržlios prekių eksporto plėtros 2010–2012 m. eksporto augimas praėjusiais metais ir pirmąjį šių metų ketvirtį lėtėjo. Metinis eksporto nominalioji vertė pokytis pernai sudarė 6,5 %, o šių metų pradžioje – 2,7 %. 2013 m. pirmąjį pusmetį ypač stiprų poveikį eksporto plėtrai darė išskirtinai didelio 2012 m. gruodį derliaus eksportas (jį papildomai veikė didelės grūdų kainos pasaulinėje rinkoje), taip pat intensyvus naftos produktų eksportas. Šiuo laikotarpiu grūdai ir naftos produktai lėmė daugiau nei pusę prekių eksporto plėtros. Išnykus minėtų veiksnių poveikiui, prie eksporto plėtros daugiausia prisidėjo užsienio paklausa. Ji buvo silpna tiek Vakarų, tiek Rytų rinkose, todėl eksportas praėjusių

metų antrąjį pusmetį bei šių metų pirmąjį ketvirtį augo vis lėčiau. Minėtu laikotarpiu nepalankiai eksportą veikė ir padėtis pasaulinėje trąšų ir naftos produktų rinkoje bei nemažos kai kurių importuojamųjų žaliavų kainos. Dėl kritusių trąšų produkcijos kainų pasaulinėje rinkoje ir brangių importuojamųjų žaliavų kai kurie Lietuvos gamintojai ne tik gavo mažiau pajamų iš eksporto, bet ir mažino gamybos mastą. Šios priežastys lėmė, kad Lietuvos trąšų nominalusis eksportas nuo 2013 m. vidurio buvo beveik perpus mažesnis negu atitinkamu laikotarpiu prieš metus. Dar labiau eksporto raidą paveikė naftos produktų eksporto metinis kritis. Dėl nepalankių rinkos veiksnių, ypač mažų naftos perdirbimo maržų, AB „ORLEN Lietuva“ pajamos iš eksporto antrąjį pusmetį buvo beveik penktadaliu, o šių metų pirmąjį ketvirtį – net perpus mažesnės negu prieš metus.

Nominaliojo prekių importo plėtra 2013 m. iš esmės buvo tokia pati kaip eksporto. Nuo 2013 m. vidurio lėtėjantį, o 2014 m. pirmąjį ketvirtį tapusį neigiamą importo augimą lėmė mažėjęs naftos perdirbimo gamyklos žaliavų poreikis. Vis dėlto didesnė vidaus paklausa lėmė, kad investicinių ir vartojimo prekių importas augo sparčiau negu prieš metus ir nemažai atsivėrė importo augimą lėtinančius veiksnius.

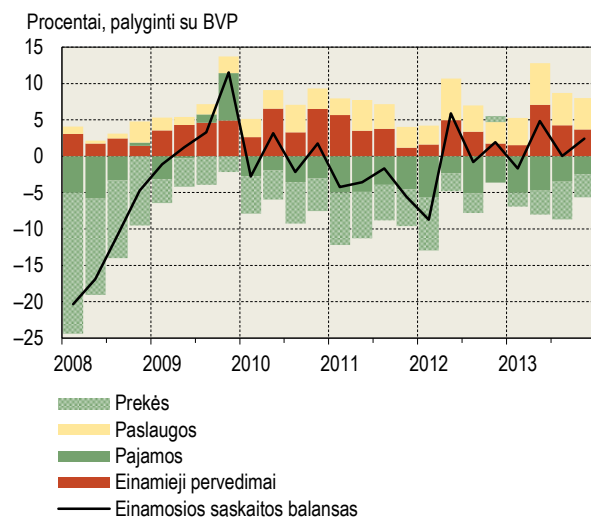
3 pav. Užsienio prekybos balansas

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Einamoji sąskaita 2013 m. buvo su pertekliumi (1,5 % BVP). Jos balansą, palyginti su 2012 m., koregavo didesnis paslaugų ir einamųjų pervedimų perteklius, o tradiciškai deficitinių einamosios sąskaitos dalių – užsienio prekybos prekėmis ir pajamų – balansai buvo panašūs kaip ir prieš metus. Pastebėtina, kad metų pradžioje einamosios sąskaitos raida gana reikšmingai svyravo: pirmąjį ketvirtį susidariusį deficitą antrąjį ketvirtį pakeitė vienas didžiausių per porą dešimtmečių perteklių. Tokią raidą ypač lėmė netolygūs ES fondų lėšų srautai (šios lėšos kartu su emigrantų perlaidomis sudaro einamųjų pervedimų balansą, žr. raudoną stulpelį 4 pav.) – jų į Lietuvą antrąjį ketvirtį buvo pervesta pustrėčio karto daugiau negu pirmąjį. Šiek tiek mažiau prie einamosios sąskaitos korekcijos prisidėjo dėl atvykstančių turistų srautų didėjęs paslaugų perteklius. Prekių užsienio prekybos deficitas ir pajamų deficitas, ypač lemiamas užsienio kapitalo įmonių uždirbto pelno, pasižymėjo nuosaikesne raida. Antrąjį pusmetį bendras einamosios sąskaitos perteklius buvo mažesnis, o raida tolygesnė. Prie svyravimų daugiau prisidėjo užsienio prekyba prekėmis dėl jau aptartų naftos produktų ir trąšų gamybos raidos veiksnių.

4 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos bankas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

2013 m. sukauptas einamosios sąskaitos perteklius leido Lietuvai didinti investicijas užsienyje ir mažinti išorės įsipareigojimus, tai ir rodo grynasis finansinis srautas iš Lietuvos. Prie mažinamų išorės įsipareigojimų ypač prisidėjo aktyvus Vyriausybės skolinimasis vidaus rinkoje, t. y. 2013 m. Vyriausybės skolinimosi programoje numatytas užsienio įsipareigojimų mažinimas didino neigiamą portfelinių investicijų srautą. Bankų užsienio įsipareigojimai toliau mažėjo, tačiau lėčiau negu prieš metus. O grynasis tiesioginių investicijų srautas buvo teigiamas ir daugiau kaip trečdaliu didesnis nei 2012 m., iš esmės dėl užsienio kapitalo įmonių sukaupytų reinvesticijų Lietuvoje ir sumažėjusių grynųjų Lietuvos įmonių investicijų srauto užsienyje. Nemažą neigiamų finansinės sąskaitos srautų dalį taip pat padengė teigiamas kapitalo sąskaitos srautas ir oficialiųjų atsargų sumažėjimas. Kapitalo srautus daugiausia sudarė ES struktūrinių fondų neatlyginti kapitalo pervedimai, o oficialiosios tarptautinės atsargos ypač sumažėjo dėl Lietuvos banke laikomo valdžios indėlio pokyčio.

Darbo rinka

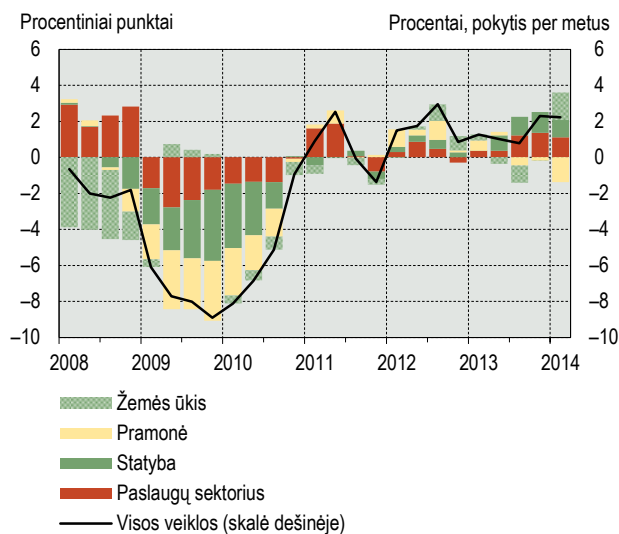
Užimtumas ir nedarbas

Prislopęs atvirojo sektoriaus plėtrai ir ekonomikos augimą labiau lemiant vidaus paklausiai, sparčiau daugėjo užimtųjų su vidaus rinka susijusiose veiklose. 2013 m. užimtumas augo 1,3 proc. – šiek tiek lėčiau nei 2012 m. (1,8 %). Ekonomikos atsigavimo laikotarpiu sparčiai augusio atvirojo sektoriaus plėtra 2013 m. sulėtėjo, o užimtųjų šiame sektoriuje buvo mažiau nei prieš metus. Vis dėlto greičiau nei anksčiau didėjant vidaus paklausai, pradėjo sparčiau augti užimtumas su vidaus rinka susijusiose veiklose. Didžiausią poveikį užimtumui darė statybų sektoriaus atsigavimas: užimtųjų jame buvo dešimtadaliu daugiau nei prieš metus, pastebimai sumažėjo bedarbių, anksčiau dirbusių statybų sektoriuje. Nuo atsigavimo pradžios lėtai augęs, užimtumas paslaugų sektoriuje didėjo sparčiau. Tiesa, nemažą dalį spartesnio augimo lėmė vienkartinis veiksnys – praėjusių metų antrąjį pusmetį vykęs pirmininkavimas ES Tarybai. 2014 m. pirmąjį ketvirtį užimtumo raida buvo panaši, kaip ir 2013 m. Užimtumas gana sparčiai augo su vidaus paklausa susijusiose veiklose, tačiau per metus sumažėjęs užimtųjų pramonėje skaičius rodo mažiau palankias tendencijas atvirajame sektoriuje.

Nedarbo lygis daugiausia mažėjo dėl pastebimai krintančio ilgalaikių bedarbių skaičiaus. 2013 m. nedarbo lygis sudarė 11,8 proc. ir buvo 1,6 proc. p. mažesnis nei prieš metus. Pastebimai sumažėjo ilgalaikių bedarbių – asmenų, neturinčių darbo vienus metus ar ilgiau – skaičius. Vis dėlto šis mažėjimas gali reikšti pasitraukimą iš darbo rinkos, nes ilgalaikiams bedarbiams darbą susirasti sunkiau. Nuo ekonomikos atsigavimo pradžios mažėjęs gana lėtai, pastebimai sumažėjo nedarbo lygis kaimo vietovėse. Be to, nemenkai krito ir žemesnio išsilavinimo asmenų bei jaunimo nedarbo lygiai. Tačiau minėtų asmenų grupių nedarbo lygiai tebėra aukšti – daugiau kaip 20 proc., o kaimo

vietovėse nedarbo lygis beveik dvigubai didesnis nei miestuose. 2014 m. pirmąjį ketvirtį nedarbo lygis toliau mažėjo, tačiau šiek tiek lėčiau nei vidutiniškai 2013 m.

5 pav. Užimtieji pagal ekonominės veiklos rūšis

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

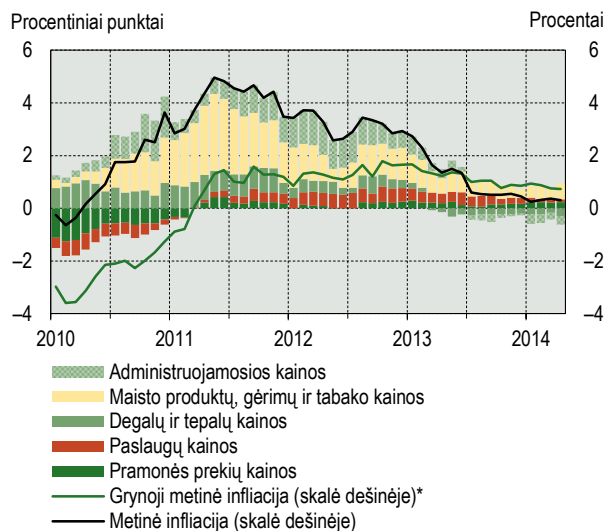
Darbo užmokestis

Padidintas minimalusis darbo užmokestis lėmė sparčiausią nuo ekonomikos atsigavimo pradžios darbo užmokesčio kilimą. 2013 m. darbo užmokestis didėjo 5 proc. – beveik du kartus sparčiau nei 2011–2012 m. Prie paspartėjimo prisidėjo 2013 m. sausio mėn. 17,6 proc. (nuo 850 iki 1 000 Lt) pakeltas minimalusis darbo užmokestis. Kadangi iki minimaliojo darbo užmokesčio padidinimo net penktadalis privačiojo sektoriaus darbuotojų uždirbo 1 000 Lt ar mažiau, darbo užmokesčio kilimas šiame sektoriuje paspartėjo daugiau nei dvigubai. Valstybės sektoriuje minėtų darbuotojų dalis buvo per pusę mažesnė, todėl poveikis darbo atlygiui buvo mažesnis. Prie spartesnio darbo užmokesčio augimo privačiame sektoriuje pastebimai prisidėjo statybų veikla. Nuo ekonomikos atsigavimo pradžios kilęs apie 2 proc., darbo užmokestis šiame sektoriuje 2013 m. padidėjo daugiau nei 10 proc. Paaikškinti tokį paspartėjimą vien padidėjusiu minimaliuoju darbo užmokesčiu negalima, todėl tikėtina, kad didelę dalį spartaus darbo užmokesčio statybų sektoriuje kilimo lėmė šio sektoriaus atsigavimas.

Kainos ir sąnaudos

Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI 2013 m. buvo 1,2 proc., o 2014 m. balandžio mėn. – vos 0,6 proc. Tai daug mažiau nei 2012 m., kai infliacija sudarė 3,2 proc., ir nei ilgalaikis infliacijos vidurkis. Tokias palankias vartotojams tendencijas paskatino su išorės veiksniais, t. y. su padėtimi pasaulio žaliavų rinkose, susijusios kainos: palyginti su 2012 m., vidutinę metinę infliaciją 2014 m. balandžio mėn. labiausiai sumažino administruojamųjų, degalų ir maisto kainų kaita.

6 pav. Metinės infliacijos pagal SVKI veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

* SVKI, neįskaitant maisto, degalų ir tepalų bei administruojamųjų kainų pokytis.

Iš šių trijų grupių didžiausią įtaką infliacijos sumažėjimui turėjo pirmosios dvi: apie 70 proc. viso infliacijos sumažėjimo galima sieti su nukritusiomis administruojamosiomis ir degalų kainomis. Tokie pokyčiai susiję su energijos išteklių kainomis pasaulyje: 2012 m. pakilusi beveik dešimtadaliu, *Brent* žalios naftos kaina litais 2013 m. sumažėjo, atpigo ir anksčiau brangusios iš Rusijos importuojamos gamtinės dujos, nuo kurių kainų reikšmingai priklauso administruojamosios kainos Lietuvoje. Pastarųjų kilimas 2013 m. labiausiai sulėtėjo dėl didžiausią svorį vartotojų krepšelyje turinčios šios grupės sudedamosios dalies – šilumos energijos: 2012 m. pabrangusi daugiau nei dešimtadaliu, 2013 m. ji maždaug 8 proc. atpigo. Administruojamųjų kainų augimui dar labiau sulėtėti 2013 m. neleido tai, kad pabrango elektra gyventojams: metų pradžioje elektros kaina pakilo beveik dešimtadaliu dėl paramos naujoms biokuro jėgainėms (jų gaminama elektra superkama brangiau) ir didesnės paramos termofikacinėms elektrinėms. 2014 m. administruojamųjų kainų vidutinis metinis pokytis dar labiau sumažėjo ir tapo neigiamas.

Nors maistas (įskaitant gėrimus ir tabaką) 2013 m. pabrango mažiau nei 2012 m., tačiau tai buvo ne toks svarbus infliacijos sumažėjimo veiksnys kaip kainų, susijusių su energijos žaliavomis, kaita. Remiantis Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacijos duomenimis, 2013 m. pasaulinės maisto žaliavų kainos JAV doleriais buvo mažesnės negu prieš metus, tačiau jų kritimas buvo ne toks reikšmingas kaip 2012 m. 2014 m. pradžioje vidutinis metinis maisto kainų Lietuvoje pokytis toliau mažėjo.

Kitaip nei nuo išorės veiksnių priklausomos kainos, su vidaus padėtimi labiau sietinos kainos (įtraukiamos apskaičiuojant grynosios infliacijos rodiklį ir apimančios pramonės prekių ir rinkos paslaugų kainas) turėjo menką poveikį infliacijos sumažėjimui.

Su vartotojų kainomis sietinų rodiklių tendencijos 2013 m. ir 2014 m. pradžioje buvo labai palankios mažai infliacijai. Gamintojų kainos vidaus rinkoje ir importo kainos 2013 m. buvo mažesnės nei 2012 m. Taigi iš gamybos grandinės ir iš užsienio kylančio vartotojų kainas didinančio spaudimo nebuvo. Nors 2013 m. pradžioje buvo reikšmingai pakeltas minimalusis mėnesinis darbo užmokestis, vienetinių darbo sąnaudų didėjimas, apskaičiuotas kaip bruto darbo užmokesčio kilimo ir darbo našumo augimo skirtumas, nebuvo didelis.

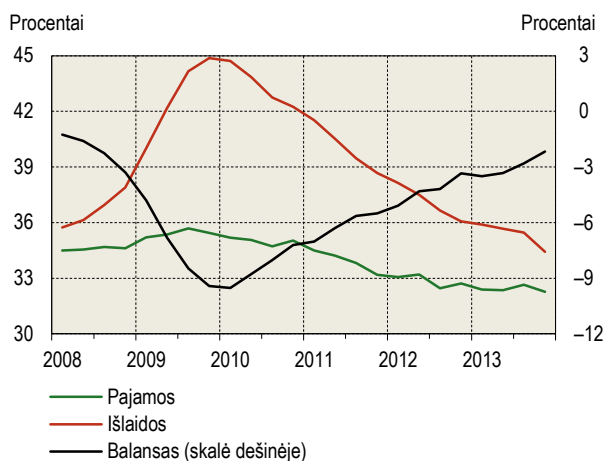
2013 m. tam tikros įtakos infliacijai turėjo ir mokestiniai sprendimai. Kainas šiek tiek sumažino keletas naujų PVM lengvatų, įsigaliojusių metų pradžioje (keleivių vežimui, spaudai ir kt.), tačiau jas kilstelėjo tai, kad buvo padidinti kai kurie svarbūs akcizai (nuo sausio mėn. – gazoliui, nes baigėsi Lietuvai taikytas pereinamasis laikotarpis, o nuo kovo mėn. – cigaretėms, kad iki 2018 m. pradžios būtų palaipsniui pasiektas ES nustatytas akcizo dydis). 2014 m. akcizai taip pat didėjo: nuo kovo mėn. padidėjo akcizas cigaretėms, nuo balandžio mėn. – alkoholiniams gėrimams.

Valdžios sektoriaus finansai

Pajamos, išlaidos ir deficitas

2013 m. valdžios sektoriaus finansų padėtis toliau gerėjo – valdžios sektoriaus deficito ir BVP santykis sudarė 2,2 proc. ir per metus sumažėjo 1,1 proc. p. Labiausiai deficitas mažėjo dėl tebesitęsusio valdžios sektoriaus išlaidų ribojimo: 2013 m. valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP santykis toliau mažėjo. Deficitui sparčiau sumažėti trukdė 2013 m. mažesnis nei prieš metus valdžios sektoriaus pajamų ir BVP santykis. Vertinant institucinių sektorių požiūriu, matyti, kad tris ketvirtadalius viso valdžios sektoriaus deficito sumažėjimo lėmė gerokai mažesnis nei 2012 m. valstybės biudžeto deficitas, o kitą dalį – mažesnis socialinės apsaugos fondų deficitas. Valstybės biudžeto deficitas daugiausia sumažėjo dėl daugiau nei dešimtadaliu didesnių, palyginti su planu, į šį biudžetą surinktų pajamų iš tiesioginių mokesčių, ypač pelno mokesčio. 2013 m. valstybės biudžeto išlaidos taip pat mažino valdžios sektoriaus deficitą, nes buvo 1,3 mlrd. Lt (4,8 %) mažesnės, negu planuota, dėl mažesnių išlaidų darbo užmokesčiui, turtui įsigyti ir kitoms reikmėms. Socialinės apsaugos fondų deficitas sumažėjo dėl pajamų viršplanio, kurį lėmė geresnė darbo rinkos padėtis, ir mažesnių, negu planuota, išlaidų.

7 pav. Valdžios sektoriaus pajamos, išlaidos ir balansas
(keturių ketvirčių slenkamosios sumos, palygintos su BVP)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

2013 m., palyginti su 2012 m., valdžios sektoriaus pajamų ir BVP santykis sumažėjo iki 32,2 proc. Valdžios sektoriaus pajamos nominaliaja verte 2013 m. paaugo 3,6 proc. – daugiausia dėl socialinių įmokų, tiesioginių ir netiesioginių mokesčių. Pagrindiniai šių pajamų padidėjimo šaltiniai buvo didesnis darbo užmokesčio fondas, beveik dešimtadaliu 2012 m., palyginti su 2011 m., išaugęs apmokestinamasis pelnas, šiek tiek didesnis pelningų įmonių skaičius ir dėl geresnių pelningumo lūkesčių 2013 m. sumažėjęs avansinio pelno mokesčio mokėtojų, mokančių šį mokestį pagal numatomą pelno mokesčio sumą, skaičius. Didesnis darbo užmokesčio fondas taip pat turėjo teigiamą poveikį kitiems makroekonominiams rodikliams: didėjo namų ūkių vartojimo išlaidos ir mažmeninės prekybos apyvarta, o tai lėmė pajamų iš netiesioginių mokesčių padidėjimą. Pažymėtina, kad teigiamą įtaką šioms pajamoms padarė ir 2013 m. padidinti akcizų tarifai dyzelinui ir tabako gaminiais.

Valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP santykis 2013 m. sumažėjo daugiau negu 1,5 proc. p. ir sudarė 34,4 proc. Mažesnę santykį lėmė išaugęs BVP, o nominaliosios išlaidos per metus padidėjo 0,4 proc. Daugiausia valdžios sektoriaus išlaidas padidino kompensacija dirbantiesiems, taip pat padidėję einamieji ir kapitalo pervedimai. Einamuosius pervedimus padidino gausesnės gydymo įstaigoms skirtos lėšos, taip pat ūgtelėję valdžios sektoriaus (daugiausia savivaldybių) kreditoriniai įsipareigojimai. Lėšos darbo užmokesčiui mokėti padidėjo dėl priedų už tarnautojų darbo stažą, taip pat dėl nuo spalio mėn. pagal Konstitucinio Teismo nutarimą iki 2009 m. lygio atkuriamų valstybės

tarnautojų pareiginės algos koeficientų ir kvalifikacijos priedų. Kompensacija dirbantiems galimai padidėjo ir dėl Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai.

Skola

Po ketverių metų didėjimo valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis 2013 m. sumažėjo 1,1 proc. p. – iki 39,4 proc. Šį sumažėjimą lėmė neigiamas skirtumas tarp vidutinės už skolą mokamų palūkanų normos ir ekonomikos augimo tempo, o pirminis valdžios sektoriaus balansas tebebuvo neigiamas. Skolos dydis nacionaline valiuta per metus padidėjo daugiau nei 1 mlrd. Lt – iki 47,1 mlrd. Lt.

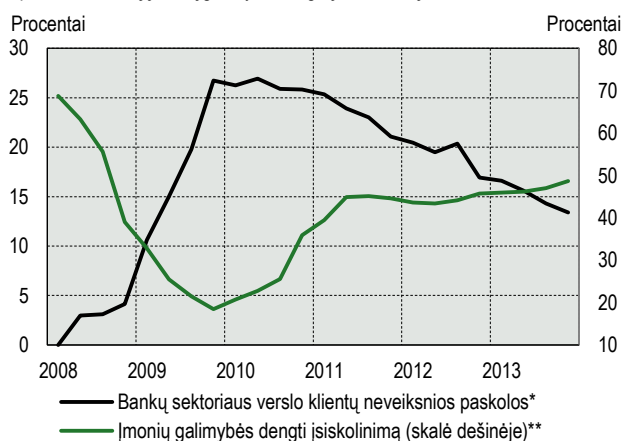
Labiausiai išaugo centrinės valdžios ir socialinės apsaugos fondų skola. Didžioji dalis lėšų, 2013 m. gautų vidaus rinkoje išplatinus 5,1 mlrd. Lt vertės VVP ir vasario mėn. tarptautinėje rinkoje išplatinus 1,4 mlrd. Lt vertės obligacijų emisiją, buvo skirta anksčiau prisiimtiems įsipareigojimams vykdyti, todėl centrinės valdžios ir socialinės apsaugos fondų skola daugiausia padidėjo dėl gautų paskolų iš vietinių komercinių bankų. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenimis, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2013 m. iš viso pasiskolino 7,5 mlrd. Lt, iš jų 6,7 mlrd. Lt panaudota ankstesniems įsipareigojimams vykdyti, todėl Vyriausybės grynasis skolinių įsipareigojimų pokytis buvo gerokai mažesnis, negu numatyta 2013 m. nacionalinio biudžeto įstatyme (1,9 mlrd. Lt).

Privačiojo sektoriaus finansinė būklė

Ne finansų įmonių veikla

2013 m. Lietuvoje veikė daugiau negu 56,5 tūkst. įmonių¹. Jų valdomo turto vertė buvo daugiau kaip du kartus didesnė negu per metus sukurtas nominalusis BVP, o vidutinis sąlyginis darbuotojų skaičius sudarė 1,0 mln. Didžiausios bankų skolininkų grupės – ne finansų įmonių, kurių suteiktos paskolos 2014 m. pirmąjį ketvirtį sudarė 45,0 proc. viso bankų paskolų portfelio, – veiklos rezultatai, finansinė būklė ir galimybės grąžinti skolą gerėjo. 2013 m. verslo įmonių pelningumas toliau nuosaikiai didėjo (beveik du trečdaliai įmonių 2013 m. pabaigoje dirbo pelningai, o nuosavo kapitalo grąža siekė prieš nuosmukį stebėtą lygį – 9,2 %) ir 2013 m. ne finansų įmonės uždirbo 11,1 proc. daugiau pelno negu atitinkamu laikotarpiu prieš metus. Tokius rezultatus lėmė sparčiau negu pardavimo ir veiklos sąnaudos didėjusios pardavimo pajamos (atitinkamai 2,7 ir 5,9 %).

8 pav. Ne finansų įmonių galimybė dengti įsiskolinimą

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

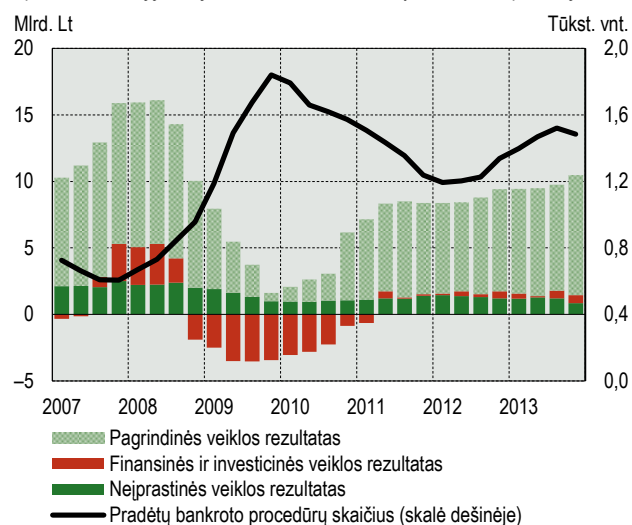
* Palyginti su visu paskolų portfelio.

** Pelnas prieš mokesčius, amortizaciją ir nusidėvėjimą, palyginti su finansiniais įsipareigojimais.

¹ AB ir UAB, valstybės ir savivaldybės įmonės, užsienio įmonių filialai, žemės ūkio ir kooperatinės bendrovės bei viešosios įstaigos.

Nepaisant gerėjančių įmonių veiklos rezultatų ir padidėjusių jų galimybių dengti įsiskolinimą, pradėtų bankroto procedūrų skaičius nuo 2012 m. pabaigos nuosaikiai didėjo (jo augimas buvo artimas veikiančių įmonių augimo tempui). Didesnis pradėtų bankroto procedūrų skaičiaus augimas buvo būdingas prekybos ir transporto sektorių įmonėms. Tikėtina, kad didžiausią įtaką bankrotų lygio augimui turėjo padidintas minimalusis mėnesinis darbo užmokestis.

9 pav. Ne finansų įmonių veiklos rezultatus lemiantys veiksniai ir pradėtų bankroto procedūrų skaičius per metus

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Apdirbamosios gamybos įmonių pardavimo pajamos 2013 m. iš esmės nepakito, tačiau dėl itin didelių finansinės ir investicinės veiklos nuostolių sektoriaus uždirbtas pelnas prieš apmokestinimą buvo trečdaliu mažesnis negu prieš metus. Kita vertus, trumpuoju laikotarpiu apdirbamosios gamybos veiklos aktyvumas nerodo didelių permainų, sektorius turėtų ir toliau finansiškai stiprėti. Gaminamos produkcijos paklausa vis didesnės dalies įmonių yra vertinama kaip pakankama, taip pat gaminamos produkcijos eksporto prognozės buvo šiek tiek optimistiškesnės negu tuo pačiu laikotarpiu prieš metus.

Gerėjant namų ūkių ir ne finansų įmonių ateities lūkesčiams bei jų finansinei padėčiai, vartojimo išlaidos ir prekybos įmonių pardavimo pajamos didėjo. Itin reikšmingai išaugo prekybos įmonių pelnas prieš apmokestinimą: 2013 m. pabaigoje jis buvo 1,5 karto didesnis negu prieš metus. Tai beveik dvigubai padidino minėtų įmonių galimybes dengti priimtus finansinius įsipareigojimus. Nors prekybos įmonių veiklos rezultatai gerėjo, 2013 m. pradėtų prekybos sektoriaus įmonių bankroto procedūrų skaičius išaugo 14,3 proc.

Su prekybos įmonių veikla palyginti glaudžiai susijusios transporto ir saugojimo veiklos įmonės 2013 m. nerodė itin sparčių augimo ženklų. Gautos pardavimo pajamos padidėjo ir buvo didžiausios per visą šių duomenų rinkimo laikotarpį nuo 1998 m., tačiau šį prieaugį atsvėrė didėjusios visų kategorijų sąnaudos, todėl bendras veiklos rezultatas nepasikeitė nuo 2012 m. Transporto įmonių galimybė vykdyti priimtus finansinius įsipareigojimus sumažėjo, tačiau vis dar buvo didesnė negu prieš ekonomikos nuosmukį. Kita vertus, pradėtų bankroto procedūrų skaičius sektoriuje šoktelėjo beveik 1,5 karto, palyginti su 2012 m.

Gerėjusi privačiojo sektoriaus finansinė padėtis ir stabilus nekilnojamojo turto rinkos atsigavimas darė teigiamą įtaką statybos ir nekilnojamojo turto įmonių veiklos rezultatams. Nekilnojamojo turto sandorių, leistų statyti ir baigtų statyti tiek gyvenamųjų, tiek negyvenamųjų pastatų skaičius didėjo. Tai leido beveik dviem trečdaliams statybos ir nekilnojamojo turto įmonių dirbti pelningai ir reikšmingai padidinti per metus uždirbamą pelną prieš apmokestinimą – atitinkamai 30,7 ir 12,7 proc.

2 lentelė. Pagrindiniai ne finansų įmonių veiklos rodikliai
(proc.)

Ekonominės veiklos rūšis*	Pelningumas**		Finansinis svertas***		Galimybės gražinti skolą****		Bankroto tikimybė*****	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Miškininkystė ir žuvininkystė	6,8	11,6	29,0	27,0	334,1	371,3	4,7	4,4
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	16,5	18,0	88,1	62,8	60,6	79,5	0,0	1,1
Apdirbamoji gamyba	3,3	2,3	95,4	96,5	55,2	44,7	3,3	2,8
Energijos tiekimas	3,1	3,5	51,4	52,5	59,9	71,2	0,3	1,3
Vandens tiekimas	3,2	2,4	35,5	37,1	83,9	75,7	2,7	2,6
Statyba	2,9	3,4	121,2	129,5	35,5	39,9	4,6	4,3
Didmeninė ir mažmeninė prekyba	2,7	3,9	145,3	137,2	45,8	63,5	2,4	2,7
Transportas ir saugojimas	5,7	5,1	55,4	66,6	94,5	77,7	2,2	3,1
Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugos	3,1	3,9	213,9	195,3	15,3	20,2	4,5	4,6
Informacija ir ryšiai	9,3	10,0	69,9	67,4	77,1	82,6	1,0	1,2
Nekilnojamojo turto operacijos	21,5	23,0	133,3	113,6	12,2	14,8	1,8	0,6
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	35,0	33,1	15,0	14,6	90,7	73,2	1,2	4,4
Švietimas	7,4	5,1	16,4	28,9	73,6	70,9	1,4	1,0
Iš viso	4,3	4,5	74,9	72,4	46,2	49,6	2,6	2,7

Šaltiniai: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos, Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

* Kai kurių ekonominės veiklos rūšių pavadinimai yra sutrumpinti.

** Pelno prieš apmokestinimą ir pardavimo pajamų santykis per laikotarpį.

*** Įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis laikotarpio pabaigoje.

**** Pelno prieš mokesčius, amortizaciją ir nusidėvėjimą per laikotarpį ir finansinių skolų laikotarpio pabaigoje santykis.

***** Pradėtų bankroto procedūrų skaičiaus per metus ir įmonių skaičiaus laikotarpio pabaigoje santykis.

Nors gerėjantys ne finansų įmonių veiklos rodikliai prisideda prie didesnio bankų polinkio finansuoti verslą, sprendimus skolinis įmonės, kaip ir 2012 m., buvo linkusios priimti atsargiai. Tam didžiausią įtaką padarė santūresni, negu prognozuota, vidaus ir eksporto rinkų atsigavimo rodikliai. Be to, vienas iš reikšmingiausių įmonių veiklą ribojančių veiksnių ir toliau buvo nepakankama paklausa: tai varžė investicijas, nes būtent šis veiksnys (pvz., pramonei) yra svarbiausias priimant investavimo sprendimus. Ne finansų įmonės turi sukaupusios didelius vidinius rezervus, kuriuos pirmiausia ir naudoja numatomi veiklos plėtrai finansuoti (jų skolinimosi elgesio pokytis įvyko 2009 m., kai iš buvusio grynojo ekonomikos skolininko jos tapo grynuoju ekonomikos skolintoju).

Kita vertus, gamybos pajėgumų panaudojimas yra pasiekęs didžiausią kada nors pasiektą lygį, o nepakankamus gamybos pajėgumus turinčių įmonių dalis nuosaikiai didėja. Tai sukuria spaudimą įmonėms didinti investicijas netolimoje ateityje.

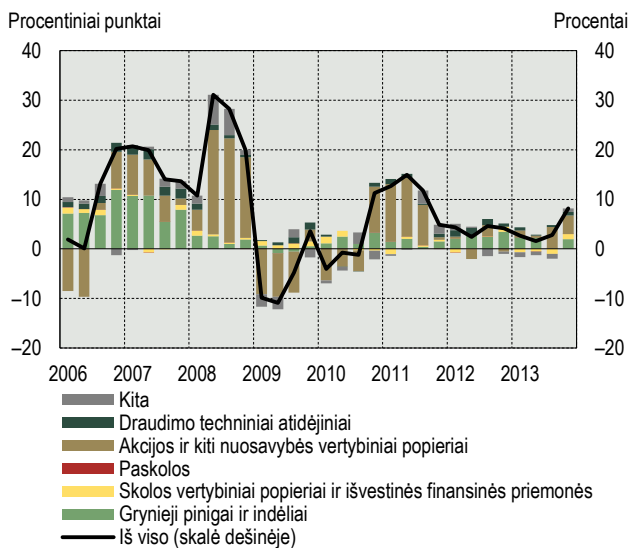
Namų ūkių finansai

Namų ūkių finansinė būklė 2013 m. stiprėjo: mažėjo nedarbo lygis, kilo atlyginimai, gerėjo lūkesčiai dėl ateities. Vidutinio darbo užmokesčio augimui įtaką darė minimaliojo mėnesinio darbo užmokesčio padidėjimas, tačiau tam prielaidų buvo ir dėl spartaus ekonomikos augimo. 2013 m. vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis Lietuvoje pakilo 4,8 proc. Atsižvelgus į tai, kad kainų lygio kilimas buvo nedidelis, nagrinėjami metai laikytini išskirtiniais – tai pirmieji metai po 2008 m., kai užfiksuotas metinis realiojo darbo užmokesčio augimas. 2013 m. pabaigoje realusis neto darbo užmokestis buvo 4,1 proc. didesnis nei prieš metus. Įvertinus sezono įtaką, nustatyta, kad nedarbo lygis 2013 m. ketvirtąjį ketvirtį buvo 11 proc. – 2 proc. p. mažesnis nei prieš metus, tačiau vis dar 0,2 proc. p. didesnis nei vidutiniškai ES. Vartotojų pasitikėjimo rodiklis (VPR) 2013 m. pabaigoje ir toliau buvo

neigiamas (–9 %). Tokia rodiklio reikšmė rodo, kad gyventojai tebėra nusiteikę labiau pesimistiškai nei optimistiškai. VPR reikšmės palyginimas su praeities vidurkiu atskleidžia, kad 2013 m. šis rodiklis buvo 7,3 proc. p. didesnis. Tai reiškia, kad gyventojų nuotaikos dėl ekonomikos perspektyvų yra geresnės, nei joms vidutiniškai įprasta.

Kaip paprastai, 2013 m. ketvirtojo ketvirčio pabaigoje didžiausią namų ūkių finansinio turto dalį sudarė akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (39 % finansinio turto) bei gryniesi pinigai ir indėliai (38 % finansinio turto). Visas namų ūkių finansinis turtas minėtu laikotarpiu buvo vertas 97 mlrd. Lt – 5 mlrd. Lt daugiau nei prieš metus. Labiausiai šį pokytį nulėmė didžiausia namų ūkių finansinio turto grupė, t. y. akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai. Jos augimą daugiausia lėmė didėjusi nekotiruojamųjų akcijų vertė ne finansų įmonėse. Namų ūkių turtas pensijų fonduose augo dėl didėjusio dalyvių skaičiaus ir padidėjusios rinkos vertės sparčiau atsigaunant finansų rinkoms.

10 pav. Namų ūkių finansinio turto kaitos per metus veiksniai

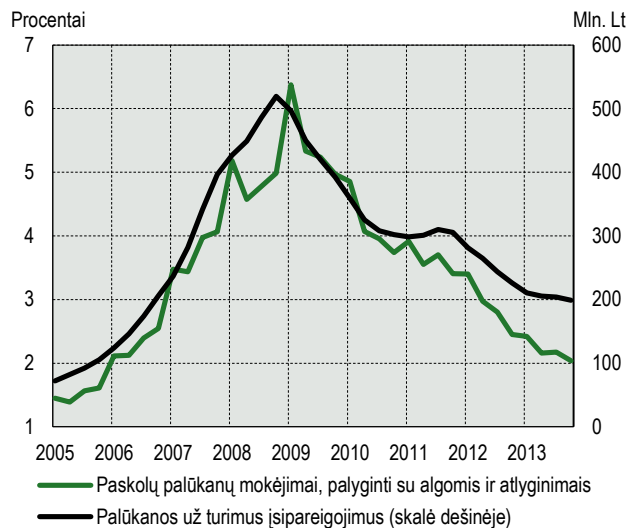

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Nors namų ūkių finansinė būklė gerėjo, finansinius sprendimus namų ūkiai, kaip ir 2012 m., buvo linkę priimti atsargiai. Tam įtakos turėjo po 2008–2009 m. finansų krizės vis dar mažinamas įsiskolinimas. Būtent paskolos 2013 m. pabaigoje sudarė didžiąją namų ūkių finansinių įsipareigojimų dalį (80 %), didžiąją jų dalį sudarė įsipareigojimai pinigų finansų įstaigoms (96 %). 2013 m. pabaigoje paskolos sudarė 27 mlrd. Lt namų ūkių finansinių įsipareigojimų, o atitinkamu laikotarpiu prieš metus – 27,1 mlrd. Lt.

Nuo 2013 m. vidurio su pertekliniu įsiskolinimu susitvarkyti namų ūkiams padeda pradėjęs veikti fizinių asmenų bankroto įstatymas. Nuo 2013 m. birželio mėn. iki tų pačių metų pabaigos dėl bankroto bylos iškėlimo į teismą kreipėsi 113 fizinių asmenų. Didelė jų dalis buvo sutuoktiniai (taigi bankrotą skelbti norinčių namų ūkių buvo mažiau). Minėtu laikotarpiu per vieną mėnesį bankroto procedūrą pradėdavo vidutiniškai 16 asmenų. Preliminarūs vertinimai rodo, kad fizinių asmenų bankroto skelbimas reikšmingesnės įtakos bankų sektoriaus stabilumui kol kas neturi.

11 pav. Namų ūkių paskolų palūkanų mokėjimo našta

Šaltinis: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Dėl gerėjančios namų ūkių finansinės padėties 2013 m. jie tapo mažiau rizikingais skolininkais. Kadangi didžioji dalis naujų būsto paskolų palūkanų normų Lietuvoje fiksuojamos trumpesniajam negu vieno metų laikotarpiui, skolos grąžinimo našta lengvino skatinamoji ECB pinigų politika. ECB atėties gairėse nurodo, kad dar kurį laiką neketina keisti palūkanų normų, todėl ši aplinkybė skolininkų mokumui artimiausiu metu ir toliau darys teigiamą įtaką. Visa tai iš esmės ir lėmė, kad 2013 m. gerėjo namų ūkių paskolų kokybė (neveiksnių paskolų dalis sumažėjo ir sudarė 11 % viso paskolų portfelio).

Gyventojų finansinė padėtis turėtų gerėti ir 2014 m., nes, kaip prognozuojama, mažės nedarbo lygis ir kils darbo užmokestis. Vis dėlto silpnas ekonomikos augimas Europoje ir geopolitinė rizika didelėje eksporto rinkoje gali daryti neigiamą įtaką Lietuvos ekonomikai, ypač per atvirojo sektoriaus įmones ir jose dirbančius gyventojus. Pasitvirtinus tokiai rizikai, nedarbo mažėjimas ir darbo užmokesčio kilimas būtų mažiau tikėtini. Atitinkamai padidėtų ir namų ūkių kredito rizika.

Kredito ir indėlių rinkos raida²

2013 m. kitų PFĮ³ paskolų portfelis ES sumenko 3,6 proc. sumažėjimą galėjo lemti ilgiau negu dvejus metus trukęs ne toks spartus ekonomikos augimas regione, vis dar neigiamas (tačiau 2013 m. gerokai padidėjęs) vartotojų pasitikėjimo rodiklis ar tik metų viduryje atsigavęs įmonių ekonominių vertinimų rodiklis. PFĮ paskolų portfelio kaita per metus rodo, kad, kaip ir ankstesniu laikotarpiu, su reikšmingesniu paskolų portfelio mažėjimu susiduria euro zonai priklausančios ES šalys. Tam, be minėtų veiksnių, įtaką gali daryti ir vis dar sunkiai sprendžiamos struktūrinės ūkio problemos kai kuriose pietinėse euro zonos valstybėse. ECB atliekamų bankų apklausų rezultatai rodo, kad 2013 m. didesnė apklaustų bankų euro zonoje dalis nesitiki paskolų paklausos didėjimo, ypač iš ne finansų įmonių. Kita vertus, dėl skatinamosios pinigų politikos įgyvendinimo paskolų palūkanų normos vis dar yra mažos, o tai kartu su negriežtėjančiomis skolinimo sąlygomis gali prisidėti prie aktyvesnio kreditavimo. Indėliai ES PFĮ 2013 m. sumažėjo 2,4 proc. – iš esmės dėl didelio jų sumažėjimo euro zonos šalyse. 2014 m. kovo mėn. ES PFĮ paskolų portfelis per metus sumažėjo 3,5, o indėlių – 2,8 proc.

2013 m. PFĮ (iš esmės komerciniai bankai ir užsienio bankų filialai) suteiktų paskolų portfelis Lietuvoje sumažėjo 1,8 proc., arba 1,1 mlrd. Lt. Metų pradžioje paskolų portfelis didėjo (tam įtaką darė išaugęs skolinimas centrinei valdžiai ir finansų tarpininkams), tačiau, Lietuvos bankui paskelbus apie AB Ūkio banko nemokumą, o AS „Unicredit Bank“ Lietuvos skyriui pasitraukus iš rinkos, PFĮ paskolų portfelis sumažėjo dėl to, kad šios įstaigos neįtrauktos į oficialiąją statistiką. Tačiau naujų

² Šioje Pranešimo dalyje, vertinant paskolų ir indėlių kaitą Lietuvoje, naudojami Lietuvos banko parengti statistinės atskaitomybės duomenys, jie gali skirtis nuo priežiūros tikslais renkamų duomenų.

³ Neįskaitant centrinio banko.

paskolų⁴ suteikimas privačiam sektoriui, ypač ne finansų įmonėms, 2013 m. padidėjo – tiek dėl stiprėjančios privačiojo sektoriaus finansinės padėties, tiek dėl vis palankesnių skolinimosi sąlygų. Be to, atsigaunant ekonomikai, namų ūkių ir ne finansų įmonių ateities lūkesčiai 2013 m. tapo geresni ir buvo aukštesnio lygio negu ilgalaikis vidurkis. 2014 m. pirmąjį ketvirtį PFĮ suteiktų paskolų portfelis toliau mažėjo, o kaita per metus sudarė –3,7 proc., arba –2,2 mlrd. Lt.

3 lentelė. Pinigų finansų įstaigų paskolų portfelio bendrosios vertės kaita

(skliaustuose pateikta kaita neįtraukus AB banko SNORAS, proc.)

	2011	2012	2013	2014*
Bendras paskolų portfelis	–5,3 (–0,9)	1,1	–1,8	–3,7
Paskolų finansiniams tarpininkams portfelis	–23,3 (–5,9)	38,5	–24,1	–30,7
Paskolų valdžiai portfelis	31,7 (34,1)	5,5	26,0	–4,7
Paskolų ne finansų įmonėms portfelis	–7,3 (–2,6)	0,3	–4,0	–3,4
Paskolų namų ūkiams portfelis	–4,5 (–1,9)	–1,9	–0,4	–0,4
Paskolos būstui įsigyti	–0,8 (–0,1)	–1,0	0,3	0,5
Vartojimo ir kitos paskolos	–15,9 (–7,9)	–5,1	–3,3	–4,0

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

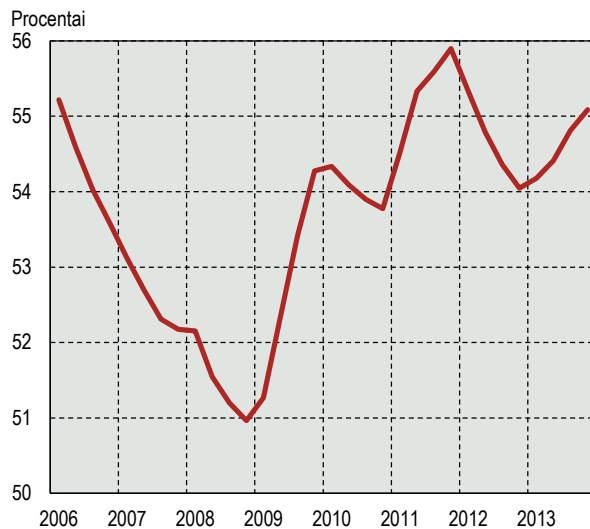
* 2014 m. pirmąjį ketvirtį, palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus.

2013 m. ne finansų įmonių finansinė padėtis stiprėjo, tačiau jos neskubėjo veiklos ir investicijų finansuoti iš skolinčių lėšų. Ne finansų įmonių pardavimo pajamos 2013 m. buvo didžiausios nuo šio rodiklio skelbimo pradžios, o per metus uždirbtas pelnas pasiekė aukščiausią lygį nuo ekonomikos nuosmukio pradžios. Pelningai dirbančių įmonių dalis sudarė beveik du trečdalius, o ne finansų įmonių ateities vertinimas 2013 m. antrąjį ir trečiąjį ketvirčiais buvo teigiamas ir didesnis už ilgalaikį vidurkį, gerėjo ir 2014 m. pirmąjį ketvirtį. Dėl gerėjančių ne finansų įmonių veiklos rezultatų didėjo jų galimybės grąžinti skolą. Visa tai prisidėjo prie to, kad neveiksnių verslui suteiktų paskolų dalis tokių paskolų portfelyje mažėjo. Bankai švelnino skolinimo sąlygas įmonėms⁵, palūkanų normas palaikė mažas, tačiau verslas neskubėjo didinti finansinių įsipareigojimų. Daugiau negu pusę viso turto ne finansų įmonės yra finansavusios iš nuosavų lėšų, ir ši dalis per 2013 m. šiek tiek padidėjo. Nagrinėjamu laikotarpiu apie 50 proc. materialinių investicijų ne finansų įmonės finansavo iš nuosavų lėšų. 2013 m. PFĮ ne finansų įmonėms suteiktų paskolų portfelis sumažėjo 4,0 proc., arba 1,1 mlrd. Lt. 2014 m. pirmąjį ketvirtį PFĮ paskolų ne finansų įmonėms portfelis sumažėjo 0,1 mlrd. Lt, arba 0,6 proc.

⁴ Sudarytos naujos sutartys – visos finansinės sutartys ar jų sąlygos, kai paskolos palūkanų norma nustatoma pirmą kartą ir visi nauji susitarimai dėl esamų paskolų. Aktyviai nedalyvaujant namų ūkiui ar ne finansų bendrovei ir iš naujo nesitarant dėl sutarties sąlygų, pratęsta esama paskolos sutartis nelaikoma nauja; nauja sutartimi taip pat nelaikomas ir sudarant sutartį iš anksto numatytas palūkanų normos pakeitimas.

⁵ Lietuvos banko atliekamos komercinių bankų apklausos dėl skolinimo sąlygų.

12 pav. Ne finansų įmonių nuosavomis lėšomis finansuojamo turto dalies kaita

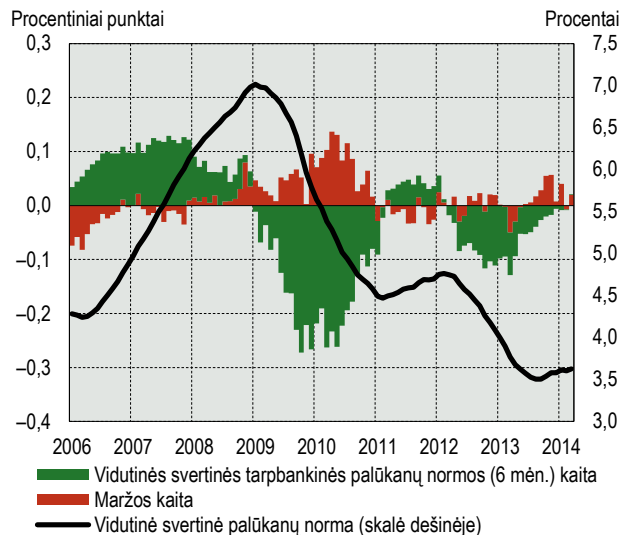

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Sparti ne finansų įmonių veiklos plėtra prisidėjo prie to, kad kai kurioms iš jų pradėjo trūkti tinkamos kvalifikacijos darbuotojų. Užimtųjų skaičius Lietuvoje per 2013 m. padidėjo 2,3, o vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis – 4,8 proc. Gerėjant namų ūkių finansinei padėčiai, vartotojų pasitikėjimo rodiklis 2013 m. buvo didžiausias nuo ekonomikos nuosmukio pradžios ir didesnis negu ilgalaikis vidurkis. Tai lėmė, kad gyventojai drąsiau ėmė vertinti ateities perspektyvas, o dalis tų, kurie per artimiausius metus ketina įsigyti ilgalaikio vartojimo prekę (būstą, automobilį) ar statyti būstą, išaugo. 2013 m. PFĮ paskolų namų ūkiams būstui įsigyti portfelis padidėjo 0,3 proc., arba 62,2 mln. Lt (tai pirmas kartas, kada šis portfelis didėjo per metus nuo 2008 m.; ši tendencija tęsiasi ir 2014 m. kovo mėn. Be to, šiek tiek atsigavo vartojamosios paskolos, tačiau bendras namų ūkiams suteiktų paskolų portfelis 2013 m. sumažėjo 0,4 proc., arba 87,0 mln. Lt (dėl kitų paskolų kritimo). 2014 m. pirmąjį ketvirtį PFĮ paskolų namų ūkiams portfelis sumažėjo 0,6 proc., arba 0,1 mlrd. Lt.

Naujų PFĮ paskolų privačiam sektoriui palūkanų normos įpusėjus 2013 m. pamažu pradėjo kilti, nors 2014 m. pradžioje vėl ėmė mažėti. Nepaisant šių pokyčių ir palyginti su pastarųjų kelerių metų vidurkiu, palūkanų normos vis dar buvo mažos. Didžioji suteiktų naujų paskolų palūkanų normų dalis fiksuojama trumpesniai negu vienerių metų laikotarpiui, todėl esminę įtaką vis dar mažoms palūkanų normoms darė skatinamoji pinigų politika euro zonoje ir, palyginti su praeities dydžiais, nedidelės tarpbankinės palūkanų normos. Tačiau nuo 2013 m. antrosios pusės padėtis ėmė keistis ir bankai pradėjo didinti naujų paskolų namų ūkiams ir ne finansų įmonėms maržas. 2014 m. kovo mėn. naujų paskolų privačiam sektoriui palūkanų normos sudarė 3,3 proc. ir per metus ūgtelėjo 0,3 proc. p.

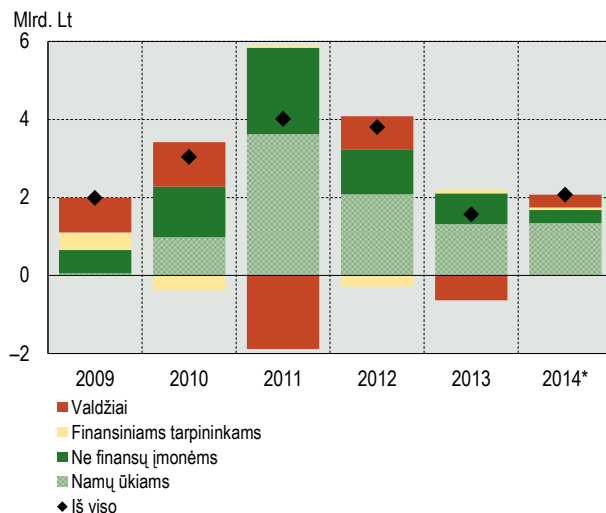
13 pav. Naujų paskolų privačiam sektoriui palūkanų normų kaitos veiksniai
(slenkamasis 12 mėn. vidurkis)

Šaltiniai: www.euribor-ebf.eu ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Kaip ir anksčiau, metų pradžioje indėliai PFĮ sumažėjo, tačiau vėliau atsigavo, o 2014 m. kovo mėn. buvo didžiausi per pastaruosius 20 m. Indėlių mažėjimui metų sandūroje įtaką galėjo daryti sezoniniai veiksniai, ypač namų ūkių indėliams: prasidėjęs šildymo sezonas ir, per šventinį laikotarpį patyrus išlaidų, padidėjęs finansinių lėšų poreikis. Tačiau vėlesniais mėnesiais indėliai didėjo (išskyrus metų vidurį, kai į oficialiąją statistiką nebuvo įtrauktos dvi įstaigos), o per metus jų augimas sudarė 3,3 proc., arba 1,5 mlrd. Lt. Daugiausia indėlius PFĮ analizuojamu laikotarpiu padidino privatusis sektorius, o juos sumažino centrinė valdžia. Iš dalies centrinės valdžios sumažinti indėliai tiek PFĮ, tiek Lietuvos banke greičiausiai turėjo įtakos privačiojo sektoriaus indėlių PFĮ išaugimui 2013 m. gruodžio mėn.: šiuo laikotarpiu privačiojo sektoriaus indėliai PFĮ padidėjo 1,7 mlrd. Lt, o centrinės valdžios indėliai PFĮ ir Lietuvos banke sumažėjo 1,8 mlrd. Lt. Tokią finansinių lėšų kaitą galėjo lemti centrinės valdžios atsiskaitymai už prekes ir paslaugas su privačiuoju sektoriumi metų pabaigoje. Tačiau namų ūkių indėlių didėjimą galėjo lemti jų konservatyvumas ir vengimas prisiimti papildomą riziką investuojant į alternatyvias priemones. Per 2014 m. pirmąjį ketvirtį PFĮ indėliai padidėjo 0,4 proc., arba 0,2 mlrd. Lt.

14 pav. Indėlių PFĮ (neįtraukiant AB banko SNORAS) kaitos per metus veiksniai

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

* 2014 m. kovo mėn. palyginti su 2013 m. kovo mėn.

Kreditavimo veiklai atsigauant nuosaikiai, PFĮ poreikis pritraukti naujų indėlių buvo nedidelis, todėl 2014 m. vasario mėn. naujų (nuo 1 mėn. trukmės) privačiojo sektoriaus indėlių palūkanų normos

buvo mažiausios per 9 m. (sudarė 0,4 %). 2013 m. antrąjį pusmetį PFĮ už privačiojo sektoriaus indėlius pradėjo siūlyti šiek tiek didesnes palūkanų normas, kurios metų pabaigoje sudarė 0,6 proc., tačiau 2014 m. pirmąjį ketvirtį mažėjo ir kovo mėn. sudarė 0,5 proc. (per metus sumažėjo 0,2 proc. p.). Indėlių struktūra pagal valiutą per metus iš esmės nepasikeitė, tačiau dėl mažų palūkanų normų keitėsi indėlių struktūra pagal trukmę. Mažėjant skirtumui tarp palūkanų normų, mokamų už vienadienius ir sutarto termino indėlius (2014 m. kovo mėn. jis sudarė 0,7 proc. p.), privatusis sektorius toliau mažino sutarto termino indėlius, o finansines lėšas laikė bankų sąskaitose. 2013 m. privačiojo sektoriaus vienadieniai indėliai padidėjo 3,4 mlrd., o sutarto termino indėliai sumenko 1,1 mlrd. Lt (atitinkamai per 2014 m. pirmąjį ketvirtį vienadieniai indėliai padidėjo 39,4 mln., o terminuotieji sumažėjo 703,6 mln. Lt).

II. PAGRINDINĖS LIETUVOS BANKO FUNKCIJOS

Valiutos kurso ir pinigų politika

Lietuvos banko pagrindinis tikslas – palaikyti kainų stabilumą – įgyvendinamas taikant fiksuotojo lito kurso strategiją. Fiksuotojo lito kurso teisinis pagrindas yra 1994 m. balandžio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymas. Jame nustatyta, kad Lietuvos bankas turi išleisti į apyvartą litus visiškai (ne mažiau kaip 100 %) padengti aukso ir konvertuojamosios užsienio valiutos atsargomis ir užtikrinti bazinės valiutos keitimą į litus fiksuotu kursu. Vadovaujantis šiais principais, palaikomas fiksuotasis lito kursas. Nuo 2002 m. vasario 2 d. bazinė valiuta yra euras.

Valiutos kurso politika

Fiksuotojo lito kurso sąlygomis Lietuvos bankas užtikrina laisvą litų keitimą į eurus ir eurų – į litus, todėl negali tiesiogiai reguliuoti litų rinkos palūkanų normų ir litų kiekio apyvartoje, nes pastarąjį lemia kintanti litų paklausa. Dėl šių priežasčių jis neturi galimybės tiesiogiai paveikti visuminės paklausos ir kainų lygio. Tačiau fiksuotasis lito kursas padeda siekti pagrindinio tikslo netiesiogiai – eksporto ir importo kainas palaiko stabilesnes ir kartu skatina tarptautinę prekybą, formuoja nedidelės infliacijos lūkesčius, palaiko pasitikėjimą Lietuvos ekonomine politika. Tai leidžia palaikyti santykinį kainų stabilumą ilguoju laikotarpiu. Tokia strategija dėl Lietuvos ekonomikai būdingo ekonomikos atvirumo, kainų ir darbo užmokesčio santykinio lankstumo apskritai sėkmingai taikoma nuo 1994 m.

Trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiais kainų kaita gali nukrypti nuo lygio, kuris gali būti suvokiamas kaip santykinis kainų stabilumas. Tai lemia įvairios su išorės ir vidaus veiksniais susijusios priežastys: dideli pokyčiai pasaulinėse žaliavų rinkose, ypač maisto ir energijos išteklių kainų, Lietuvoje sudarančių palyginti didelę vartotojų kainų indekso ir ūkio sąnaudų struktūros dalį, kaita; administraciniai sprendimai (vartojimo mokesčių ir administruojamųjų kainų keitimas); struktūriniai procesai (kainų konvergenciją lemiantis darbo našumo skirtumas eksportuojančiajame ir neeksportuojančiajame sektoriuose, prekybos pokyčiai) ir cikliniai ekonomikos pakilimai ar nuosmukiai, kuriuos kartais pagilina ir netinkama valstybės ekonominė bei fiskalinė politika.

Stodama į ES, Lietuva įsipareigojo įvesti ES bendrąją valiutą eurą. Į euro zoną Lietuva galės įstoti, kai tik atitiks Maastrichto sutarties konvergencijos kriterijus. Įsivedus bendrąją valiutą bus galima pasinaudoti visais jos teikiamais privalumais: neliks nacionalinės valiutos ir euro kurso kaitos rizikos, sumažės palūkanų normos vidaus rinkoje, nebus valiutų keitimo išlaidų, mažiau kainuos atsiskaitymai su pagrindiniais prekybos partneriais euro zonoje.

Viena iš euro įvedimo sąlygų yra šalies prisijungimas prie VKM II. Nuo 2004 m. birželio 28 d. Lietuva dalyvauja VKM II ir palaiko fiksuotojo valiutos kurso režimą bei pastovų lito kursą euro atžvilgiu – 3,45280 lito už 1 eurą. Konvergencijos programose Lietuvos Respublikos Vyriausybė ne kartą patvirtino, kad Lietuva numato ir toliau dalyvauti VKM II ir palaikyti fiksuotąjį lito kursą euro atžvilgiu dabartiniu santykiu. Lietuvos bankas nuolat palaiko institucinio pasirengimo lygį, kuris, ES Tarybai nusprendus dėl euro įvedimo mūsų šalyje, užtikrintų sklandų ir greitą valiutos pakeitimą.

Pinigų politikos priemonės

Lietuvos banko pinigų politikos priemonės skirtos fiksuotajam lito kursui euro atžvilgiu palaikyti ir padeda užtikrinti tinkamą bankų sektoriaus likvidumą. Lietuvos bankas šalyje veikiantiems komerciniams bankams ir užsienio kredito įstaigų filialams (toliau – bankai) jų pageidavimu neribotai keičia litus į eurus ir eurus į litus, taiko privalomųjų atsargų reikalavimus, suteikia vienos nakties skolinimosi galimybę.

Įgyvendindamas fiksuotojo lito kurso režimą, Lietuvos bankas yra įsipareigojęs bankams, kuriems jis taiko privalomųjų atsargų reikalavimus, neribotai pirkti ir parduoti bazinę valiutą oficialiu kursu. Grynasis rezultatas – kiek Lietuvos bankas nuperka arba parduoda eurų per tam tikrą laikotarpį –

tiesiogiai priklauso nuo bankų sektoriaus atsargų litais autonominių veiksmų⁶, privalomųjų atsargų ir jų pertekliaus pasikeitimo.

Lietuvos bankas turi galimybę taikyti gana įvairias, bet riboto poveikio pinigų politikos priemones (žr. 4 lentelę). Iš jų privalomosios atsargos ir sandorių su Lietuvos banku nuolatinės galimybės bankams naudojamos nuolat.

4 lentelė. Lietuvos banko pinigų politikos priemonės

Likvidumo teikimas	Likvidumo pertekliaus išėmimas	Sandorių terminai	Dažnumas	Procedūra
Sandorių su Lietuvos banku nuolatinės galimybės bankams				
Parduoti bazinę valiutą Lietuvos bankui	Pirkti bazinę valiutą iš Lietuvos banko	–	Pagal bankų pageidavimą	Dvišaliai sandoriai: Lietuvos bankas superka eurus ir atsiskaito sandorio sudarymo dieną arba antrą dieną po sandorio sudarymo bei parduoda eurus ir atsiskaito antrą dieną po sandorio sudarymo
Vienos nakties atpirkimo sandoriai	–	Viena para	Pagal bankų pageidavimą	Dvišaliai sandoriai
Privalomųjų atsargų reikalavimai				
Stabilizuoja bankų sektoriaus likvidumą	Privalomųjų atsargų bazė – tai Lietuvoje įsteigtų bankų ir užsienio bankų filialų įsipareigojimai, išskyrus įsipareigojimus Lietuvos bankui ir kitiems bankams, kuriems Lietuvos bankas taiko privalomųjų atsargų reikalavimą. Nulinė atsargų norma taikoma: 1) indėliams, kurių pradinis terminas ilgesnis kaip 2 metai arba atitinkamoje sutartyje numatyto išankstinio įspėjimo apie atsiėmimą terminas ilgesnis kaip 2 metai; 2) išleistiems skolos vertybiniais popieriais, kurių pradinis terminas yra ilgesnis kaip 2 metai; 3) atpirkimo sandoriams. Kitiems bazės įsipareigojimams taikoma 4 proc. privalomųjų atsargų norma. Privalomosios atsargos laikomos litais bankų atsiskaitomosiose sąskaitose Lietuvos banke. Privalomųjų atsargų reikalavimo įvykdymas įvertinamas taikant vidurkio metodą.			

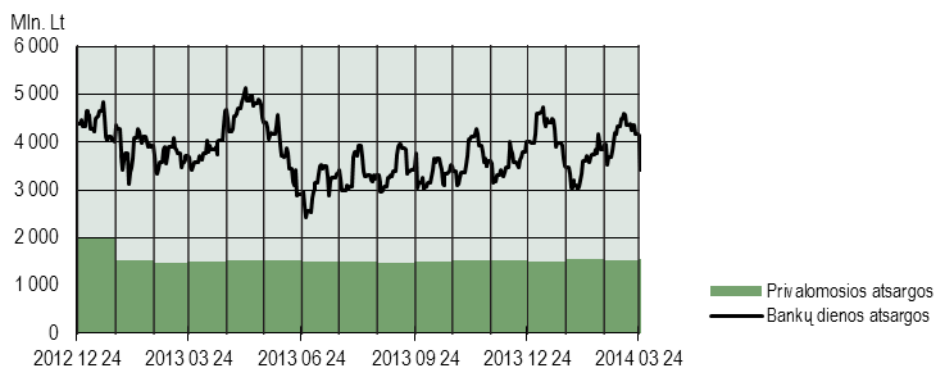
Privalomosios atsargos ir bankų sektoriaus likvidumo kaitos veiksniai

Lietuvos bankas 2013 m. sausio mėn. sumažino privalomųjų atsargų 4 proc. normą, taikytą nuo 2008 m. spalio mėn., iki 3 proc. Dėl šio pakeitimo bankų sektoriuje atsilaisvino beveik 0,5 mlrd. Lt. Pakeitimu siekiama laipsniškai artėti prie euro zonoje galiojančios 1 proc. privalomųjų atsargų normos. 2013 m., po privalomųjų atsargų normos pakeitimo, privalomųjų atsargų apimtis kito nedaug (sumažėjo 21 mln. Lt, arba 1,4 %). AS „UniCredit Bank“ Lietuvos skyriaus pasitraukimas ir AB Ūkio banko veiklos sustabdymas didelės įtakos privalomųjų atsargų lygiui neturėjo – privalomųjų atsargų apimtis sumažėjo mažiau nei 3 proc.

Kaip ir ankstesniais metais, bankų sektoriaus atsargų litais autonominiai veiksniai padidino atsargų litais perteklių, o bankai, fiksuotojo valiutos kurso režimo sąlygomis veikiant pinigų pasiūlos savireguliacijos mechanizmui, iš Lietuvos banko nupirko daugiau eurų, negu jų pardavė. Per nagrinėjamą laikotarpį (2012 m. gruodžio 24 d.–2014 m. kovo 24 d.) autonominiai veiksniai padidino bankų atsargas 4,3 mlrd. Lt. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, pritrauktas ES struktūrinių fondų ir užsienio valiuta pasiskolintas lėšas keisdama į litus ir panaudodama vidaus rinkoje, padidino bankų atsargų litais pasiūlą 3,9 mlrd. Lt. Artėjant euro įvedimui grynųjų litų paklausa sumažėjo 0,2 mlrd. Lt, tai atitinkamai didino bankų privalomųjų atsargų litais perteklių. Privalomųjų atsargų metinis sumažėjimas bankų atsargas padidino 0,4 mlrd. Lt. Kiti veiksniai sumažino bankų atsargas 0,2 mlrd. Lt.

⁶ Bankų sektoriaus atsargų litais autonominiai veiksniai yra Lietuvos banko operacijos, darančios įtaką bankų sektoriaus atsargų litais dydžiui, tačiau vykdomos ne dėl bankų likvidumo valdymo poreikių. Pagrindiniai autonominiai veiksniai – į apyvartą išleistų grynųjų pinigų suma ir valdžios lėšų pervedimas iš bankų sektoriaus į Lietuvos banką arba iš Lietuvos banko į bankų sektorių.

15 pav. Bankų atsargos litais Lietuvos banke

Šaltinis Lietuvos bankas.

Pastaba: Lietuvos banko nustatytų privalomųjų atsargų laikotarpiai prasideda mėnesio 24 d., o baigiasi kito mėnesio 23 d.

2014 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje bankų sektorius, kaip ir 2013 m. bei 2012 m., ir toliau laikė neįprastai dideles atsargas litais (žr. 15 pav.). Palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus, jos beveik nepasikeitė ir buvo daugiau kaip 2,5 karto didesnės už privalomąsias atsargas. Ilgą laikotarpį palūkanų normos buvo kaip niekada mažos, todėl dalis bankų nusprendė laikyti litus atsiskaitymų sąskaitose Lietuvos banke. Tačiau 2014 m. pradžioje palūkanų normos rinkoje pastebimai padidėjo ir tai gali lemti reikšmingą bankų perteklinių atsargų atsiskaitymų sąskaitose Lietuvos banke mažėjimą.

Valiutų keitimo operacijos

2013 m.–2014 m. pirmąjį ketvirtį, kaip ir atitinkamu laikotarpiu prieš metus, Lietuvos bankas užsienio valiutos grynąja verte pardavė daugiau, nei jos nupirko. Finansų ministerija ir kiti indėlininkai grynąja verte pardavė Lietuvos bankui užsienio valiutos (daugiausia eurų) 2,9 mlrd. Lt, o šalies bankai grynąja verte nupirko eurų už 3,1 mlrd. Lt.

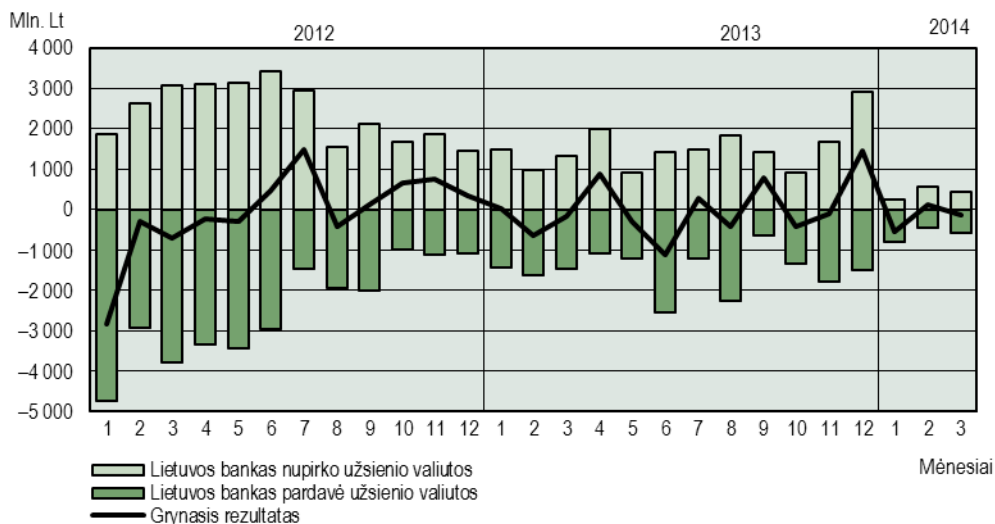
5 lentelė. Grynasis užsienio valiutų pirkimas iš Lietuvos banko (–) arba pardavimas Lietuvos bankui (mln. Lt)

	2012	2013					2014
		I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV ketv.	I–IV ketv.	I ketv.
Šalies bankai	–4 231,7	–594,9	–2 033,8	181,0	53,3	–2 394,4	–734,9
Kiti Lietuvos banko indėlininkai	3 336,0	–155,2	1 551,3	471,2	875,4	2 742,7	172,0
Iš viso	–895,7	–750,1	–482,5	652,2	928,7	348,3	–562,9

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Lietuvos bankas su šalies bankais ir kitais savo indėlininkais 2013 m.–2014 m. pirmąjį ketvirtį įvykdė 39,6 mlrd. Lt vertės valiutų keitimo sandorių, t. y. daugiau nei trečdaliu mažiau negu atitinkamu laikotarpiu prieš metus (67,0 mlrd. Lt).

16 pav. Lietuvos banko prekyba užsienio valiuta su bankais ir kitais indėlininkais

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Finansų rinkos priežiūra

Priežiūros kryptys ir rezultatai

Nuo 2012 m., sujungus tris atskiras finansų rinkos sektorių priežiūrą vykdžiusias institucijas, Lietuvos bankas yra atsakingas už visos finansų rinkos priežiūrą. Vykdamas jos dalyvių riziką ribojančią ir finansinių paslaugų teikimo priežiūrą, siekiama, kad finansų rinka veiktų patikimai ir efektyviai, plėtotųsi darniai, kad rinkos dalyviai elgtųsi atsakingai, o vartotojai priimtų racionalius sprendimus.

Prižiūrint finansų rinkos dalyvius, pirmiausia buvo siekiama, kad jie būtų ne tik pajėgūs padengti dėl ankstesnės krizės patirtus nuostolius, bet ir atsparūs atlaikyti naujus sukrėtimus. Buvo reikalaujama, kad jie turėtų sukaupti papildomų kapitalo ir likvidumo atsargų, stiprintų priimtą riziką ir visos finansų įstaigos valdymą, bankai pagal naujus europinius reikalavimus turėjo parengti įstaigos gaivinimo planus.

Siekiant, kad į rinką patektų skaidrūs ir finansiškai patikimi rinkos dalyviai, o jų vadovai ir kiti atsakingi asmenys būtų kompetentingi ir neprikaištingos reputacijos, toliau buvo tobulinamas licencijavimo procesas. Lietuvos bankas atsisakė išduoti leidimus toms ketinamoms steigti kredito įstaigoms, kurios nebuvo pasirengusios tinkamai teikti finansines paslaugas ir užtikrinti saugią ir patikimą veiklą. Siekiant, kad finansų rinkos dalyvių vadovais taptų tik reikiama kvalifikaciją ir patirtį turintys asmenys, skatinant rinkos dalyvių savarankiškumą ir atsakingumą, patvirtinti reikalavimai, padėsiantys vertinti prižiūrimų finansų įstaigų vadovų tinkamumą eiti pareigas. Jie įsigaliojo nuo 2014 m. gegužės 1 d.

Toliau integruojamasi į ES bendrąją rinką. Toliau dirbamas parengiamasis darbas siekiant įgyvendinti labai svarbius ES teisės aktus: Direktyvą dėl kapitalo poreikio (CRD IV), Reglamentą (CRR) ir techninius standartus. Buvo parengti įstatymų (Lietuvos banko, Bankų, Centrinės kredito unijos) pakeitimų projektai. Atsižvelgiant į tai, kad CRR ir techniniai standartai yra tiesioginio taikymo dokumentai, buvo iš esmės peržiūrėti Lietuvos banko valdybos nutarimai: panaikinti Lietuvos banko valdybos nutarimai, kurių nuostatos patenka į Reglamento taikymo sritį. Atsiradus prievolei Lietuvos bankui priimti sprendimus dėl tam tikrų Reglamento nuostatų taikymo, patvirtintas nacionalinių išimčių sąrašas. Daug dėmesio skirta bendravimui su rinkos dalyviais aktualiausiems CRD IV ir CRR įgyvendinimo klausimams aptarti, naujam finansinių ir priežiūros ataskaitų paketui pritaikyti.

Bankų sektorius per gana trumpą laiką turės prisitaikyti prie minėtų kapitalo ir likvidumo reikalavimų – Direktyvoje dėl kapitalo poreikio nustatyti papildomi kapitalo rezervai bankams, siekiant ES mastu standartizuoti likvidumo reikalavimus, pradedami taikyti du nauji likvidumo rodikliai, siekiant subalansuoti bankų kapitalą ir finansavimą, nustatomas finansinio svėro rodiklis. Kadangi Lietuvoje veikiantys bankai yra pakankamai kapitalizuoti ir palaiko reikiama likvidumo lygį, išankstiniais

skaičiavimais, jie naujus normatyvus vykdė jau dabar, nors prie tam tikrų naujų reikalavimų numatoma pereiti palaipsniui – iki 2018 m.

Su šalies prisijungimu prie euro zonos (tikimasi, 2015 m.) siejamas Lietuvos įsitraukimas į bankų sąjungą. Prisijungus prie šios sąjungos (iš pradžių – prie bendro priežiūros mechanizmo, jis yra vienas iš bankų sąjungos elementų), ECB perimtų trijų didžiausių ir sistemai svarbių Lietuvoje registruotų komercinių bankų – AB SEB banko, „Swedbank“, AB, ir AB DNB banko – priežiūrą. Rengiamasi atlikti šių bankų visapusišką veiklos ir balansų vertinimą pagal ECB parengtą metodiką. Mažesnių komercinių bankų priežiūrą ECB deleguos Lietuvos bankui, tačiau ECB turės teisę bet kada perimti ir jų priežiūros kontrolę, gauti reikiamą informaciją apie svarbius Lietuvos banko priežiūros sprendimus. 2014 m. rengiamasi stojimui į bankų sąjungą: rengiamas stojimo veiksmų planas, pradėta teisinės bazės pertvarka, bankų priežiūros procesas pradedamas pritaikyti prie ECB keliamų reikalavimų, diegiami tam reikalingi informacinių technologijų sprendimai.

2013 m. toliau buvo rengiamasi direktyvos 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo („Mokumas II“) įgyvendinimui. Šia direktyva nustatomas rizikos vertinimu pagrįstas draudimo įmonių valdymas ir kapitalo apskaičiavimas lems didelius draudimo įmonių veiklos ir priežiūros pokyčius, perėjimą prie tarptautinių finansinės atskaitomybės standartų. Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai metu pasiektas politinis susitarimas dėl Antrosios bendrosios direktyvos („Omnibus II“). Jis leis įsigalioti direktyvos „Mokumas II“ draudimo įmonių veiklos ir jų priežiūros reikalavimams nuo 2016 m. sausio 1 d. Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija (EIOPA) patvirtino laikinąsias direktyvos „Mokumas II“ gaires. Rengiantis šių gairių (jos skirtos kai kurių „Mokumo II“ reikalavimų taikymui nuo 2014 m. pasirengti) nuostatoms įgyvendinti, vyko susitikimai ir diskusijos su draudimo rinkos dalyviais, buvo parengti šias nuostatas įgyvendinantys Lietuvos banko teisės aktų projektai.

Svarbūs pokyčiai vyko kredito unijų priežiūros srityje. Lietuvos bankas inicijavo Kredito unijų įstatymo pataisas saugesnei ir patikimesnei šio sektoriaus veiklai užtikrinti. Prioritetas ir toliau buvo teikiamas darbai ieškant tinkamiausio Lietuvos sąlygomis kredito unijų veiklos ir priežiūros modelio, kuris sumažintų šio sektoriaus keliamą grėsmę visuomenės interesams. Lietuvos bankas parengė ir viešoms diskusijoms pateikė dokumentą „Kredito unijų veiklos modelis Lietuvoje“. Jame numatyti sektoriaus struktūrinės reformos galimybės ir būdai, leisiantys sustiprinti kredito unijas ir užtikrinti tvarią bei ilgalaikę sektoriaus veiklą ateityje. Siekiant tvarios kredito unijų plėtros ir tinkamo priimanamos rizikos valdymo, Lietuvos bankas sugriežtino veiklos riziką ribojančius normatyvus, nustatė išsamesnius ir konservatyvesnius paskolų grupavimo ir vertinimo, vidaus kontrolės ir rizikos valdymo reikalavimus, suintensyvino kredito unijų priežiūrą, tobulintas ir šio sektoriaus licencijavimo procesas, pradėti egzaminuoti kredito unijų vadovai.

Siekdamas užtikrinti finansinių paslaugų ir rinkų reguliavimo kokybę ir teisinį aiškumą, Lietuvos bankas patvirtino Lietuvos Respublikos informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą įgyvendinančius teisės aktus, reglamentavo teisinius santykius, kylančius naikinant pensijų fondus, patvirtino Pirmumo teisės įsigyti akcinės bendrovės išleidžiamų akcijų arba konvertuojamųjų obligacijų įgijimo ir perleidimo taisykles.

Siekiant nustatyti bendrą tvarką, kuria turėtų vadovautis visi Lietuvos banko prižiūrimi finansų rinkos dalyviai priimdami, registruodami ir nagrinėdami klientų skundus, susijusius su jų teikiamomis paslaugomis, patvirtintos Finansų rinkos dalyvių gaunamų skundų nagrinėjimo taisyklės. Patvirtintose įsiskolinimų, susidariusių klientams nesilaikant finansinių įsipareigojimų pagal kredito sutartis, valdymo gairėse apibrėžtos kredito įstaigų teisės ir pareigos finansinių įsipareigojimų nevykdančių klientų atžvilgiu, tokių klientų teisės ir pareigos bendradarbiaujant su kredito įstaiga ir siekiant, jei įmanoma, išvengti kredito sutarties nutraukimo.

Daug dėmesio buvo skirta vartojimo kredito davėjų veiklos priežiūrai: inspektuota šių subjektų veikla, vykdytos Vartojimo kredito įstatymo pažeidimo procedūros, atliktas vartojimo kredito davėjų interneto svetainėse skleidžiamos reklamos tyrimas – jo metu nustatyta, kad beveik trečdalis vartojimo kredito davėjų vartojimo kredito reklamoje nepateikia privalomos standartinės informacijos.

Finansų rinkos dalyviai, jų priežiūra

Bankai

2013 m. išsiskyrė rinkos dalyvių skaičiaus kaita ir su tuo susijusiu rinkos persiskirstymu. Per metus bankų sektoriaus dalyvių skaičius sumažėjo dėl bankroto bylos iškėlimo AB Ūkio bankui ir AS „UniCredit Bank“ Lietuvos filialo veiklos nutraukimo Lietuvoje. Tačiau į rinką atėjo ir naujas rinkos dalyvis – aktyviai plėtoti veiklą Lietuvoje pradėjo Suomijos banko „Pohjola Bank Plc“ filialas. 2014 m. balandžio 1 d. duomenimis, bankų sektorių sudarė 7 bankai ir 8 užsienio bankų filialai.

Praejusiais metais buvo priimtas sprendimas „Nordea“ grupę koncentruoti Švedijoje ir visus filialus, įskaitant „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrių, perduoti Švedijoje įsteigiamam „Nordea“ bankui. Šių metų pirmąjį ketvirtį baigus reorganizaciją, nuo balandžio 1 d. visas „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyriaus teises ir pareigas perėmė „Nordea Bank, AB“ Lietuvos skyrius. Už jo priežiūrą tapo atsakinga Švedijos finansų priežiūros tarnyba, o indėliai draudžiami Švedijoje veikiančioje indėlių draudimo sistemoje.

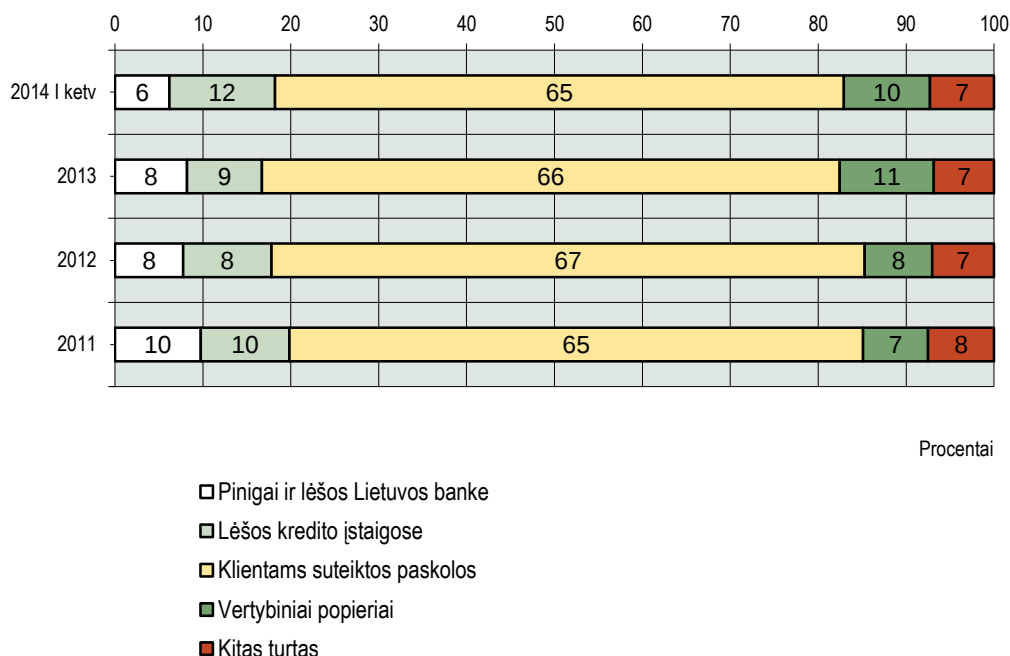
2013 m. keitėsi Lietuvoje veikiančių bankų grupių struktūra: metų pradžioje „Swedbank“, AB, pardavė Estijoje veikiančiam „Swedbank“ grupės bankui gyvybės draudimo bendrovę, ketvirtąjį ketvirtį AB SEB bankas prisijungė patronuojamąją lizingo bendrovę.

Bankų sektoriaus veikla

Nors 2013 m. buvo pažymėti AB Ūkio banko bankrotu, bankų sektorius ir toliau buvo stabilus. Jis augo, dirbo pelningai, gerėjo bankų turto kokybė, didėjo bankų likvidaus turto ir kapitalo atsargos.

2014 m. balandžio 1 d. bankų sistemos turtas sudarė 77,9 mlrd. Lt. Kaip įprasta, didžiąją bankų turto dalį sudaro paskolos (jos kartu su finansiniu lizingu sudaro net apie 70 % bankų turto). Didžioji kito turto dalis – tai likvidžios lėšos ir skolos vertybiniai popieriai.

17 pav. Bankų turto struktūra
(laikotarpio pabaigoje)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Bankų paskolų ir lizingo sandorių portfelis grynąja verte 2014 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje sudarė 53,9 mlrd. Lt. Verslo paskolų portfelio grynąja verte apimtis 2013 m. ir 2014 m. pirmąjį ketvirtį mažėjo. 2013 m. stebėta tendencija, kad bankai pradėjo aktyviau teikti būsto paskolas, tęsėsi ir 2014 m. pirmąjį ketvirtį. Būsto paskolų portfelio grynąja verte augimo tempas buvo nuosaikus. Nedidelis būsto paskolų portfelio prieaugio tempas ir VĮ Registrų centro duomenys, rodantys, kad, įkeičiant įsigyjamą

turtą, buvo finansuojama apie 30 proc. fizinių asmenų sudarytų būsto sandorių, liudija kad šiuo metu stebimas nekilnojamojo turto rinkos aktyvumas daugiausia finansuojamas nuosavomis lėšomis, o ne bankų paskolomis.

Ir 2013 m., ir 2014 m. pirmąjį ketvirtį paskolų portfelio kokybės rodikliai gerėjo. Prie jų gerėjimo, be blogų paskolų nurašymo, prisidėjo ir gerėjanti skolininkų finansinė būklė bei naujas kreditavimas, orientuotas į mažos rizikos klientus. Bankų sistemoje ir toliau mažėjo tiek neveiksnių paskolų, tiek paskolų vertės sumažėjimo rodikliai. Palyginti su 2010 m., kai minėti paskolų portfelio kokybės rodikliai buvo pasiekę piką, tiek neveiksnių paskolų, tiek sudarytų specialiųjų atidėjinių balansas bankų sektoriuje jau yra sumažėjęs beveik dvigubai. Nuosekliai gerėjantys rodikliai rodo, kad bankai vis palankiau vertino atskirų skolininkų finansinę būklę ir jų veiklos perspektyvas, o dirbdami su probleminiais skolininkais, po truputį užbaigdavo krizės metais pradėtas ir ilgokai užsitęsusias išieškojimo procedūras, taip iš savo balansų pašalindami nelikvidų ir pajamų neuždirbantį finansinį turtą. Dėl to daugumoje bankų 2013 m. reikšmingai sumažėjo ir išieškomų bei kitokių probleminėmis laikomų paskolų, ypač suteiktų juridiniams asmenims, portfeliai.

6 lentelė. Paskolų portfelio kokybės rodikliai

(2014 m. balandžio 1 d.; paskolų portfelio dalis, proc.)

	Vertės sumažėjimas (specialeji atidėjiniai)	Ilgiau kaip 60 d. uždelsios paskolos	Nuvertėjusios paskolos	Neveiksios paskolos
Klientams suteiktos paskolos	4,1	2,3	8,2	10,5
būsto paskolos	2,5	2,1	4,6	6,8
vartojimo paskolos	7,6	3,2	8,8	12

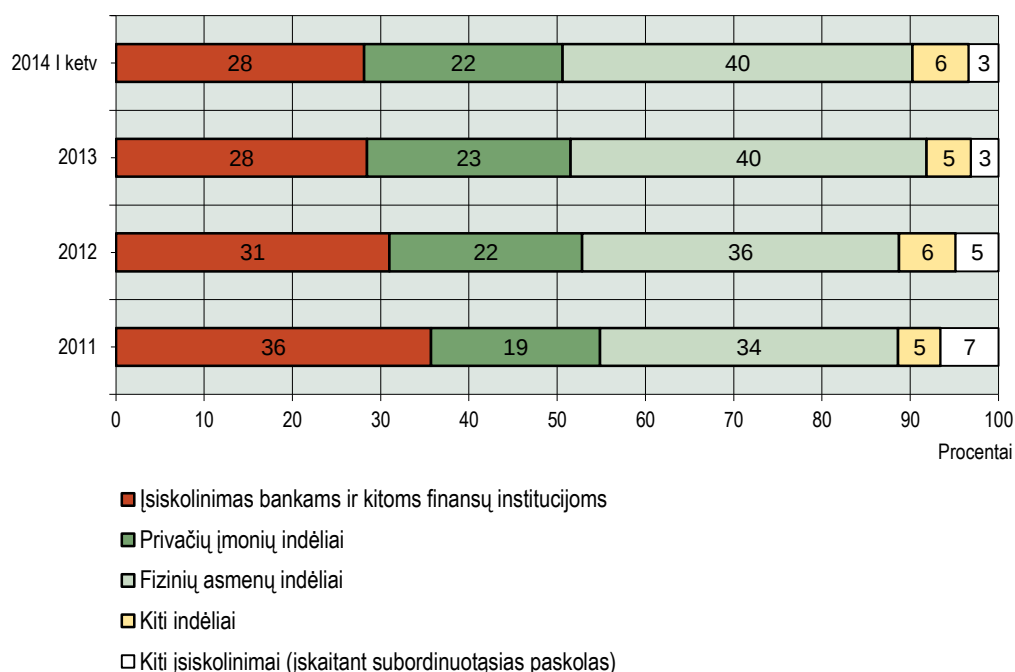
Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Nedidėjant paskolų portfeliui, bankai augančius indėlius investavo į skolos VP, jų portfelis padidėjo 1,4 karto. Bankams Lietuvoje būdinga didelė koncentracija į Lietuvos Respublikos VVP. Didelės Vyriausybės skolos VP koncentracijos bankų skolos VP portfeliuose negalima vertinti vienareikšmiškai. Viena vertus, kol Lietuvos finansinė padėtis rinkose vertinama kaip stabili, tai yra patikimos ir stabilios investicijos. Kita vertus, didelė VVP koncentracija lemia didelį jautrumą krizinėms situacijoms ir galėtų lemti reikšmingus nuostolius šoktelėjus Lietuvos skolinimosi kainai. Be to, sisteminės likvidumo krizės atveju bankams būtų sunku greitai parduoti turimą VVP portfelį rinkoje, o Lietuvos bankas turėtų ribotas galimybes įkeisti tokią VVP apimtį. Vis dėlto, Lietuvai tapus euro zonos nare, Lietuvos bankai turės tiesioginę galimybę atlikti atvirosios rinkos operacijas su ECB, todėl atsivers platesnių galimybių VVP panaudoti kaip įkaitą.

Bankai Lietuvoje finansuojasi iš dviejų šaltinių – vietinių indėlių ir patrunuojančiųjų bankų lėšomis. Iš viso 2014 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje jie buvo pritraukę 47,9 mlrd. Lt indėlių, o iš patrunuojančiųjų bankų buvo gavę 19 mlrd. Lt paskolų. Jau keletą metų stebima tendencija, kad indėlių portfelis bankuose auga (gyventojų ir privačių įmonių indėliai bankuose pasiekė rekordines aukštumas), lenkdamas paskolų portfelio prieaugį, todėl natūralu, kad bankai nuosekliai mažina įsipareigojimus patrunuojantiems bankams. Šios priežastys lemia jau penkmetį mažėjantį paskolų ir indėlių santykį, rodantį, kad Lietuvos bankų sistemos suteikiamos paskolos tampa vis daugiau finansuojamos vietiniais indėliais. Tai ilguoju laikotarpiu turėtų užtikrinti subalansuotą ir tvarią bankų sektoriaus plėtrą, pagrįstą fundamentaliais veiksniais, t. y. didėjančiomis vietinėmis finansinėmis atsargomis. Planuojamas euro įvedimas Lietuvoje taip pat turėtų suteikti teigiamų impulsų indėlių augimui: kaip rodo kaimyninių šalių patirtis, prieš įvedant eurą gyventojai, norėdami išvengti valiutos keitimo rūpesčių, gali būti linkę namuose saugomas lėšas perkelti į bankus.

Esant itin mažoms palūkanoms, terminuotuosius indėlius buvo linkstama keisti į neterminuotuosius (pasibaigus terminuotojo indėlio terminui, lėšos buvo perkeltamos į einamąją sąskaitą). Nors bankuose laikomi indėliai yra trumpalaikiai (arba iki pareikalavimo), tačiau jie yra tvarus finansinis išteklius. Tai patvirtina ir per pastaruosius metus įvykę keletas sukrėtimų (bankų bankrotai, gandai apie vieną banką) – po jų indėlių svyravimai buvo nedideli ir labai trumpalaikiai.

18 pav. Bankų įsipareigojimų struktūra
(laikotarpio pabaigoje)

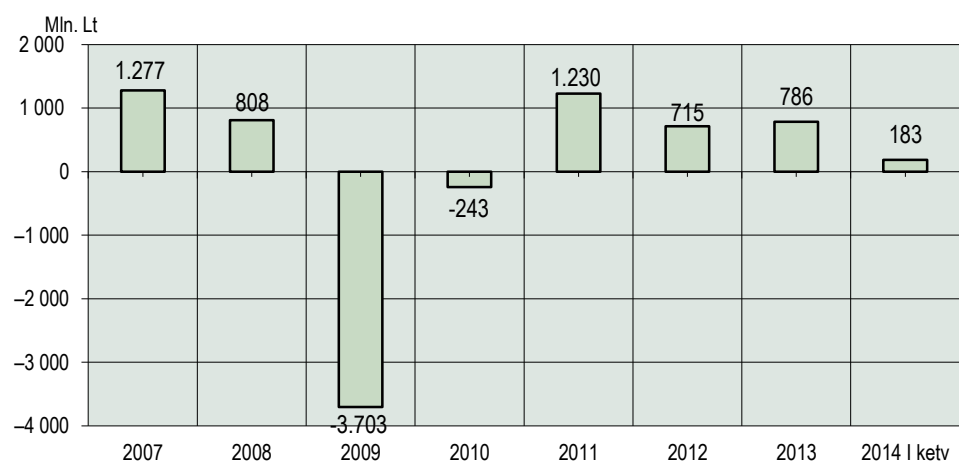

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Bankų sektorius dirba pelningai. Praėjusiais metais šalyje veikiantys bankai ir užsienio bankų filialai uždirbo 785,5 mln. Lt – tai dešimtadaliu daugiau nei 2012 m. Pernai pelningai dirbo 6 bankai ir 6 užsienio bankų filialai, nuostolingai – 1 bankas ir 2 užsienio bankų filialai.

2014 m. pirmojo ketvirčio rezultatas – 183,2 mln. Lt pelnas – buvo 8,5 proc. mažesnis negu praėjusių metų atitinkamo laikotarpio rezultatas, tačiau jis buvo nulemtas vienkartinio pobūdžio veiksnio (praėjusiais metais buvo gautos pajamos už patronuojamosios įmonės pardavimą).

19 pav. Bankų grynas pelnas
(laikotarpio pabaigoje)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Vyraujant mažų palūkanų normų aplinkai, bankams sunkiau uždirbti iš pagrindinio pajamų šaltinio – grynujų palūkanų pajamų, todėl jau keletą metų stebima grynujų paslaugų ir komisinių pajamų dalies bendrose pajamos didėjimo tendencija. Vis dar esant mažoms palūkanų normoms rinkoje ir nedidėjant paskolų portfeliui, bankų galimybės didinti palūkanų pajamas taip pat ribotos – ketvirtinės bankų palūkanų pajamų apimtys jau ilgiau kaip metus reikšmingai nekinta.

Dėl mažesnio bankų veiklos pelno bankų veiklos efektyvumą apibūdinantys rodikliai 2014 m. pirmąjį ketvirtį buvo šiek tiek mažesni nei 2013 m. atitinkamu laikotarpiu: bankų sektoriaus nuosavybės gražos rodiklis sudarė 8,9 proc. (prieš metus – 9,2 %), turto gražos rodiklis – 0,94 proc. (prieš metus – 1,05 %). Bankų grynoji palūkanų marža, parodanti skirtumą tarp palūkanų, kurias bankai gauna už investuotą turtą, ir palūkanų, kurias jie moka savo kreditoriams, 2014 m. pirmąjį ketvirtį padidėjo iki 1,6 proc., bankų veiklos efektyvumą apibūdinantis išlaidų ir pajamų santykis per metus pagerėjo 3,5 proc. p. – iki 53,7 proc.

Veiklos riziką ribojantys normatyvai

Bankų prisiimamai rizikai riboti Lietuvos bankas yra nustatęs bankų veiklos riziką ribojančius normatyvus. Jais reguliuojamas bankų kapitalizacijos lygis, likvidumas, bankų atviroji pozicija užsienio valiutomis ir maksimalios paskolos dydis. Visi bankai, 2014 m. sausio 1 d. duomenimis, vykdė visus veiklos riziką ribojančius normatyvus. Bankų kapitalo pakankamumo rodiklis sudarė 17,6 proc. (minimaliai reikalaujama 8 %), likvidumo rodiklis – 41,2 proc. (minimaliai reikalaujama 30 %).

Daugelis bankų savo kapitalą planuoja sustiprinti ir 2013 m. uždirbtu pelnu. Tik 2 bankai – AB SEB bankas ir AB „Citadele“ bankas – dalį 2013 m. uždirbtą pelną nusprendė išmokėti dividendais: AB SEB banko ši dalis sudaro apie pusę uždirbtą pelną, AB „Citadele“ banko – 95 proc. pelno. Abiejų bankų kapitalo pakankamumo rodikliai yra itin dideli, todėl bankų sprendimas dalį pelno išmokėti dividendais riziką ribojančios priežiūros požiūriu susirūpinimo nekelia. Net ir išmokėjus dividendus, abiejų bankų kapitalo rodikliai viršys 15 proc.

Kapitalo lygio rodiklio pasiskirstymas bankų sektoriuje yra netolygus. Todėl Lietuvos bankas visus bankus nuolat skatina laikyti jų veiklos profilį atitinkančius kapitalo rezervus, didesnius negu minimaliai reikalaujamas kapitalo lygis. Be to, kai Lietuvoje bus įgyvendinta CRD IV, bankams, be minimalaus kapitalo pakankamumo lygio (8 %), bus galima nustatyti ir kitus kapitalo rezervus. Šiuo metu planuojama, kad nuo 2015 m. sausio 1 d. bankams bus nustatytas kapitalo apsaugos rezervas (2,5 %). Šį visos apimties kapitalo rezervą anksčiau, negu numatyta CRD IV, planuoja taikyti visos Baltijos ir Šiaurės šalys. Įgyvendinus šį reikalavimą, nuo 2015 m. bankams reikės laikytis ne 8, o 10,5 proc. minimalaus kapitalo reikalavimo. Tačiau faktinis bankų kapitalizacijos lygis šiuo metu suponuoja, kad sunkumų laikytis šio reikalavimo bankams neturėtų kilti.

2013 m. toliau buvo stebima, kaip šalyje veikiantys bankai rengėsi įgyvendinti CRD IV likvidumo reikalavimus. Įgyvendinus CRD IV, bankams taps privalomi du nauji likvidumo rodikliai: padengimo likvidžiuoju turto rodiklis (angl. *Liquidity Coverage Ratio*, LCR) ir grynojo stabilaus finansavimo rodiklis (angl. *Net Stable Funding Ratio*, NSFR). Bankų pateiktais duomenimis, 2013 m. pabaigoje visi bankai vykdė tiek LCR (222 %), tiek NSFR (117 %) rodiklius. Taigi šalyje veikiantys bankai yra pasirengę užtikrinti LCR reikalavimo vykdymą (normatyvas turės būti vykdomas nuo 2015 m. sausio 1 d. 100 %) dėl jau dabar sukauptų pakankamų likvidaus turto atsargų (didžiausią jų dalį sudaro ES vyriausybių skolos vertybiniai popieriai). NSFR reikalavimą įgyvendinti numatoma 2018 m., tad bankai turės pakankamai laiko pakoreguoti turto ir įsipareigojimų struktūrą, kad būtų užtikrintas normatyvo vykdymas.

Valiutos kurso rizika bankuose yra nereikšminga, bankai nelaiko reikšmingų atvirųjų pozicijų jokiais valiutomis, išskyrus atvirąją poziciją eurai. Tačiau dėl fiksuotojo lito ir euro kurso ši rizika yra minimali. Be to, bankai šią riziką dengia atidėdami dalį nuosavo kapitalo. Kadangi atvirosios pozicijos užsienio valiuta normatyvas Lietuvoje neaktualus, planuojama jo apskritai atsisakyti, tačiau bankai ir toliau privalės kaupti kapitalą užsienio valiutos kurso rizikai padengti.

Draudimo rinka

Šalies rinkoje 2013 m. pabaigoje draudimo paslaugas teikė 24 draudikai, iš jų 10 yra Lietuvoje registruotos draudimo įmonės, o 14 – kitose ES šalyse įsteigtų draudimo įmonių filialai. Dviejų draudimo įmonių – UAB „Būsto paskolų draudimas“ ir UADB „Industrijos garantas“ – draudimo veiklos licencijos galiojimas sustabdytas. 2013 m. pradžioje įvykęs 3 ERGO ne gyvybės draudimo įmonių Baltijos šalyse susijungimas ir tolesnis šio draudiko veiklos Lietuvoje vykdymas per „ERGO Insurance SE“ filialą, tapo pagrindine priežastimi, dėl kurios filialų užimama rinkos dalis padidėjo nuo 40 iki 49

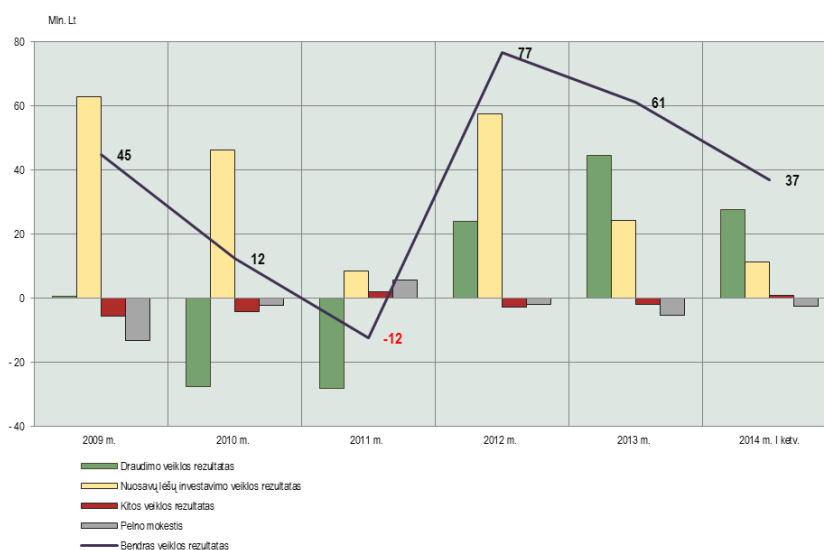
proc. visos Lietuvos draudimo rinkos (ne gyvybės draudimo – 53 %, gyvybės draudimo rinkos – 42 %).

2014 m. balandžio mėn. Lenkijos draudimo bendrovei AB „PZU SA“, valdančiai 13,6 proc. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos užimančios įmonės „PZU Lietuva“, pranešus apie ketinimus įsigyti didžiausią (31,1 %) atitinkamos rinkos dalį užimančią draudimo bendrovę AB „Lietuvos draudimas“, vienoje rankose atsidurtų kone pusė Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos.

2013 m. ir 2014 m. pirmąjį ketvirtį Lietuvos draudimo rinka ir toliau stabiliai augo: šalyje registruotos draudimo įmonės ir kitų ES valstybių narių Lietuvoje įsteigti draudimo įmonių filialai 2013 m. pasirašė 1,946 mlrd. Lt (8,8 % daugiau nei 2012 m.), 2014 m. pirmąjį ketvirtį – 486,9 mln. Lt draudimo įmokų. Tiek gyvybės, tiek ne gyvybės draudimo rinkos 2013 m. augo panašiu tempu: gyvybės draudimo rinka padidėjo 8,9 proc., arba 626,0 mln. Lt, ne gyvybės – 8,7 proc., arba 1 319,5 mln. Lt. Tačiau nei gyvybės, nei ne gyvybės draudimo šakos nepasiekė ankstesnių metų didžiausių apimčių. Gyvybės draudimo šakoje pasirašytos rekordinės tradicinio gyvybės draudimo įmokos rodo padidėjusią konservatyvesnių investavimo produktų paklausą, tačiau pakankamai reikšmingai (9 %) išaugusi investicinio draudimo apimtis parodė, kad, vyraujant mažų palūkanų normų aplinkai, draudėjai taip pat renkasi investicijas į rizikingesnius gyvybės draudimo įmonių produktus, nepaisydami didesnės investavimo rizikos. 2013 m. ne gyvybės draudimo rinkai išsiskyrė kaip rekordinių apimčių metai: praėjusiais metais TPVCA, sveikatos, bendrosios civilinės atsakomybės, finansinių nuostolių, geležinkelių transporto priemonių ir pagalbos draudimo rūšių apimtis buvo didžiausia per pastaruosius dešimt metų. Tačiau, įvertinant tai, kad pastarųjų draudimo grupių išmokėtos sumos taip pat buvo rekordinio dydžio, ne gyvybės draudimo rinkos nuostolingumo rodiklis (neįvertinus žalos sureguliuavimo sąnaudų ir išieškotų sumų) sumažėjo minimaliai – vos 3 proc. p. (iki 58 %).

2013 m. Lietuvoje registruotos draudimo įmonės⁷ uždirbo 61,2 mln. Lt, t. y. 15,5 mln. Lt mažiau nei 2012 m., o 2014 m. pirmąjį ketvirtį – 37,1 mln. Lt pelno. Kitaip nei praėjusiais laikotarpiais, draudimo įmonių pelningumą tiek 2013 m., tiek 2014 m. pirmąjį ketvirtį daugiausia nulėmė sėkmingai vykdytos pagrindinės – draudimo – veiklos. Vyraujanti mažų palūkanų aplinka praėjusiais metais turėjo įtakos draudimo įmonių investavimo rezultatui: grąža iš investicijų 2013 m. (ROI) sumažėjo 2,7 proc. p. – iki 2,6 proc., o investavimo rezultatas buvo vienas iš mažiausių, palyginti su praėjusių penkerių metų rezultatais.

20 pav. Draudimo įmonių veiklos rezultatai

2013 m., palyginti su 2012 m., draudimo įmonių turtas paaugo 7,7 proc. ir sudarė 3 mlrd. Lt. 2014 m. pirmąjį ketvirtį draudimo įmonių turtas perkopė 3 mlrd. Lt sumą. Augimą 2013 m. lėmė 3,7 proc.

⁷ Vertinami tik 2013 m. gruodžio 31 d. veikusių draudimo įmonių finansiniai veiklos rezultatai.

išaugusi draudimo įmonių investicijų vertė ir net 14,7 proc. padidėjusi gyvybės draudimo, kai investavimo rizika tenka draudėjui, investicijų suma. Draudikų turimo investicijų portfelio sudėtis iš esmės nekito, t. y. ir toliau buvo konservatyvi: daugiausia buvo investuota į VVP, įmonių obligacijas ir terminuotuosius indėlius bankuose. Tačiau draudimo įmonės pradėjo ieškoti ir pelningesnių, kartu ir rizikingesnių investicijų: investicijos į akcijas ir kitus kintamo pajamingumo VP išaugo 14 proc. (iki 105,6 mln. Lt) ir sudarė 6,6 proc. investicijų. 2014 m. pirmąjį ketvirtį tendencijos buvo tokios pačios.

Vienas iš pagrindinių draudimo rinkos finansinio stabilumo rodiklių (mokumo atsargos koeficientas) buvo gana didelis – 2,6 (2013 m.) ir 2,5 (2014 m. I ketv.) (mokumo atsargos reikalavimai vykdomi, kai mokumo koeficientas yra didesnis nei 1). Pakankamas draudimo rinkos techninių atidėjinių padengimas turtu ir didelė mokumo atsarga rodo, kad rinka finansiškai stabili.

2013 m. atlikti du planiniai draudimo įmonių patikrinimai, o 2014 m. pirmąjį ketvirtį – vienas. Daugiausia dėmesio skirta draudimo įmonės sudaromų rezervų, t. y. draudimo techninių atidėjinių, pakankamumui, kitų su įmonės finansine padėtimi siejamų sričių ir įmonės valdymo sistemos kokybės vertinimui.

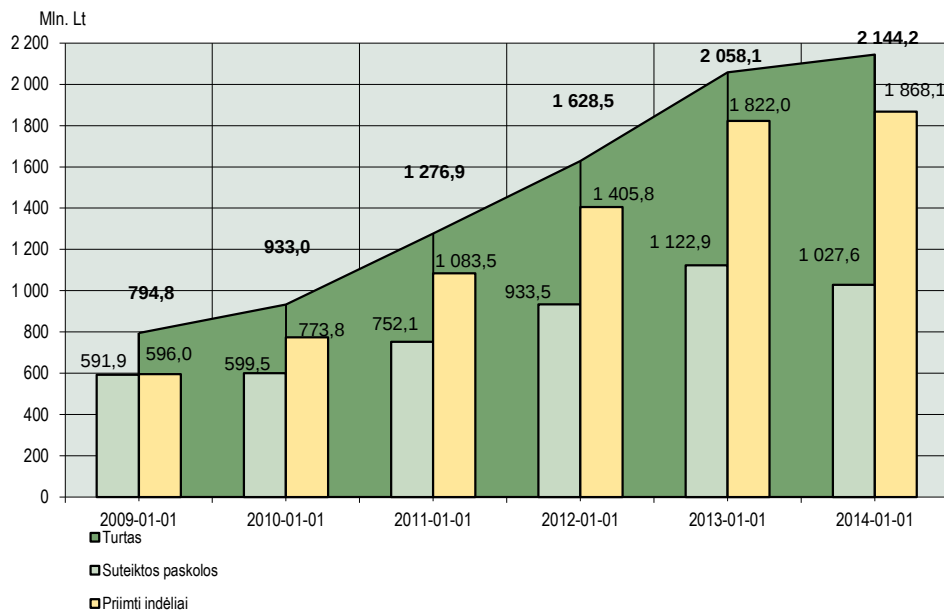
Kredito unijos

2014 m. sausio 1 d. Lietuvoje veikė 76 kredito unijos, jos vienijo 150,5 tūkst. narių. 2013 m. įsisteigė 2 kredito unijos – kredito unija „Saulėgrąža“ ir Šeimos kredito unija (abi Vilniuje), o 3 kredito unijų (Nacionalinės kredito unijos, kredito unijos „Švyturio taupomoji kasa“ ir kredito unijos „Laikiniosios sostinės kreditas“) licencijos visam laikui buvo atšauktos. 2014 m. visam laikui atšauktos dviejų kredito unijų licencijos: sausio 17 d. – kredito unijos „Vilniaus taupomoji kasa“, balandžio 30 d. – kredito unijos „Naftininkų investicijos“, pastarosios inspektavimo metu nustatytas reikšmingas pinigų trūkumas.

Veikiančių kredito unijų veiklos analizė atskleidė, kad dalies kredito unijų veikla ir toliau grindžiama kooperatiniais pagrindais, t. y. jos telkia savo narių pinigines lėšas ir, teikdamos paskolas, tenkina narių ūkinius ir socialinius poreikius. Lietuvos bankui susirūpinimą kelia netvari kai kurių kredito unijų (dažniausiai įsisteigusių didžiuosiuose miestuose) raida. Šios kredito unijos, siūlydamos dideles palūkanas už indėlius, pritraukia naujų narių, kurie yra suinteresuoti iš kredito unijos gaunama asmenine nauda, tačiau nesirūpina sėkminga unijos veikla ir galimybėmis kapitalą formuoti iš uždirbto pelno. Be to, nė vienos nuostolingai dirbančios kredito unijos pajininkai nepriėmė sprendimo papildomais pajiniais įnašais dengti susikaupusių nuostolių.

Sparti tokių kredito unijų plėtra, neturint pakankamos tvaraus ir galinčio absorbuoti nuostolius kapitalo atsargos, nepakankama kai kurių kredito unijų vadovų kompetencija ir neatsakingas požiūris buvo pagrindinės kredito unijų sektoriuje kylančių problemų priežastys, lėmusios neatidėliotinų priežiūros priemonių kredito unijoms taikymą. 2013 m. pradžioje Lietuvos banko pradėti taikyti sugriežtinti veiklos riziką ribojantys normatyvai ir kai kurioms kredito unijoms taikomi veiklos apribojimai lėmė nuosaikesnį kredito unijų augimą – lėčiau augo indėliai ir turtas. Be to, stebimi ir tam tikri paskolų portfelio struktūros pokyčiai – mažėjo rizikingesnėmis laikytinų asocijuotiesiems nariams suteiktų paskolų dalis paskolų portfelyje bei didelių paskolų koncentracija, nors rezultatas, kad kredito unijos veikų patikimai ir efektyviai bei darniai plėtotųsi, dar nepasiektas.

21 pav. Kredito unijų veiklos rodikliai

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Kredito unijų turtas 2013 m., gerokai lėčiau nei ankstesniais metais augant indėliams, padidėjo 4,3 proc. ir 2014 m. sausio 1 d. sudarė 2,1 mlrd. Lt, arba 2,8 proc. bankų sektoriaus turto, tačiau 2014 m. pirmąjį ketvirtį jis sumažėjo 8 proc. ir 2014 m. balandžio 1 d. nebesiekė 2 mlrd. Lt.

Reikšmingiausią kredito unijų turto dalį (47,9 %) sudarė nariams suteiktos paskolos, nors jos 2013 m. ir sumažėjo 8,5 proc. – iki 1 mlrd. Lt. Paskolų portfelio mažėjimas sietinas su apribota didžiausios paskolos suma vienam skolininkui (500 tūkst. Lt), kai kurioms kredito unijoms apribotu kreditavimu ir paskoloms suformuotais specialiaisiais atidėjiniais. Minėti veiksniai ir sugriežtinto kapitalo pakankamumo normatyvo taikymas prisidėjo prie paskolų, suteiktų juridiniams asmenims, mažėjimo. Šios didesnės rizikos paskolos, daugiausia skirtos verslui finansuoti, 2013 m. mažėjo ir sudarė vis mažesnę paskolų portfelio dalį (2014 m. sausio 1 d. – 29 %, o 2014 m. balandžio 1 d. – 24 % paskolų portfelio). Kredito unijoms šiek tiek konservatyviau vertinant prisiimamą kredito riziką, blogėjo paskolų kokybę apibūdinantys rodikliai – didėjo specialiųjų atidėjinių paskoloms ir paskolų santykis bei neveiksnių paskolų dalis paskolų portfelyje. Tačiau, atsižvelgta į tai, kad ne visos kredito unijos konservatyviai vertino paskolų portfelius ir sudarė reikiamus specialiuosius atidėjinius, taigi iš tikrųjų paskolų portfelio kokybė gali būti dar blogesnė. Kredito unijų vidaus kontrolės ir rizikos vertinimo (valdymo) nuostatai, įsigalioję 2014 m. gegužės mėn., turėtų padėti kredito unijoms nustatyti jų veiklai būdingą riziką ir efektyviau ją valdyti.

Šalies kredito unijos didino investicijas į VVP. Šios investicijos, padidėjusios iki 645,7 mln. Lt, 2014 m. sausio 1 d. sudarė beveik trečdalį kredito unijų turto. Kaip ir anksčiau, didžiąją jų dalį sudarė Lietuvos Respublikos VVP portfelis.

Kaip minėta, kredito unijų turto padidėjimas sietinas su indėlių augimu (mokant už juos santykinai didesnes palūkanas). Nors kredito unijos mažino indėlių palūkanas ir, palyginti su praėjusiais metais, indėliai augo kur kas lėčiau, tačiau 2013 m. kredito unijų pritraukti indėliai padidėjo ir 2014 m. sausio 1 d. sudarė 1,9 mlrd. Lt, o 2014 m. pirmąjį ketvirtį sumažėjo iki 1,7 mlrd. Lt. Fizinį asmenų indėliai sudarė didžiausią indėlių dalį (97 %).

Lėtesnis kredito unijų narių skaičiaus augimas ir mažėjantis paskolų portfelis lėmė kredito unijų pajinio kapitalo pokyčius: 2013 m., sumažėjus paskoloms, pajinis kapitalas sumažėjo daugiau nei dešimtadaliu – iki 208,7 mln. Lt.

2013 m. ataskaitų duomenimis, kredito unijų veiklos rezultatas – 39,4 mln. Lt nuostolis (2012 m. – 60,1 mln. Lt nuostolis). Pelningai dirbo 47, nuostolingai – 28 kredito unijos. Mažesnius 2013 m.

nuostolius lėmė kredito unijų patirtos mažesnės paskolų vertės sumažėjimo išlaidos. Pažymėtina, kad 2014 m. pirmojo ketvirčio kredito unijų veikla taip pat nuostolinga – patirti nuostoliai sudarė 0,1 mln. Lt (2013 m. tą patį laikotarpį patirta 11,8 mln. Lt nuostolių).

2014 m. sausio 1 d. kredito unijų sektoriaus kapitalo pakankamumo rodiklis sudarė 18,44 proc. (minimalus reikalaujamas – 13 %⁸), o likvidumo rodiklis – 58,46 proc. (minimalus reikalaujamas – 30 %⁹). Kredito unijos pertvarko savo veiklą taip, kad būtų vykdomi sugriežinti veiklos riziką ribojantys normatyvai, tačiau kai kurioms kredito unijoms to padaryti nepavyko, todėl joms taikytos Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatyme nustatytos poveikio priemonės.

Lietuvos bankas yra suinteresuotas, kad kredito unijos veiktų stabiliai ir patikimai, todėl jų priežiūrą, pagrįstą rizikos vertinimu, vykdo nuolat: remdamasis gautomis ataskaitomis, paskolų rizikos duomenų bazės duomenimis ir kita turima informacija. Prioritetas teikiamas sistemškai svarbiausioms (didžiausioms) ir rizikingiausiai dirbančioms kredito unijoms. Jos įpareigosios dažnesniu periodiškumu teikti ataskaitas, kurių pagrindu vertinama veikla. Nustačius reikšmingesnių veiklos problemų, kredito unijos nedelsiant inspektuojamos.

2014 m. sausio 1 d. duomenimis, LCKU narės buvo 63 kredito unijos. LCKU turtas per metus sumažėjo 4,1 mln. Lt – iki 366,7 mln. Lt. LCKU paskolų portfelis sudarė beveik 68 mln. Lt. Kredito unijoms LCKU narėms suteiktos paskolos sudarė 62,4 mln. Lt. LCKU paskolų portfelio kokybė ir toliau buvo gera. Likvidumo palaikymo rezervas (formuojama iš LCKU narių įmokų) 2013 m. padidėjo iki 17,2 mln. Lt. Stabilizacijos fonde kaupiamos lėšos taip pat didėjo ir 2014 m. sausio 1 d. sudarė 7,6 mln. Lt. 2013 m. iš šio fondo buvo suteikta pagalba 2 kredito unijoms, tačiau, atsižvelgiant į kredito unijų patiriamus nuostolius dėl paskolų vertės sumažėjimo, tokio dydžio fondas laikytinas nepakankamu didesnėms kredito unijų (LCKU narių) mokumo problemoms spręsti. LCKU pajinis kapitalas 2013 m. padidėjo 3,5 proc. Ataskaitų duomenimis, LCKU 2013 m. veiklos rezultatas – 1 mln., o 2014 m. pirmąjį ketvirtį – 0,2 mln. Lt pelno (2012 m. gautas pelnas sudarė 0,3 mln. Lt).

Kitos finansų įstaigos

Finansų maklerio įmonės. 2014 m. kovo 31 d. Lietuvoje veikė 7 (1 A kategorijos ir 6 – B kategorijos) finansų maklerio įmonės. 2013 m. pačių įmonių prašymu buvo panaikintos 3 įmonių finansų maklerio įmonės veiklos licencijos: UAB „SEB Enskilda“, UAB FMĮ „Finbaltus“ ir UAB FMĮ „Vivum“. Naujų licencijų 2013 m. ir 2014 m. pirmąjį ketvirtį nebuvo išduota.

Finansų maklerio įmonių turtas 2014 m. toliau mažėjo ir 2014 m. kovo 31 d. buvo 18,3 mln. Lt. Daugiau kaip pusę jo sudarė UAB FMĮ „Orion Securities“ turtas (11,2 mln. Lt). Ši įmonė ir toliau yra didžiausia finansų maklerio įmonių sektoriuje.

2014 m. pirmąjį ketvirtį pelningai dirbo 2 įmonės.

Valdymo įmonės. 2014 m. kovo 31 d. Lietuvos finansinių priemonių rinkoje veikė 13 licencijuotų valdymo įmonių. 2014 m. sausio mėn. pačios įmonės prašymu buvo panaikintas valdymo įmonės UAB „Citadele investicijų valdymas“ veiklos licencijos galiojimas. 2014 m. kovo 31 d. valdymo įmonės valdė 28 valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo antrosios pakopos pensijų fondus, 10 papildomo savanoriško pensijų kaupimo trečiosios pakopos fondų, 33 KIS.

Įsigaliojęs Informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas nulėmė valdymo įmonių sektoriaus pokyčius. 2014 m. pradžioje Lietuvos banko valdyba išdavė valdymo įmonės veiklos leidimą, suteikiantį UAB „Investicijų valdymas „Prosperus““ teisę valdyti informuotiesiems investuotojams skirtus KIS, o UAB „LT Development Fund“ – veiklos leidimą verstis investicinės bendrovės veikla pagal Informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą. 2013 m. pabaigoje–2014 m. pradžioje Lietuvos banko valdyba įmonių UAB „Synergy Finance“, UAB „LORDS LB Asset Management“ ir UAB „Orion Asset Management“

⁸ Kredito unijų, kurių reikšmingą paskolų portfelio dalį sudaro asocijuotiesiems nariams suteiktos paskolos, šis rodiklis turi būti ne mažesnis negu 18 arba 20 proc., o nuo 2014 m. sausio 1 d. – 25 proc.

⁹ Kredito unijoms, kurių turtas didesnis kaip 15 mln. Lt ir indėlių metinis augimo tempas viršija tvarų augimo tempą, taikomas atitinkamai 40, 50 arba 60 proc. dydžio likvidumo normatyvas.

prašymu papildė šių įmonių veiklos licencijas, suteikdama joms teisę valdyti informuotiesiems investuotojams skirtus KIS. Tikėtina, kad leidimų veikti pagal šį įstatymą prašys ir daugiau įmonių.

Valdymo įmonių turtas 2014 m. kovo 31 d. buvo 82,9 mln. Lt. Dviejų valdymo įmonių – UAB „Swedbank investicijų valdymas“ ir UAB „SEB investicijų valdymas“ – turtas sudarė daugiau kaip pusę viso valdymo įmonių turto.

Valdymo įmonių 2014 m. pirmojo ketvirčio veiklos rezultatas – 2,4 mln. Lt pelno. Dauguma valdymo įmonių (8) dirbo pelningai, o daugiausia pelno (1,0 mln. Lt) uždirbo UAB „SEB investicijų valdymas“. 2013 m. valdymo įmonės uždirbo 12,3 mln. Lt pelno.

Draudimo brokerių įmonės. Draudimo brokerių įmonių sektorius ir toliau buvo stabilus. 2014 m. kovo 31 d. Lietuvos draudimo rinkoje veikė 100 draudimo brokerių įmonių. Per 2014 m. pirmąjį ketvirtį buvo išduota 1, o panaikintos 2 draudimo brokerių įmonių veiklos licencijos, antrojo ketvirčio pradžioje panaikinta 1 draudimo brokerių įmonės veiklos licencija. 2014 m. kovo 31 d. minimalaus nuosavo kapitalo (kapitalas negali būti mažesnis kaip 18 760 eurų, arba 64 775 Lt) reikalavimų netenkino 3 draudimo brokerių įmonės (1 iš jų licencijos galiojimas panaikintas 2014 m. antrojo ketvirčio pradžioje, 1 – 2014 m. antrąjį ketvirtį padidino įstatinį kapitalą, 1 – įstatinį kapitalą ketina padidinti artimiausiu metu), 6 draudimo brokerių įmonės iki ataskaitinio laikotarpio pabaigos įnešė lėšų nuostoliams padengti, 6 – padidino įstatinį kapitalą. 2014 m. kovo 31 d. duomenimis, draudimo brokerių įmonių turtas buvo didesnis nei 75,3 mln. Lt, draudimo brokerių įmonių ataskaitinio laikotarpio rezultatas – 4,1 mln. Lt pelno.

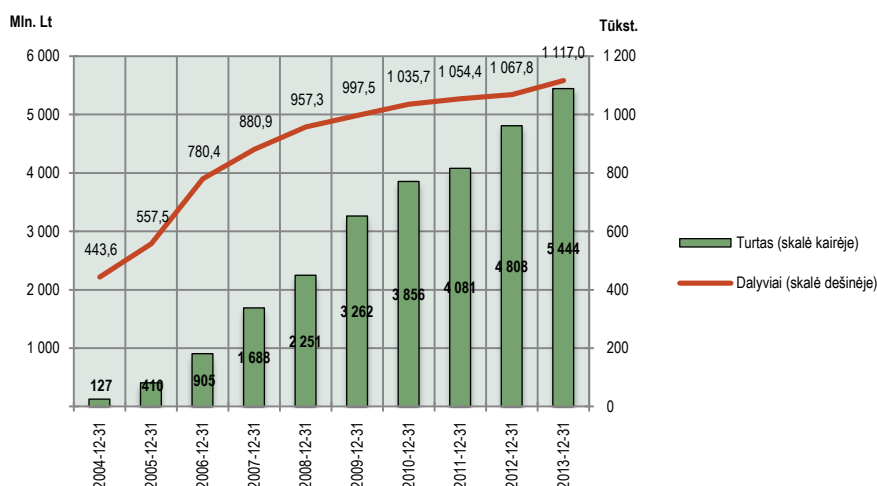
Mokėjimo įstaigos. 2013 m. ir 2014 m. pirmąjį ketvirtį toliau vyko mokėjimo įstaigų licencijavimo procesas: buvo išduotos 5 licencijos teikti mokėjimo paslaugas, 1 mokėjimo įstaigos licencija pakeista. 2014 m. balandžio 1 d. Viešajame mokėjimo įstaigų sąrašė buvo užregistruotos 33 mokėjimo įstaigos. Iš visų mokėjimo įstaigų 23 turėjo licencijas, suteikiančias teisę teikti mokėjimo paslaugas Lietuvos Respublikoje ir kitose ES valstybėse narėse (šia teise pasinaudojo 1 mokėjimo įstaiga), 10 – mokėjimo įstaigos ribotos veiklos licencijas, galiojančias tik Lietuvos Respublikoje ir numatančias, kad mokėjimo įstaigos per pastaruosius 12 mėn. įvykdytų mokėjimo operacijų sumos vidurkis būtų ne didesnis kaip 1 mln. Lt per mėn. Pažymėtina, kad iš visų licencijas turinčių mokėjimo įstaigų 3 teikė mobiliojo ryšio tinklo operatoriaus teikiamą mokėjimo paslaugą, kitos – pinigų perlaidas. Kaip ir ankstesniais laikotarpiais, mokėjimo įstaigų sistemoje dominavo kelios mokėjimo įstaigos – didžiausią pajamų ir bendros mokėjimo operacijų apyvartos dalį (po 71 %) sudarė 3 mokėjimo įstaigų dalis. Artimiausioje ateityje tikimasi keletu naujų rinkos dalyvių atėjimo į šių finansinių paslaugų rinką.

Elektroninių pinigų įstaigos. 2013 m. ir 2014 m. pirmąjį ketvirtį naujų licencijų vykdyti elektroninių pinigų leidimo veiklą nebuvo suteikta. 2014 m. balandžio 1 d. elektroninių pinigų įstaigos licenciją buvo gavusios 2 elektroninių pinigų įstaigos, turinčios teisę leisti elektroninius pinigus ir teikti licencijoje nurodytas mokėjimo paslaugas. Kaip ir praėjusiais laikotarpiais, 1 elektroninių pinigų įstaigos pajamos iš elektroninių pinigų leidimo ir mokėjimo paslaugų teikimo, sudarė pagrindinę elektroninių pinigų įstaigų vykdytos veiklos apimčių dalį, kitai bendrovei nepavyko išplėsti savo veiklos.

Finansinės paslaugos ir rinkos, jų priežiūra

Pensijų fondai

2013 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 28 antrosios pakopos pensijų fondai, kuriuos valdė 8 pensijų kaupimo bendrovės: 6 valdymo įmonės ir 2 gyvybės draudimo įmonės. 2013 m. antrosios pakopos pensijų fondų valdomas turtas padidėjo 636,59 mln. Lt (13,24 %) ir gruodžio pabaigoje sudarė 5 444,47 mln. Lt, o per 2014 m. pirmąjį ketvirtį turtas padidėjo 3,86 proc. – iki 5 654,43 mln. Lt. Dalyvių, kaupiančių pensiją antrosios pakopos pensijų fonduose, skaičius išaugo 4,61 proc. ir sudarė 1 117,01 tūkst. 2014 m. pradžioje dalyvių skaičius augo nedaug – 0,65 proc. (7 200 dalyvių).

Praėjusiems 12 mėn. buvo būdingi svyravimai finansų rinkose, tačiau 27 iš 28 antrosios pakopos pensijų fondų rezultatai buvo teigiami – fondų vertės vidutiniškai didėjo 4,3 proc. Mažiausiai kilo konservatyviai investuojančių pensijų fondų vienetų vertės (vidutiniškai 0,6 %). Kiti fondai, bent dalį savo lėšų investuojantys į akcijas, fiksavo didesnius vienetų vertės pokyčius: mažos akcijų dalies pensijų fondų vienetų vertės vidutiniškai padidėjo 3,4, vidutinės akcijų dalies pensijų fondų – 4,6, o akcijų pensijų fondų – net 9,4 proc. Per 2014 m. tris mėnesius vienetų vertės vidutiniškai padidėjo 0,87 proc.

Apibūdinant antrosios pakopos pensijų fondų investicijų portfelį, pasakytina, kad 2013 m. gruodžio 31 d. didžiausią investicijų dalį (55,98 %) sudarė investicijos į KIS vienetus, iš jų į akcijų KIS (1,90 mlrd. Lt) ir į skolos vertybinių popierių KIS (1,04 mlrd. Lt). Didžioji pensijų fondų turto dalis (68,2 %) buvo investuota eurais, investicijų litais dalis sudarė 13,7, o JAV doleriais – 12,2 proc.

Nuo 2013 m. balandžio 1 d. iki lapkričio 30 d. asmenys, dalyvaujantys pensijų kaupimo sistemoje ir sudarę pensijų kaupimo sutartis iki 2013 m., turėjo pasirinkti, kaip sistemoje dalyvauti toliau (stabdyti įmokų mokėjimą į pensijų fondus; į pasirinktą pensijų fondą savanoriškai pervesti pensijų įmoką iš savo lėšų ir gauti papildomą pensijų įmoką iš valstybės biudžeto; nieko nekeisti). „Sodros“ duomenimis, pervesti pensijų įmoką iš savo lėšų ir gauti papildomą įmoką iš valstybės biudžeto nusprendė 352,5 tūkst. dalyvių (31,6 %), o 24 tūkst. (2,1 %) asmenų nusprendė stabdyti įmokų mokėjimą į pensijų fondus ir toliau pensijai kaupti „Sodroje“. Be to, papildomas įmokas į fondus mokės visi nauji dalyviai (56,5 tūkst.), pensijų kaupimo sutartis sudarę 2013 m.

Lietuvos bankas, atsižvelgdamas į ypatingą laikotarpį, t. y., kai pensijų kaupimo dalyviai turėjo apsispręsti dėl tolesnio dalyvavimo pensijų kaupimo sistemoje, ir siekdamas išvengti neteisingo ar netinkamo klientų informavimo atvejų, ypač daug dėmesio skyrė pensijų kaupimo bendrovių teikiamos informacijos stebėsenai ir kontrolei. Buvo tikrinama pensijų kaupimo bendrovių viešai skelbiama informacija, siekiant nustatyti, ar ji atitinka Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo 17 straipsnio reikalavimus ir Finansinių paslaugų reklamos gairių, patvirtintų Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus sprendimu, nuostatas, atliktas tyrimas, siekiant išsiaiškinti rinkos praktiką, susijusią su asmenų, teikiančių informaciją apie pensijų fondus, parinkimu ir jų mokymais. Be to, buvo atliktas „Antrosios pakopos pensijų sistemos įtakos valstybės finansams ir gyventojų pajamoms ilguoju ir trumpuoju laikotarpiais“ tyrimas. Nagrinėta skirtingų pensijų kaupimo variantų pasirinkimo įtaka pajamoms senatvėje, kartu ir bendra įtaka šalies pensijų sistemai bei valstybės viešiesiems finansams. Gauti rezultatai rodo, kad dalyvavimas antrosios pakopos pensijų kaupimo sistemoje gyventojams potencialiai leistų pasiekti iki trečdalia didesnes pajamas senatvėje (priklausomai nuo amžiaus, darbo stažo, pajamų dydžio), tačiau tik tuo atveju, jeigu patys prisidėtų prie kaupimo ir dalimi savo pajamų, taip gaudami papildomą įmoką iš valstybės biudžeto.

Lietuvoje veikia 10 papildomo savanoriško pensijų kaupimo pensijų fondų, juos valdo 5 valdymo įmonės. 2013 m. trečiosios pakopos pensijų fondų valdomas turtas padidėjo 21,69 mln. Lt (19,97 %) ir gruodžio pabaigoje sudarė 130,35 mln. Lt. Dalyvių, kaupiančių pensiją trečiosios pakopos pensijų fonduose, skaičius per 12 mėn. padidėjo 19,65 proc. ir ketvirtojo ketvirčio pabaigoje sudarė 34 237. 2014 m. pirmąjį ketvirtį fondų turtas ir dalyvių skaičius toliau didėjo – atitinkamai 0,94 ir 3,22 proc. Praėję metai trečiosios pakopos pensijų fondams buvo sėkmingi, visų fondų vienetų vertės vidutiniškai padidėjo 6,4 proc., o 2014 m. pirmąjį ketvirtį vienetų vertės sumažėjo 0,12 proc.

Trečiosios pakopos pensijų fondų investicijų struktūra panaši į antrosios pakopos pensijų fondų. 2013 m. gruodžio 31 d. didžiausią pensijų fondų investicijų dalį (60,3 %) sudarė investicijos į KIS vienetų ar akcijas. Antra pagal populiarumą investicija – VVP, į juos investuota 28,1 proc. trečiosios pakopos pensijų fondų turto. Didžioji trečiosios pakopos pensijų fondų turto dalis (59,1 %) investuota eurais, investicijos JAV doleriais sudarė 16,9, o investicijos litais – 12,5 proc. pensijų fondų turto.

Kolektyvinio investavimo subjektai

2013 m. gruodžio 31 d. pabaigoje Lietuvoje 10 valdymo įmonių buvo įsteigusios 33 KIS (32 investicinius fondus ir 1 investicinę kintamojo kapitalo bendrovę). Praėjusiais metais KIS valdomas turtas didėjo, tačiau juose kaupiančių dalyvių skaičius mažėjo. Nuo metų pradžios fondų turtas padidėjo 196,57 mln. Lt (30,65 %) – iki 837,95 mln. Lt, tačiau dalyvių skaičius sumažėjo 5,25 proc. (0,9 tūkst.) – iki 17,9 tūkst. Tokia tendencija jau vyrauja kelerius metus, dalyvių skaičius nuo 2008 m. pabaigos mažėja dėl dalyvių lūkesčių netenkinančių fondų rezultatų, fondų sujungimų. Be to, dėl mažo pasirinkimo rinkoje Lietuvos investuotojai renkasi kitas investavimo alternatyvas.

2013 m. KIS vienetų verčių pokyčiai buvo teigiami, užfiksuotas vidutinis 7,7 proc. augimas. Labiausiai didėjo akcijų KIS vienetų vertės – 10,7, mišraus investavimo KIS – 6,3, obligacijų KIS – 2,0 proc.

2013 m. gruodžio 31 d. didžiausią KIS investicijų dalį (31,23 %) sudarė investicijos į kitų KIS vienetų ar akcijas. Antra pagal populiarumą investicija – akcijos. Į jas tiesiogiai investuota 21,03 proc. KIS turto. 2013 m. gruodžio pabaigoje daugiau nei pusė KIS turto buvo investuota eurais. KIS investicijos JAV doleriais sudarė 12,63, o investicijos litais – 13,33 proc. fondų turto. Kita KIS lėšų dalis buvo investuota Norvegijos kronomis, Švedijos kronomis, Lenkijos zlotais ir kitomis valiutomis.

Pirminė ir antrinė rinkos

Bendras Lietuvos banko prižiūrimų emitentų skaičius apžvelgiamu laikotarpiu nesikeitė: Lietuvos bankas prižiūrėjo 47 emitentus. Pirminė akcijų rinka buvo aktyvesnė. Per ataskaitinį laikotarpį sėkmingai įvykdyti du vieši akcijų siūlymai (AB „Grigiskės“ ir AB „AviaAM Leasing“) – išplatinta beveik 100 mln. Lt vertės daugiau nei 19 mln. paprastųjų vardinių akcijų, o viena bendrovė kapitalą didino bendrovės lėšomis (AB „Šiaulių bankas“). Be to, išplatintos dvi akcijų emisijos (AB „Biofuture“ ir AB „Avia Solutions Group“) nerengiant prospektų – bendra jų emisijos kaina 16,2 mln. Lt. 2013 m. pirminėje rinkoje išleistų akcijų bendra emisijų vertė sudarė daugiau kaip 131 mln. Lt (2012 m. – beveik 133 mln. Lt).

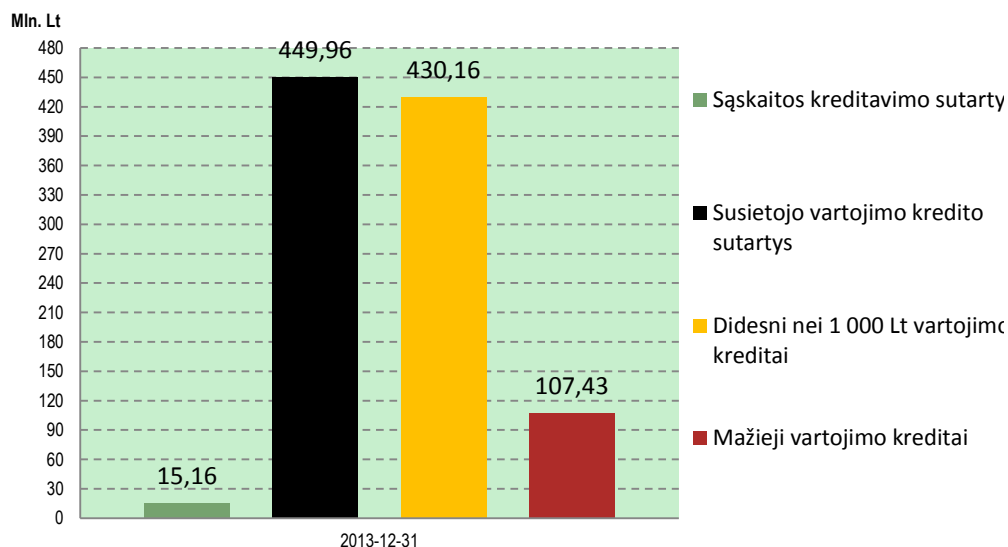
Pirminėje obligacijų rinkoje esminių pokyčių nebuvo. Beveik visos obligacijos išplatintos neviešai. 2013 m., kaip ir 2012 m., obligacijas leido tik bankai. Obligacijų rinkoje 2013 m. išplatintos 66 (per atitinkamą ankstesnį laikotarpį – 63) ne nuosavybės VP emisijos, bendra jų nominalioji vertė 662,6 mln. Lt (2012 m. – 727,5 mln. Lt), iš jų viešai išplatinta tik už 30 mln. Lt (atitinkamu ankstesniu laikotarpiu – už 37 mln. Lt).

Prekyba antrinėje rinkoje, AB „NASDAQ OMX Vilnius“, kaip ir ankstesniu laikotarpiu, nebuvo aktyvi, o indeksas „OMX Vilnius“ kilo tiek pat, kiek ir pernai – 19 proc. Bendroji apyvarta 2013 m. sumažėjo 20 proc. – iki 550 mln. Lt, tačiau sandorių skaičius šiek tiek padidėjo – beveik 4 proc. 2013 m. bendrovių akcijų kainos pakilo net 68 proc. (2012 m. – 45 %). Bendroji biržos kapitalizacija 2013 m. padidėjo 6 proc. – nuo 16,2 mlrd. iki 17,2 mlrd. Lt (2012 m. – 4,7 %).

Vartojimo kredito rinka

2013 m. gruodžio 31 d. į viešąjį vartojimo kredito davėjų sąrašą įrašyta 60 įmonių (ne kredito įstaigų), turinčių teisę teikti vartojimo kreditus. Šios bendrovės 2013 m. pabaigoje buvo suteikusios 722 tūkst. vartojimo kreditų – 17,19 proc. daugiau nei 2012 m. pabaigoje. Vartojimo kredito gavėjams išmokėtų kreditų suma 2013 m. gruodžio 31 d. sudarė 1 002,71 mln. Lt, palyginti su ankstesnių metų pabaiga, kreditų portfelis išaugo 16,67 proc.

23 pav. Vartojimo kredito likutis pagal vartojimo kredito sutartis 2013 m. gruodžio 31 d.

2013 m. pabaigoje vartojimo kredito davėjai fiziniams asmenimis daugiausia kreditų suteikė pagal susietojo vartojimo kredito sutartis – 449,96 mln. Lt. Nagrinėjant pagal kitas vartojimo kredito sutartis suteiktų kreditų portfelį, matyti, kad praėjusių metų pabaigoje didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų suteikta 430,16 mln. Lt, o mažųjų vartojimo kreditų likutis sudarė 107,43 mln. Lt. Pagal sąskaitos kreditavimo sutartis suteikta 15,16 mln. Lt.

Vartojimo kredito rinka ir toliau auga: 2013 m. vartojimo kredito davėjai suteikė 11,07 proc. kreditų daugiau, o per laikotarpį išmokėtų kreditų suma padidėjo 13,60 proc. – labiausiai dėl didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų. Jų 2013 m. suteikta net 3,5 karto daugiau nei 2012 m., o suteiktų kreditų suma padidėjo 27,91 proc. Suteiktų mažųjų vartojimo kreditų skaičius ir suma mažėjo nedaug – atitinkamai 2,22 (778,48 tūkst. kreditų) ir 3,59 proc. (298,55 mln. Lt), o vidutinis kredito sumos dydis sumažėjo nedaug (5,45 Lt) ir sudarė 383,5 Lt. Mažųjų vartojimo kredito davėjų paslaugomis 2013 m. pabaigoje naudojosi 206,40 tūkst. klientų, iš jų 80,93 tūkst. (39,21 %) asmenų, jaunesnių nei 25 m. amžiaus. Vidutinė svertinė bendros mažojo vartojimo kredito kainos metinė norma sutarties sudarymo metu buvo 164 proc., o vidutinė svertinė metinė palūkanų norma – 99 proc. Tiek svertinė bendros mažojo vartojimo kredito kainos metinė norma, tiek ir vidutinė svertinė metinė palūkanų norma per metus sumažėjo – atitinkamai nuo 173 ir 105 proc.

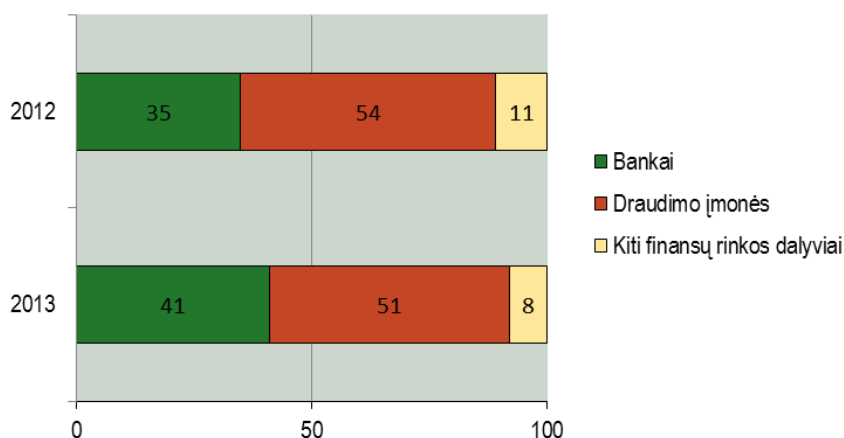
Pradelstų mokėti paskolų dalis sparčiai auga: vartojimo kredito gavėjų įsiskolinimų, kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau kaip 90 dienų iš eilės, skaičius 2013 m. išaugo 46,51 proc. ir metų pabaigoje sudarė 156,32 tūkst., o suma (įskaitant delspinigius, netesybas ir kitas pagal sutartis mokėtinas sumas) padidėjo nuo 196,26 mln. iki 279,44 mln. Lt, arba 42,39 proc. Dažniausiai vėluojama vykdyti įsipareigojimus pagal didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų sutartis ir mažųjų vartojimo kreditų sutartis.

Lietuvos banko valdyba 2013 m. kovo 19 d. patvirtino Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingo skolinimo nuostatus (įsigaliojo 2013 m. liepos 1 d.). Juose detalizuotas vartojimo kredito gavėjo mokumo vertinimas. Be to, buvo patvirtintas Finansinių paslaugų reklamos gairių papildymas, padedantis įvertinti, ar vartojimo kredito sutarčių reklama yra tinkama, t. y. ar nepažeidžia draudimo skatinti neatsakingą skolinimąsi.

Ginčų nagrinėjimas

Antrus metus ginčus tarp vartotojų ir finansų rinkos dalyvių nagrinėjantis Lietuvos bankas 2013 m. gavo 670 kreipimųsi dėl ginčų. Palyginti su pirmaisiais metais, tokių kreipimųsi gauta 8 proc. daugiau (2012 m. – 617). Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia kreipimųsi būta dėl sutarčių su draudimo įmonėmis (50,6 %), tačiau tokių ginčų dalis šiek tiek sumažėjo, atitinkamai padidėjus ginčų su bankais skaičiui (jų dalis sudarė 40,6 %). Ginčai su kitais rinkos dalyviais (vartojimo kredito davėjais, kredito unijomis, valdymo įmonėmis ir kt.) sudarė visiškai nedidelę dalį (8,8 %). Prognozė dėl bendro ginčų skaičiaus ir ginčų bankų sektoriuje augimo pasitvirtino: tokio augimo priežastys susijusios su visuomenės švietimo veikla, informavimu apie Lietuvos banko vykdomą ginčų nagrinėjimą, bankų teikiamų paslaugų masiškumu, naujomis paslaugomis. Tikėtina, kad ir ateityje kreipimųsi skaičius nemažės arba šiek tiek didės, proporcijos tarp sektorių vis dar bus tokios pačios.

24 pav. Kreipimųsi skaičius pagal sektorius
(proc.)

Vertinant Lietuvos banko priimtus sprendimus dėl ginčų esmės, matyti, kad vartotojo naudai priimtų sprendimų buvo beveik trečdalis (28 %). Kitais atvejais (72 %) vartotojų reikalavimai finansų rinkos dalyvių atžvilgiu buvo atmesti kaip nepagrįsti. Tokia pati statistika buvo ir 2012 m. Pastebėtina, kad vartotojams, kurie kreipėsi į Lietuvos banką dėl iškilusio nesutarimo su vienu ar kitu finansų rinkos dalyviu, kartais kilusius ginčus pavykdavo baigti taikiai abiejų šalių susitarimu, neretai inicijuotu Lietuvos banko. 2013 m. tokių susitarimų pasiekta 55 atvejais (2012 m. – 51). Pažymėtina, kad tik tuo atveju, kai ginčo šalims, tarpininkaujant Lietuvos bankui, nepavyksta rasti takaus sprendimo būdo, Lietuvos bankas priima sprendimus dėl ginčų esmės. Tokiais atvejais Lietuvos bankas, vertindamas šalių pateiktus ir Lietuvos banko iniciatyva gautus įrodymus, individualios sutarties sąlygas, teisės aktų reikalavimus, teismų praktiką, įvertina vartotojo reikalavimo, kylančio iš sutarties, pagrįstumą finansų rinkos dalyvio atžvilgiu ir priima sprendimą. Dažniausios sprendimų, kai vartotojų reikalavimai buvo atmesti, priežastys yra tos, kad vartotojai yra nesusipažinę su sutarties sąlygomis, neteisingai jas interpretuoja, klaidingai suvokia aplinkybes ar faktus, rečiau – piktnaudžiavimas. Tais atvejais, kai vartotojų reikalavimai buvo patenkinami, Lietuvos bankas konstatuodavo netinkamą finansų rinkos dalyvių sutartinį elgesį, nepakankamą informacijos atskleidimą, nepakankamai aiškias sutarties sąlygas.

2014 m. pirmąjį ketvirtį gautų kreipimųsi dėl ginčų skaičius, palyginti su 2013 m. paskutiniu ketvirčiu, iš esmės nepakito (2014 m. I ketv. gauti 158 kreipimaisi, 2013 m. IV ketv. – 159).

Finansinis švietimas

Finansinis švietimas, kaip svarbus elementas skatinant atsakingą finansinių produktų vartojimą, ir 2013 m. buvo prioritetinga Lietuvos banko veiklos sritis. Lietuvos banko valdybos nutarimu patvirtinta Finansinio švietimo koncepcija. Jos pagrindinis tikslas – gerinti šalies gyventojų finansinį raštingumą,

siekiant, kad gyventojai priimtų racionalius finansinius sprendimus ir atsakingai valdytų asmeninius finansus.

Balandžio mėn. visuomenei pristatyta Lietuvos banko finansinio švietimo iniciatyva ir interneto svetainė „Pinigų bitė“ (www.pinigubite.lt). Ji šalies gyventojams turėtų tapti nešališkos ir patikimos informacijos apie asmeninių finansų planavimą ir tvarkymą šaltiniu. Ataskaitiniu laikotarpiu Lietuvos bankas su Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija pasirašė bendradarbiavimo dėl finansinio ir ekonominio mokinių švietimo susitarimą. Bendradarbiaujant su šia ministerija, inicijuotas Lietuvos įtraukimas į 2015 m. tarptautinį penkiolikmečių finansinio raštingumo tyrimą. Jis leis įvertinti jų finansinio raštingumo lygį ir palyginti Lietuvos duomenis tarptautiniu mastu.

Siekiant užtikrinti sėkmingą finansinio švietimo veiklų koordinavimą su aktyviai finansinio švietimo srityje veikiančiais finansų rinkos dalyviais, suformuoti Finansinio švietimo iniciatyvų koordinavimo komitetas ir Finansinio švietimo bendradarbiavimo tinklas.

2013 m. rudenį šalies gyventojams trijuose šalies miestuose – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje – organizuoti tradiciniai nemokami informaciniai-mokomieji seminarai asmeninių finansų tvarkymo ir atsakingo skolinimosi tema. Lietuvos banko rengtuose seminaruose apsilankė daugiau nei 800 Lietuvos gyventojų.

Be to, ataskaitiniu laikotarpiu vyko finansinio švietimo iniciatyva „Pinigų bitė“ savaitė jaunimui. Jos metu pristatyta virtuali finansinio raštingumo pamoka apie pagrindinius asmeninių finansų valdymo principus. Virtuali pamoka skirta studentams ir 9–12 klasių moksleiviams – iniciatyva sulaukė didelio šalies mokyklų įsitraukimo.

2014 m. inicijuoti ir įgyvendinti du plataus masto finansinio švietimo projektai: vasario mėn. vyko socialinė kampanija „Nepaslysk ant paskolos“, o kovo mėn. – Vaikų finansinio švietimo savaitė.

Makroprudencinė politika

Makroprudencinės politikos tikslingumas

Pastaroji ekonomikos ir finansų krizė parodė, kokią didelę neigiamą įtaką sisteminei rizikai¹⁰ gali padaryti Lietuvos, ES ir viso pasaulio finansų sektoriui ir kartu ekonomikos raidai. Didėjančiai sisteminei rizikai dažnai būdingas nesubalansuotas kredito ar finansinio svorto¹¹ augimas, pavienių finansų sektoriaus dalių tarpusavio sąsajų stiprėjimas ir didėjanti koncentracija. Siekiant sumažinti finansų krizių atsiradimo tikimybę ir poveikį, pastaraisiais metais ES buvo pertvarkyta buvusi finansų sektoriaus priežiūros institucinė ir reguliavimo sistema. Kaip viena iš svarbiausių tokios reformos dalių yra makroprudencinė politika, jos tikslas – stiprinti visos finansų sistemos stabilumą, užtikrinant didesnę jos atsparumą ir sisteminės rizikos susidarymo galimybių mažinimą. Pasaulio finansų krizės patirtis parodė, kad atskirų finansų įstaigų priežiūra ir reguliavimas nėra pakankama sąlyga siekiant apsisaugoti nuo sisteminio pobūdžio rizikos, tokios kaip pernelyg spartus kredito ar nekilnojamojo turto kainų kilimas. Vienas iš pagrindinių makroprudencinės politikos siekių yra sumažinti finansų sistemos procikliškumą, taikant griežtesnius reikalavimus esant netvariam ekonomikos pakilimui ir taip siekiant sukaupti pakankamai atsargų atėjus nuosmukiui. Makroprudencinė politika galiausiai siekiama prisidėti prie tvaraus finansų sektoriaus indėlio į subalansuotą ilgalaikį ekonomikos augimą.

Pastebėtina, kad makroprudencinės politikos įgyvendinimo sėkmė gali būti įvertinta tik ilguoju laikotarpiu, o politikos vykdymo išlaidos patiriamos ir matomos iš karto. Pavyzdžiui, papildoma didesnė kapitalo atsarga, skirta bankų sektoriui nuo galimų nuostolių ateityje apsaugoti ir kredito pasiūlos sumažėjimui ekonomikos nuosmukio metu sumažinti, gali laikinai kilsťėti paskolų kainą. Ilgalaiškės naudos ir trumpalaikių sąnaudų derinys lemia, kad makroprudencinės politikos vykdymas yra apsunkintas polinkio netaikyti sisteminę riziką ribojančių priemonių. Siekiant tinkamai užtikrinti finansų sistemos, o ne vien tik pavienių jos dalyvių, stabilumą ir veiklos tvarumą, turi būti paskirta už

¹⁰ Sisteminė rizika – finansų sistemos sutrikimo rizika, kuri gali turėti rimtų neigiamų pasekmių finansų sistemai ir realiajai ekonomikai.

¹¹ Finansinis svoris – finansinės įstaigos balansinių bei nebalansinių turto pozicijų tikraja verte, neatsižvelgiant į rizikos svorius, ir nuosavo pagrindinio kapitalo santykis.

šios politikos įgyvendinimą atsakinga institucija, galinti vykdyti skaidrų, nepriklausomą ir efektyvų makroprudencinės politikos įgyvendinimą.

Makroprudencinės politikos vykdymas

Makroprudencinę politiką ES mastu formuoja 2011 m. sausio 1 d. įsteigta Europos sisteminės rizikos valdyba (ESRV). Siekiant užtikrinti efektyvų makroprudencinės politikos vykdymą tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu mastu, ES valstybėse narėse būtina suteikti makroprudencinės politikos vykdymo įgaliojimus institucijoms, kurios priimdamos sprendimus atsižvelgtų į nacionalinius ypatumus. Nacionalinė makroprudencinė institucija turėtų laiku ir tinkamai įvertinti nehomogeniškų ekonomikos ir finansų sistemos raidos ciklų skirtingose valstybėse keliamą sisteminių riziką ir taikyti tinkamas šios rizikos mažinimo priemones. Be to, reikalinga šalies institucija, kuri įgyvendintų ESRV leidžiamas rekomendacijas ir atsižvelgtų į įspėjimus dėl sisteminės rizikos.

Lietuvos Respublikos Seimui yra pateikti Lietuvos banko įstatymo pakeitimai. Jais siūloma įteisinti Lietuvos banko atsakomybę už makroprudencinės politikos vykdymą Lietuvoje. Reikiami teisės aktų pakeitimai svarstomi Lietuvos Respublikos Seimo 2014 m. pavasario sesijoje. Dėl savo institucinio ir finansinio nepriklausomumo, atskaitingumo šalies Parlamentui ir išskirtinės kompetencijos finansinio stabilumo užtikrinimo srityje Lietuvos bankas turi geriausias sąlygas vykdyti veiksmingą šios politikos įgyvendinimą šalyje. Be to, Lietuvos banke integruota pavienių institucijų priežiūros funkcija suteikia išskirtines informacijos prieigos ir kontrolės galimybes. Mikroprudencinės ir makroprudencinės politikos vykdymas sudaro galimybes užtikrinti veiksmingą sisteminių rizikos nustatymą, makroprudencinių priemonių taikymą, jų įgyvendinimo kontrolę ir poveikio vertinimą. Pastebėtina, kad daugelis ES valstybių narių nusprendė makroprudencinės politikos vykdymą patikėti nacionaliniams centriniams bankams, tokį makroprudencinės politikos įgyvendinimo modelį rekomenduoja¹² įgyvendinti ir ESRV.

Makroprudencinės politikos priemonės

Lietuvoje sisteminės rizikos ribojimo ir mažinimo politika iš dalies yra vykdoma Lietuvos banko patvirtintuose Atsakingojo skolinimo nuostatuose apibrėžtomis dviem svarbiomis makroprudencinės politikos priemonėmis: kredito dydžio ir įkeisto turto vertės maksimaliu santykiu (angl. *loan-to-value-ratio*, LTV) (85 %) ir vidutinės įmokos ir pajamų maksimaliu santykiu (angl. *debt-service-to-income*, DSTI) (40 %). Nors šiuo metu netvaraus kredito ir ekonomikos augimo sukeltos sisteminės rizikos grėsmė Lietuvoje neižvelgiama, tačiau, siekiant užtikrinti makroprudencinės politikos veiksmingumą ir ES teisės aktų įgyvendinimą, makroprudencinės politikos institucija nuolat vertintų papildomų priemonių poreikį. Dauguma makroprudencinių priemonių nustatyta naujojoje Direktyvoje CRD IV ir Reglamente CRR, pavyzdžiui, kapitalo apsaugos rezervas, anticiklinis kapitalo rezervas, kitų sisteminės svarbos finansų įstaigų kapitalo rezervas. Pagrindinis anticiklinio kapitalo rezervo tikslas – apsaugoti bankų sistemą nuo galimų nuostolių, kai pernelyg sparčiai augantis kreditas lemia sisteminės rizikos formavimąsi. Šis papildomas kapitalo rezervas būtų naudojamas tada, kai kreditas auga gerokai sparčiau už šalies ūkį. Kitų sisteminės svarbos institucijų kapitalo rezervas suteiks galimybę nustatyti papildomą kapitalo apsaugą nacionaliniu mastu sistemiskai svarbioms įstaigoms.

Lietuvos bankas planuoja perkėlus CRD IV į Lietuvos teisę priimti sprendimą dėl kapitalo apsaugos rezervo taikymo ir pradės periodiškai vertinti anticiklinio kapitalo rezervo taikymo poreikį. 2015 m. Europos bankininkystės institucijai išleidus gaires dėl kitų sisteminės svarbos finansų institucijų, Lietuvos bankas numato priimti sprendimą ir dėl atitinkamo kapitalo rezervo nustatymo nacionaliniu mastu sistemiskai svarbioms finansų institucijoms.

¹² 2011 m. gruodžio 22 d. Europos sisteminės rizikos valdybos rekomendacija dėl nacionalinių institucijų įgaliojimų makrolygio rizikos ribojimo srityje Nr. ESRV/2011/3.

Grynieji pinigai

Vykdydamas savo išimtinę teisę leisti pinigus, Lietuvos bankas įstatymų nustatyta tvarka išleidžia į apyvartą ir išima iš jos Lietuvos Respublikos pinigus, nustato jų nominalus, organizuoja pinigų gamybą, gabenimą ir saugojimą, sudaro banknotų ir monetų atsargų fondus.

2014 m. kovo 31 d. apyvartoje, įskaitant kolekcinės (progines) monetas ir apyvartinių monetų numizmatinius rinkinius, buvo 11 278,5 mln. litų (prieš metus – 11 522,7 mln. Lt). Per 2014 m. pirmąjį ketvirtį gryųjų pinigų suma apyvartoje sumažėjo 623,6 mln. litų.

7 lentelė. Grynas pinigų išleidimas arba išėmimas (–)

Metai	Ketvirčiai				
	I	II	III	IV	I–IV
2011	–143,9	298,3	248,0	1 600,7	2 003,1
2012	–376,7	270,5	239,4	456,3	589,5
2013	106,2	317,9	–122,6	184,1	485,5
2014	–623,6				

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Per 2014 m. pirmąjį ketvirtį litų banknotų skaičius apyvartoje sumažėjo 4,5 mln. vienetų (–4,9 %), jų suma – 622,7 mln. litų (–5,4 %), apyvartinių monetų skaičius apyvartoje padidėjo 0,7 mln. vienetų (0,1 %), jų suma sumažėjo 1,3 mln. litų (–0,5 %).

8 lentelė. Banknotai ir monetos apyvartoje

Nominalas	2013 12 31		2014 03 31		2013 12 31		2014 03 31	
	mln. Lt	dalis, %	mln. Lt	dalis, %	mln. vnt.	dalis, %	mln. vnt.	dalis, %
Banknotai								
1 Lt	2,6	0,0	2,6	0,0	2,6	2,8	2,6	3,0
2 Lt	2,6	0,0	2,6	0,0	1,3	1,4	1,3	1,4
5 Lt	2,2	0,0	2,2	0,0	0,4	0,5	0,4	0,5
10 Lt	98,8	0,9	96,3	0,9	9,9	10,6	9,6	10,9
20 Lt	237,6	2,0	228,7	2,1	11,9	12,8	11,4	12,9
50 Lt	408,5	3,5	387,4	3,5	8,2	8,8	7,7	8,8
100 Lt	1 920,2	16,5	1 796,6	16,3	19,2	20,7	18,0	20,3
200 Lt	7 198,8	61,9	6 790,1	61,7	36,0	38,7	34,0	38,4
500 Lt	1 750,1	15,1	1 692,2	15,4	3,5	3,8	3,4	3,8
Visi banknotai	11 621,5	100,0	10 998,8	100,0	93,0	100,0	88,5	100,0
Apyvartinės monetos								
1 ct	4,6	1,7	4,6	1,7	455,1	39,0	456,9	39,2
2 ct	4,9	1,8	4,9	1,9	243,5	20,9	244,5	21,0
5 ct	4,5	1,7	4,5	1,7	90,2	7,7	90,2	7,7
10 ct	16,7	6,3	16,7	6,3	166,7	14,3	166,5	14,3
20 ct	16,6	6,3	16,5	6,3	82,9	7,1	82,5	7,1
50 ct	12,8	4,9	12,7	4,8	25,7	2,2	25,4	2,2
1 Lt	51,0	19,3	50,0	19,0	51,0	4,4	50,0	4,3
2 Lt	67,8	25,7	66,7	25,4	33,9	2,9	33,4	2,9
5 Lt	85,2	32,3	86,1	32,8	17,0	1,5	17,2	1,5

Nominalas	2013 12 31		2014 03 31		2013 12 31		2014 03 31	
	mln. Lt	dalys, %	mln. Lt	dalys, %	mln. vnt.	dalys, %	mln. vnt.	dalys, %
Visos apyvartinės monetos	264,0	100,0	262,7	100,0	1 165,9	100,0	1 166,7	100,0
Kolekcinės (proginės) monetos ir numizmatiniai rinkiniai	16,6		17,0		0,4		0,4	

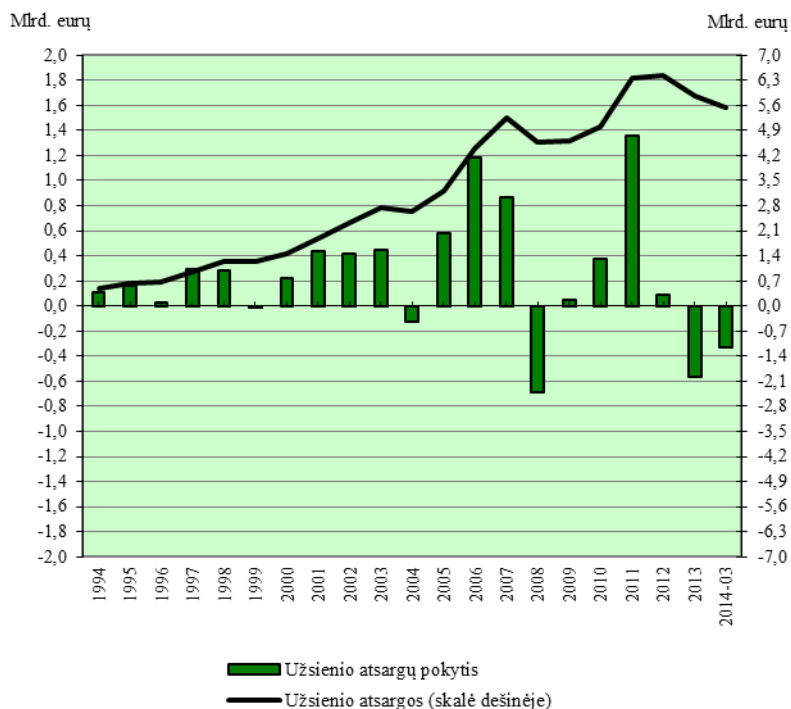
Šaltinis: Lietuvos bankas.

Finansinio turto investicijų valdymas

Lietuvos banko įstatyme nustatytas pagrindinis Lietuvos banko tikslas – palaikyti kainų stabilumą. Jis įgyvendinamas per sklandų valiutų valdybos sistemos veikimą. Todėl pagrindinis Lietuvos banko tikslas valdant finansinį turtą – užtikrinti pakankamą likvidžių finansinių išteklių kiekį šios sistemos veikimui. Vidaus valiutų rinkoje imperatyvioms intervencijoms vykdyti Lietuvos bankas naudoja oficialiąsias užsienio atsargas (toliau – užsienio atsargas). Jos yra pagrindinė Lietuvos banko valdomo finansinio turto dalis.

2014 m. kovo 31 d. užsienio atsargos sudarė 5 539,6 mln. eurų (19 127,3 mln. Lt). 2013 m. jos sumažėjo 570,0 mln. eurų (8,9 %), o 2014 m. pirmąjį ketvirtį – 328,4 mln. eurų (5,6 %). Pagrindinė šio sumažėjimo priežastis – sumažėjusi centrinės valdžios ir kitų PFI indėlių suma Lietuvos banke.

25 pav. Užsienio atsargos

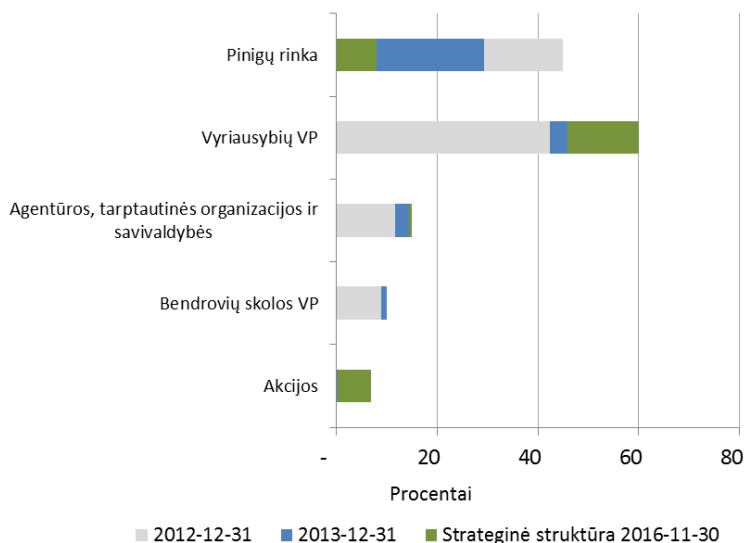

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Reaguojant į pastarųjų metų pasaulio ekonomikos bei finansų rinkų raidą ir atsižvelgiant į Pasaulio banko rekomendacijas, buvo atnaujinta finansinio turto investavimo strategija. Naująja strategija siekiama labiau išskaidyti investavimo riziką, dauginant investicijų rūšių bei praplečiant geografinę, ir padidinti prognozuojamą investicijų pelningumą per 3 metų investavimo laikotarpį. Lietuvos bankas investicijų portfelį papildė investicinio reitingo bendrovių skolos, nuosavybės VP (akcijomis), taip pat

padidino investicijas į ilgesnio laikotarpio obligacijas. Finansinio turto valdymo politikos pokyčiai bus nuosekliai įgyvendinami per trejus metus.

26 pav. Investicijų struktūros pokyčiai

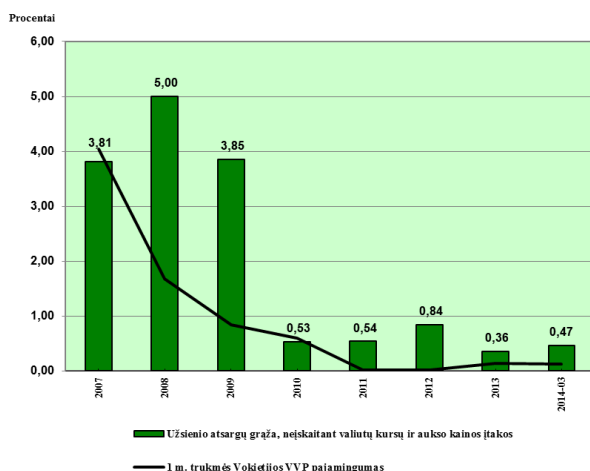

Nuolat svyruojančių finansų rinkų kintamumo rizikai riboti finansinio turto investavimo procese nustatytas rizikos biudžetas. Jis apriboja vienų metų tikėtino nuostolio sumą dėl nepalankių rinkos kainų svyravimų. Naujoje investavimo strategijoje nustatytas 100 mln. eurų rizikos biudžetas reiškia, kad finansinio turto bendra neigiama grąža per vienų metų laikotarpį su 95 proc. tikimybe neturi viršyti 100 mln. eurų. 2014 m. kovo 31 d. investicinio portfelio rizikos vertė buvo lygi 33 mln. eurų sumai.

Investavimo pelnas priklauso nuo galimybės prisiimti investavimo riziką. Lietuvoje veikiant valiutų valdybos modeliui, Lietuvos banko finansinis turtas turi būti investuojamas likvidžiai ir saugiai. Šie du principai yra prioritetiniai investicijų pelningumo atžvilgiu. Todėl finansinio turto investavimo rezultatams didelę įtaką daro saugiausių ir likvidžiausių investicijų palūkanų, kurios nuo finansų rinkų krizės pradžios nukrito iki dar nebuvusių žemumų ir tapo artimos nuliui, lygis.

Mažai rizikingų investicijų palūkanų normoms vis dar esant mažoms, aukšta finansinio turto grąža yra menkai tikėtina.

27 pav. Užsienio atsargų grąža ir 1 m. trukmės Vokietijos VVP pelningumas

Šaltinis: Lietuvos bankas.

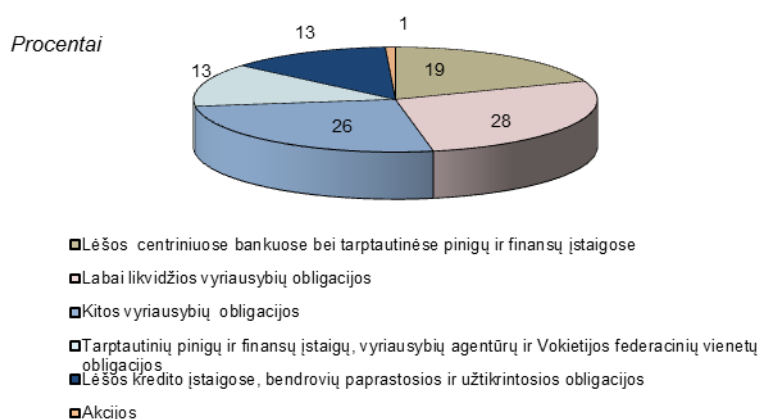
Lietuvai įsivedus eurą Lietuvos banko investicijos eurai ir toliau bus finansinio turto dalis. Nedidelė dalis užsienio atsargų bus panaudotos kaip įnašas į ECB užsienio atsargas. Šios atsargos bus Lietuvos banko turtas ir uždirbs palūkanas.

Lietuvai tapus euro zonos nare, Lietuvos bankas padidins savo įmoką į ECB kapitalą. Dėl to Lietuvos bankas gaus euro zonos pinigų politikos pajamų ir ECB pelno dalį, proporcingą savo apmokėto kapitalo daliai.

Finansinio turto likvidumas ir saugumas

Vadovaudamasis likvidumo principu, Lietuvos bankas finansinį turtą valdo taip, kad prireikus galėtų greitai ir be didelių nuostolių parduoti investicijas. Investicijos į labai likvidžias vyriausybės obligacijas ir lėšas kituose centriniuose bankuose bei tarptautinėse pinigų ir finansų įstaigose 2014 m. kovo 31 d. sudarė 47 proc. investicijų.

28 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal finansines priemones
(2014 m. kovo 31 d.)

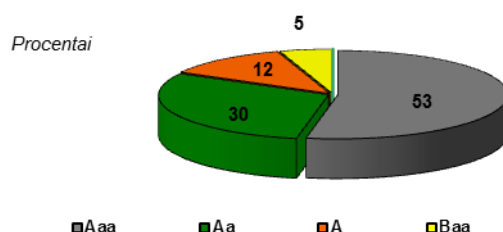

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Vadovaudamasis saugumo principu, Lietuvos bankas riboja ir aktyviai valdo visų rūšių finansinę riziką, su kuria susiduriama investuojant finansinį turtą.

Kredito rizika ribojama sudarant ir nuolat atnaujinant priimtinių sandorio šalių bei VP emitentų, kurių įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė yra maža, sąrašus, taip pat ribojant investicijų koncentraciją. Lietuvos banko investicijų dalis į aukščiausio patikimumo finansines priemones 2014 m. kovo 31 d. sudarė 53 proc.

29 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal reitingus
(2014 m. kovo 31 d.)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Lietuvos bankas, mažindamas užsienio valiutos kurso riziką, beveik visą nesusijusį su įsipareigojimais užsienio valiutomis finansinį turtą (neįskaitant aukso) investuoja eurai arba, jei investuojama kitomis valiutomis, tai kartu apsidraudžiama nuo galimos užsienio valiutos kurso pokyčio rizikos. Su įsipareigojimais susijusi finansinio turto dalis investuojama įsipareigojimų valiuta.

2014 m. kovo 31 d. auksas sudarė 3,7 proc. finansinio turto, nesusijusio su įsipareigojimais užsienio valiutomis. Aukso kiekis nepakito ir sudarė 5,8 tonos. Jo kaina eurais nuo 2012 m. pabaigos sumažėjo 24,8 proc.

Lietuvos bankas susiduria ir su palūkanų normos rizika, nes, rinkose kintant palūkanų normoms, keičiasi ir Lietuvos banko finansinio turto rinkos vertė. Ši rizika valdoma nustatant atskirų finansinio turto dalių lyginamuosius indeksus, portfelį realiųjų investicijų modifikuotos finansinės trukmės (MFT) didžiausius leistinus nukrypimus nuo lyginamųjų indeksų MFT. Pradėjus įgyvendinti naują investavimo strategiją, užsienio atsargų MFT nuo 2012 m. pabaigos iki 2014 m. kovo 31 d. padidinta nuo 0,69 iki 1,07 proc.

Statistikos tvarkymas

Lietuvos bankas yra svarbiausia šalies finansų statistikos institucija. 2013 m. toliau buvo plėtojama, rengiama ir skleidžiama PFĮ balanso ir palūkanų normų, investicinių fondų turto ir įsipareigojimų, tarpbankinio skolinimo ir valiutų rinkų, mokėjimo priemonių, oficialiųjų tarptautinių atsargų, mokėjimų ir tarptautinių investicijų balanso, skolos užsieniui, tiesioginių užsienio investicijų, ketvirtinių finansinių sąskaitų statistika. Didžioji jos dalis rengiama vadovaujantis ES ir ECB teisės aktais, tarptautiniais statistikos standartais ir vadovais.

2013 m. Lietuvos bankas, siekdamas laiku ir tinkamai pasirengti euro įvedimui finansų statistikos srityje, pradėjo parengiamuosius darbus. Įgyvendindamas ECB reikalavimus, taikomus euro zonos šalių statistikai, daug dėmesio skyrė PFĮ balanso ir palūkanų normų, investicinių fondų turto ir įsipareigojimų, mokėjimo priemonių statistinės atskaitomybės pakeitimams; atliko kai kuriuos ketvirtinių finansinių sąskaitų, valdžios sektoriaus finansų statistikos (VSFS) ir išorės sektoriaus statistikos sričių parengiamuosius pertvarkos darbus.

Plėtodamas, rengdamas ir skleidždamas PFĮ balanso ir palūkanų normų statistiką, 2013 m. Lietuvos bankas rengė ir skelbė ją interneto svetainėje bei mėnesiniame biuletenyje, taip pat ECB teikė PFĮ balanso ir palūkanų normų statistinius duomenis. Buvo parengti ir patvirtinti Lietuvos banko valdybos nutarimai dėl PFĮ balanso ir palūkanų normų bei investicinių fondų turto ir įsipareigojimų statistinės atskaitomybės pakeitimų, kuriais įgyvendinami nauji ECB reglamentų ECB/2013/33, ECB/2013/34 ir ECB/2013/38 reikalavimai. Dalyvaudamas ECBS pinigų ir finansų statistikos plėtros darbuose, kad būtų tinkamai atsižvelgta į naujus vartotojų poreikius, Lietuvos bankas prisidėjo vertinant naujos draudimo bendrovių balanso statistikos įgyvendinimo naudą ir sąnaudas. Be to, pasirengta sudaryti ir teikti ECB išleistų vertybinių popierių statistiką.

Lietuvos bankas pradėjo paskutinį naujojo Mokėjimų ir tarptautinių investicijų balansų vadovo taikymo etapą. Tam buvo tobulinamos užsienio prekybos, paslaugų ir tiesioginių investicijų rodiklių skaičiavimo metodikos. Mažinant statistinės atskaitomybės našą įmonėms, iš atnaujintų statistinės atskaitomybės formų išbraukti visi rodikliai, susiję su užsienio paskolomis, o ši informacija rengiama naudojant užsienio paskolų duomenų bazę. Mėnesio mokėjimų balanso paslaugų skaičiavimui pradėti naudoti Tarpžinybinės duomenų saugyklos duomenys, todėl atsisakyta šios informacijos rinkimo iš įmonių.

Įgyvendinant 2010 m. ESS metodiką ir naujas VSFS gaires, pradėti pasirengimo darbai teikti ECB naujus rodiklius. Atsižvelgiant į ECB audito rekomendacijas VSFS srityje, pateikta medžiaga pirmą kartą ECB rengiamai euro zonai nepriklausančių valstybių narių VSFS kokybės ataskaitai. Pradėta rengtis sudaryti ir skelbti pastarosios statistikos duomenis.

2013 m. Lietuvos bankas tobulino vertybinių popierių ir užsienio paskolų duomenų bazių tvarkymą, gerino duomenų kokybę: buvo tikslinami praeities duomenys, vienodinamos vartojamos sąvokos. Statistinėse vertybinių popierių išleidimo ir jų turėtojų informacinėse sistemose toliau buvo diegiamos papildomos saugumo, ataskaitų sudarymo, jų pateikimo ir duomenų apdorojimo priemonės. Susiejus VP ir kitas duomenų bazines, sudaroma investicinių fondų turto ir įsipareigojimų, VP išleidimo, išorės sektoriaus statistika ir šalies ketvirtinės finansinės sąskaitos. Tuo sumažinama ūkio subjektų statistinės atskaitomybės našta.

Siekiant užtikrinti veiksmingą kredito sistemos funkcionavimą ir Lietuvos banko teisę gauti informaciją, reikalingą priežiūrai, pinigų politikos ir finansinio stabilumo analizei bei statistikai, toliau

buvo plėtojama paskolų rizikos duomenų bazės (PRDB) infrastruktūra. Lietuvos bankas, įdiegęs naują Elektroninių paslaugų gyventojams informacinę sistemą, fiziniams asmenims, naudojantiems tapatybės patvirtinimą per elektroninės bankininkystės sistemą ar kitomis elektroninėmis priemonėmis, suteikė patogią galimybę susipažinti su informacija apie savo asmens duomenis, tvarkomus PRDB, taip pat apie tai, kurios kredito įstaigos per paskutinius dvejus metus domėjosi jų duomenimis.

Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos

Skatinti patvarų ir veiksmingą mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimą – viena iš Lietuvos banko funkcijų. Lietuvos bankas teikia atsiskaitymų paslaugas, prižiūri mokėjimo ir VP atsiskaitymo sistemas, koordinuoja Lietuvos rinkos subjektų veiklą vykdant nacionalinius ir tarptautinius projektus.

Teikdamas atsiskaitymo paslaugas, Lietuvos bankas valdo mokėjimo sistemas litais – realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų sistemą (LITAS-RLS) ir nustatyto laiko mažmeninių mokėjimų sistemą (LITAS-MMS). Lietuvos bankas sudaro sąlygas šalies kredito įstaigoms teikti skubių atsiskaitymų eurais paslaugas klientams per realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų eurais sistemą TARGET2-LIETUVOS BANKAS. TARGET2-LIETUVOS BANKAS yra Eurosistemos valdomos TARGET2 sistemos dalis.

Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūra

Lietuvos bankas prižiūri 3 mokėjimo sistemas (Lietuvos banko valdomas realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų sistemą LITAS-RLS ir nustatyto laiko mažmeninių mokėjimų sistemą LITAS-MMS bei LCKU valdomą sistemą KUBAS) ir VP atsiskaitymo sistemą (VPAS)¹³. Jis kartu su Eurosistema dalyvauja vykdant TARGET2 priežiūrą, o nuo 2010 m. kartu su kitomis priežiūros institucijomis – kuriamos TARGET2-Securities platformos jungtinę priežiūrą.

Lietuvos banko priežiūros sistemos 2013 m. veikė stabiliai (be kritinių incidentų), jų operatoriai laikėsi Lietuvos Respublikos atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatymo nustatytų reikalavimų.

2013 m. Lietuvos bankas atliko sistemos LITAS-RLS vertinimą pagal 2012 m. Tarptautinių atsiskaitymų banko (TAB) Mokėjimo ir atsiskaitymo sistemų komiteto (CPSS) kartu su Vertybinių popierių komisijų tarptautinės organizacijos (IOSCO) Techniniu komitetu parengtus Finansų rinkos infrastruktūrų principus. Atitikimas įvertintas taip pat gerai kaip ir 2010 m. atliktas vertinimas pagal TAB Sistemiskai svarbių mokėjimo sistemų pagrindinius principus. Kai kurių veiklos aspektų vertinimas buvo kitoks dėl naujo reikalavimų interpretavimo ir vertinimo metodikos. Atsižvelgiant į vertinimo rezultatus suformuluotos rekomendacijos, skirtos sistemos LITAS-RLS veiksmingumo ir patikimumo stiprinimui ateityje.

Bendros mokėjimų eurais erdvės projektas

Lietuvoje veikiantys bankai jau kuris laikas dalyvauja įgyvendinant bendros mokėjimų eurais erdvės (SEPA) projektą, skirtą mažmeninių mokėjimų eurais vykdymui Europos lygiu suvienodinti. Dauguma jų siūlo SEPA kredito pervedimų paslaugą klientams. Kai kurie bankai pradėjo teikti SEPA tiesioginio debeto paslaugas. Lietuvoje išleidžiamos mokėjimo kortelės, mokėjimo kortelių skaitytuvai ir bankomatai atitinka SEPA reikalavimus.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente Nr. 260/2012, kuriuo nustatomi kredito pervedimų ir tiesioginio debeto operacijų eurais techniniai ir komerciniai reikalavimai ir iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 924/2009 (toliau – SEPA reglamentas), numatyta, kad euro zonos šalyse SEPA reikalavimus atitinkantys kredito pervedimai ir tiesioginis debetas nuo 2014 m. vasario 1 d. turi

¹³ VPAS savininkas ir operatorius yra LCVPD.

pakeisti analogiškas nacionalines priemones. Ne euro zonos šalys šio reglamento reikalavimus turi atitikti metai nuo euro įvedimo, bet ne vėliau kaip 2016 m. spalio 31 d.

Lietuvoje pasirengimą įdiegti SEPA standartus koordinuoja SEPA koordinavimo komitetas (toliau – SEPA komitetas). 2013 m. atnaujintas susitarimas dėl SEPA komiteto sudarymo ir be bankų į SEPA komiteto veiklą įsitraukė kiti mokėjimo paslaugų teikėjai, kuriems aktualūs SEPA reglamento reikalavimai – tai mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigos, kredito unijos.

Į pasirengimo įgyvendinti SEPA procesą įtraukiami ir mokėjimo paslaugų vartotojai. 2013 m. įvyko antrasis SEPA forumas – Lietuvos banko ir Lietuvos SEPA koordinavimo komiteto susitikimas su mokėjimo paslaugų vartotojais ir jiems atstovaujančiomis organizacijomis. SEPA forumų tikslas – skatinti mokėjimo paslaugų teikėjų, programinės įrangos kūrėjų ir mokėjimo paslaugų vartotojų tarpusavio bendradarbiavimą, palengvinti įmonių ir viešojo sektoriaus pasirengimą įgyvendinti SEPA reikalavimus.

Siekdamas padidinti informacijos apie SEPA sklaidą, Lietuvos bankas kartu su Lietuvos bankų asociacija parengė specializuotą interneto svetainę „SEPA“ (www.sepa.lt), ji pradėjo veikti 2014 m. sausio mėn. Svetainėje bus skelbiama naujausia ir aktuali informacija, svarbi tiek gyventojams, tiek įmonėms. 2014 m. planuojama toliau daug dėmesio skirti mokėjimo paslaugų vartotojų pasirengimui naudotis SEPA mokėjimo priemonėmis ir informavimui apie SEPA projektą.

TARGET2-Securities projektas

Eurosistema įgyvendina projektą TARGET2-Securities (T2S). Jo tikslas – sukurti techninę platformą, padėsiančią sutelkti VP ir susijusių lėšų pervedimus atsiskaitant už VP sandorius. T2S leis vykdyti ir vietinius, ir tarptautinius atsiskaitymus eurai ir kitomis valiutomis. 2014 m. pradžioje iš viso 24 Europos centriniai vertybinių popierių depozitoriumai rengėsi naudoti T2S platformą. Tarp jų ir Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas (LCVPD).

Lietuvos bankas toliau vykdė pasirengimo prisijungti prie T2S techninės platformos darbus. Mokėjimo sistemos TARGET2-LIETUVOS BANKAS dalyviams Lietuvos bankas atidarys lėšų sąskaitas T2S platformoje, ir taip jie turės galimybę atsiskaityti už VP sandorius. Lietuvos bankas prie T2S techninės platformos kartu su LCVPD ir kitomis Baltijos valstybėmis prisijungs 2017 m. vasario mėn.

Valstybės išdo ir institucijų sąskaitų tvarkymas

Vykdydamas Lietuvos banko įstatyme nustatytas valstybės išdo agento funkcijas, Lietuvos bankas 2013 m. tvarkė valstybės išdo sąskaitas litais ir užsienio valiutomis. Šiose sąskaitose laikomus valstybės piniginius išteklius, kaupiamus ir naudojamus Lietuvos Respublikos valstybės išdo įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatyta tvarka, valdo Lietuvos Respublikos finansų ministerija. Be to, Lietuvos bankas tvarkė kitų šalies įstaigų, ES institucijų, užsienio valstybių centrinių bankų ir tarptautinių finansų įstaigų (toliau – institucijos) sąskaitas litais ir užsienio valiutomis. Finansų ministerijos valdomose valstybės išdo sąskaitose laikomi piniginiai ištekliai sudarė didžiausią visose sąskaitose esančių lėšų dalį.

2013 m. gruodžio 31 d. Lietuvos banke buvo tvarkomos 194 valstybės išdo ir institucijų sąskaitos (2012 m. – 199), iš jų 77 sąskaitos litais ir 117 – užsienio valiutomis (2012 m. – atitinkamai 85 ir 114 sąskaitos). Šios sąskaitos atidarytos Lietuvos banke vadovaujantis Lietuvos Respublikos ir Lietuvos banko teisės aktais, o jų tvarkymo sąlygos ir teikiamos paslaugos nustatomos sutartimis.

Lietuvos bankas teikia valstybės išdui ir institucijoms šias bankines paslaugas: perveda lėšas pagal išteklių valdytojų mokėjimo nurodymus, įskaito lėšas į sąskaitas, keičia valiutas, priima terminuotuosius indėlius eurai ir JAV doleriais, rengia ir teikia sąskaitų išrašus bei kitą informaciją. Kai kurioms mūsų valstybės institucijoms teikiama grynujų pinigų litais priėmimo ir išdavimo paslauga.

Pasirengimas euro įvedimui

Vyriausybei paskelbus apie strateginį siekį 2015 m. įsivesti eurą, Lietuvos bankas visose savo veiklos srityse aktyviai rengiasi ES bendrosios valiutos įvedimui. Pasirengimas tapti euro zonos nare – tai ne tik sklandus valiutos pakeitimas, bet ir pasirengimas stoti į bankų sąjungą, atsakomybės už finansų sektoriaus priežiūrą dalijimasis su ECB, mokėjimo sistemų pritaikymas siekiant užtikrinti, kad nepablogėtų teikiamų paslaugų kokybė, ir kiti svarbūs darbai.

Praktiniai Lietuvos banko pasirengimo euro įvedimui klausimai sprendžiami Lietuvos banko euro įvedimo klausimų koordinavimo komitete, jis vadovaujasi Lietuvos banko veiklos planu dėl euro įvedimo. Plane numatyta beveik 400 priemonių, susijusių su įvairiomis sritimis: nacionalinės teisės pritaikymu, visuomenės informavimu, pasirengimu keisti grynuosius pinigus, mokėjimo sistemų pertvarkymu, finansinio turto valdymu, apskaitos pritaikymu, statistinės informacijos tvarkymu, vartotojų apsauga ir kt. Vykdoma nuolatinė plane numatytų priemonių įgyvendinimo stebėseną, planas reguliariai atnaujinamas. 2014 m. pradžioje šioms funkcijoms atlikti įsteigta speciali Lietuvos banko veiklos plano dėl euro įvedimo stebėsenos darbo grupė.

Toliau šiame skirsnyje apžvelgiami svarbiausi jau atlikti pasirengimo euro įvedimui darbai, atsižvelgiant į Lietuvos banko vadovaujamų euro įvedimo darbo grupių veiklą ir sritis, kuriose Lietuvos bankui tenka svarbiausias vaidmuo.

Lietuvos rodiklių atitikties ekonominės konvergencijos kriterijams stebėseną

Lietuvos bankas stebi Lietuvos rodiklių galimą atitikti ekonominės konvergencijos kriterijams. Pagal naujausius duomenis vertinama dabartinė padėtis, o pagal Lietuvos banko ir tarptautinių institucijų prognozes – tolesnė rodiklių atitiktis. 2014 m. pavasarį – laikotarpiu, pagal kurio rodiklius bus priimami sprendimai dėl Lietuvos prisijungimo prie euro zonos nuo 2015 m. pradžios, – visi reikiami Lietuvos rodikliai atitinka kriterijus.

9 lentelė. Ekonominės konvergencijos kriterijų įverčiai ir kriterijų vykdymo Lietuvoje prognozės
(proc., jei nenurodyta kitaip)

	Naujausia reikšmė ¹⁴	Lietuvos banko prognozės (2014 m. gegužės mėn.)
	2014 m. balandžio mėn.	2014 m. IV ketv.
Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI		
Lietuvos rodiklis	0,6	0,9
Kriterijaus rodiklis	1,1–1,7	1,4–1,8
Ilgalaikės palūkanų normos		
Lietuvos rodiklis	3,6	–
Kriterijaus rodiklis	5,4–6,5	–
Valdžios sektoriaus deficito ir BVP santykis		
Lietuvos rodiklis	2,2 (2013 m.)	2,1 (2014 m.)
Ar taikoma PDP ¹⁵	Netaikoma	Netaikoma
Kriterijaus rodiklis	3,0	3,0
Valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis		
Lietuvos rodiklis	39,4 (2013 m.)	40,0 (2014 m.)
Kriterijaus rodiklis	60,0	60,0
Valiutos kursas, Lt už 1 eurą		
Lietuvos rodiklis	3,4528	3,4528
Kriterijaus rodiklis	3,4528 ± 15 %	3,4528 ± 15 %

Šaltiniai: Eurostatas, 2014 m. gegužės mėn. EK prognozės, 2014 m. gegužės mėn. Lietuvos banko prognozės ir Lietuvos banko skaičiavimai.

¹⁴ Lietuvos banko apskaičiuoti kainų stabilumo ir ilgalaikių palūkanų normų kriterijų įverčiai nėra oficialūs duomenys. Sprendimą dėl to, kokios šalys bus įtrauktos apskaičiuojant kriterijų reikšmes, priima EK ir ECB.

¹⁵ PDP – perviršinio deficito procedūra. Būtent PDP netaikymas rodo, kad valstybė narė atitinka kriterijų. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų 2 straipsnyje nustatyta, kad kriterijus reiškia, jog tyrimo metu valstybė narė neturi būti ES Tarybos sprendimo dėl perviršinio deficito buvimo atitinkamoje valstybėje narėje objektas.

Infliacija 2014 m. pavasarį gerokai mažesnė už galimą konvergencijos kriterijaus reikšmę. 2013 m. valdžios sektoriaus deficitas buvo pastebimai mažesnis už konvergencijos kriterijaus reikšmę. Lietuva, kaip ir anksčiau, atitinka valdžios sektoriaus skolos kriterijų su didele atsarga. Tenkinami ir ilgalaikių palūkanų normų bei valiutos kurso kriterijai. Valiutos kurso kriterijų šalis atitinka, nes palaiko stabilų lito kursą euro atžvilgiu nuo 2002 m. vasario 2 d. ir ketina jį palaikyti iki euro įvedimo. VKM II Lietuva dalyvauja nuo 2004 m. birželio 28 d., t. y. gerokai ilgiau nei nustatytas minimalus dvejų metų laikotarpis.

Lietuvos teisinės konvergencijos užtikrinimas

Kad Lietuvos Respublikos teisės aktai būtų suderinti su Sutartimi dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – ES Sutartis) bei ECB ir ECBS statutu ir panaikinti 2012 m. EK bei ECB parengtuose pranešimuose apie konvergenciją nurodyti Lietuvos teisės nesuderinamumai su ES teise – dėl Lietuvos banko nekilnojamojo turto priklausymo bankui nuosavybės teise ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės atliekamo valstybinio audito apimtį audituojant Lietuvos banką, 2014 m. sausio 23 d. neeilinės sesijos metu Seimas priėmė Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo pakeitimo įstatymą, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo 14 straipsnio pakeitimo įstatymą ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 136 straipsnio, kiek tai susiję su stabilumo mechanizmu, taikytinu valstybėms narėms, kurių valiuta yra euras (euro), pakeitimo, priimto 2011 m. kovo 25 d. Europos Vadovų Tarybos sprendimu 2011/199/ES, ratifikavimo Nr. XI-2058 pakeitimo įstatymą“.

2014 m. sausio 31 d. įsigaliojus minėtiems įstatymams, Lietuvos Respublikos teisės aktai tapo suderinti su ES Sutartimi bei ECB ir ECBS statutu ir buvo panaikinti 2012 m. EK bei ECB parengtuose pranešimuose apie konvergenciją nurodyti Lietuvos teisės nesuderinamumai su ES teise.

2013 m. pabaigoje Lietuvos bankas parengė svarbiausio euro įvedimą reglamentuosiančio Lietuvos teisės akto – Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymo – projektą. Projektas suderintas su ECB bei Lietuvos institucijomis ir buvo priimtas Seime 2014 m. balandžio 17 d.

Pasirengimas grynujų pinigų pakeitimui

Lietuvos bankas yra pagrindinė institucija, atsakinga už tai, kad Lietuvos Respublikoje būtų laiku apsirūpinta eurų banknotais ir monetomis. Siekdamas užtikrinti sklandų grynujų pinigų keitimo procesą, Lietuvos bankas nustatė, kiek Lietuvai reikėtų eurų banknotų ir monetų apyvartoje esantiems litams pakeisti ir apyvartai 2015 m. užtikrinti. Lietuvos bankas apskaičiavo ir su ECB suderino visų eurų nominalų kieki ir struktūrą.

Po ES Tarybos sprendimo dėl išlygos Lietuvai naudoti nacionalinę valiutą panaikinimo Lietuvos bankas, suderinęs su ECB, pasirašys eurų banknotų skolinimosi sutartį su vienu iš euro zonos nacionalinių centrinių bankų, tiekiančių eurų banknotus.

Lietuvai reikalingas eurų monetas kaldins UAB Lietuvos monetų kalykla, su ja dar iki ES Tarybos sprendimo dėl išlygos Lietuvai naudoti nacionalinę valiutą panaikinimo priėmimo Lietuvos bankas pasirašys lietuviškų eurų ir euro centų monetų kaldinimo bei eurų monetų rinkinių gamybos sutartį.

Viena iš svarbiausių grynujų pinigų keitimo proceso sudedamųjų dalių yra grynujų litų išėmimas iš apyvartos ir grynujų eurų paskirstymas. Atsižvelgiant į tai, nustatyti išankstinio pirminio ir antrinio eurų banknotų ir monetų paskirstymo laikotarpiai: numatoma eurų monetų paskirstymo bankams pradžia – prieš 3 mėnesius, eurų banknotų – prieš 2 mėnesius iki euro įvedimo dienos, o eurų paskirstymo bankų klientams pradžia – prieš 1 mėnesį iki euro įvedimo dienos. Be to, šiuo metu tikslinamos aptarnavimo vietos, kuriose gyventojai turės galimybę pusmetį nuo euro įvedimo dienos nemokamai pasikeisti litus į eurus, parengtas preliminarus litų keitimo į eurus vietų žemėlapis. Sudarytas bankų padalinių, kuriuose praėjus 6 mėnesiams nuo euro įvedimo dienos dar 6 mėnesius bus neatlygintinai keičiami grynujų litų banknotai į eurus, sąrašas. Parengtos Grynujų pinigų pakeitimo gairės. Jose nustatyti pagrindiniai grynujų pinigų keitimo proceso dalyviai ir jų funkcijos, apsirūpinimo eurų

banknotais ir monetomis, eurų ir litų tvarkymo, grynųjų pinigų keitimo eurų ir litų bendros apyvartos laikotarpiu ir jam pasibaigus principai.

Mokėjimo sistemų pertvarkymas

Įvedus eurą Lietuvoje, dabartinius mokėjimus litais pakeis mokėjimai eurais. Nuo 2015 m. skubūs (realaus laiko) tarpbankiniai atsiskaitymai eurais Lietuvoje bus atliekami tik Lietuvos banko TARGET2-LIETUVOS BANKAS mokėjimo sistemoje, o mokėjimo sistemos LITAS-RLS veikla bus nutraukta. TARGET2-LIETUVOS BANKAS mokėjimo sistema Lietuvoje veikia nuo 2007 m. pabaigos. Šiuo metu ja naudojasi dauguma (10) šalyje registruotų kredito įstaigų (bankų), o kitos 3 įstaigos dalyvavimui joje turės pasirengti per 2014 m.

Lietuvos banko mažmeninių mokėjimų sistema LITAS-MMS bus parengta vykdyti mokėjimus eurais iki 2015 m. pabaigos, kai Lietuvoje turėtų įsigalioti 2012 m. kovo 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 260/2012 nuostatos, apibrėžiančios SEPA reikalavimus. Mokėjimai, naudojant dabartinius duomenų formatus, bus vykdomi LITAS-MMS mokėjimo sistemoje iki 2015 m. pabaigos. 2014 m., po konsultacijų su rinkos dalyviais, Lietuvos bankas apsispręs, ar LITAS-MMS mokėjimo sistema bus pritaikyta SEPA reikalavimams nuo 2016 m. pradžios.

Visuomenės informavimo veikla

Rengdamasis euro įvedimui, Lietuvos bankas paskelbė ir įvairioms tikslinėms auditorijoms (finansų ekspertams, verslininkams, žiniasklaidai, plačiajai visuomenei) pristatė banko ekspertų atlikto euro įvedimo 2015 m. galimo poveikio šalies ekonomikai kiekybinį vertinimą. Jo rezultatai atskleidė, kad teigiamas euro įvedimo poveikis būtų ilgalaikis ir gerokai viršytų bendrosios valiutos įvedimo sąnaudas bei numatomas papildomas valstybės įmokas.

Lietuvos bankas kartu su Finansų ministerija organizavo ir koordinavo Visuomenės informavimo darbo grupės veiklą. Pagal Lietuvos visuomenės informavimo apie euro įvedimą ir komunikacijos strategiją, Lietuvos bankas yra atsakingas už visuomenės supažindinimą su naująja valiuta euru ir rengiasi intensyviai visuomenės informavimo apie eurą etapui. Jis prasidės po ES Tarybos sprendimo dėl euro įvedimo Lietuvoje. Vyksta konsultacijos su ECB dėl bendradarbiavimo informuojant pinigų tvarkytojus ir plačiąją visuomenę apie grynuosius eurus.

Komunikacijos ir kiti su euro įvedimu susiję klausimai buvo pristatomi verslininkams, valstybės institucijų, savivaldybių atstovams.

Kaip ir ankstesniais metais, buvo platinami EK ir ECB leidiniai lietuvių kalba apie ekonominę ir pinigų sąjungą, bendrąją valiutą eurą, suvenyrai su euro simbolika.

Nuolat buvo stebima ir vertinama žiniasklaidos pateikiama informacija apie eurą, operatyviai reaguojama į paskelbtą informaciją, atsakoma į žiniasklaidos ir gyventojų paklausimus šia tema.

Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje ir tarptautinis bendradarbiavimas

Lietuvos bankas dalyvavo ES ir ECBS sprendimų priėmimo procesuose, atstovavo Lietuvos Respublikai tarptautinėse finansų organizacijose, palaikė ryšius su kitų šalių centriniais bankais ir reitingų agentūromis.

Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje

Lietuvos bankas yra ECBS, kurią sudaro ECB ir visų ES valstybių narių nacionaliniai centriniai bankai, narys. Nebūdamas Eurosistemos nariu, Lietuvos bankas bendradarbiauja su ECB ir kitais ES nacionaliniais centriniais bankais dalyvaudamas ECB bendrosios tarybos bei ECBS komitetų veikloje.

Lietuvos banko valdybos pirmininkas keturis kartus per metus dalyvauja ECB bendrosios tarybos susitikimuose. Bendroji taryba svarsto ES valstybių narių makroekonominės padėties, pinigų ir

finansų rinkų raidos, VKM II veikimo klausimus. 2014 m. kovo mėn. vykęs ECB bendrosios tarybos posėdis išsiskyrė diskusijomis dėl konvergencijos kriterijų kontrolinių dydžių skaičiavimo.

Kasdienis ECBS darbas vyksta ES nacionalinių centrinių bankų atstovams dalyvaujant ECBS komitetų ir jų darbo grupių veikloje. Lietuvos banko, kaip ir kitų ne euro zonos valstybių narių nacionalinių centrinių bankų, atstovai dalyvauja 12 ECBS komitetų, Žmogiškųjų išteklių konferencijos ir jų įsteigtų darbo grupių veikloje.

Lietuvos bankas nuolat stebi ECBS sprendimų, priamųjų rašytinių procedūrų metu, eiga, taip pat, įvertindamas galimą jų poveikį, teikia pastabas ir siūlymus. Pasirengimo euro įvedimui metu vyko konsultacijos su ECB dėl Lietuvos Respublikos įstatymų pakeitimų, būtinų teisinei konvergencijai užtikrinti: dėl Lietuvos banko įstatymo pakeitimo, susijusio su Lietuvos banko turto teisiniu statusu, ir dėl Valstybės kontrolės įstatymo pakeitimo, reglamentuojančio Lietuvos banko valstybinio audito mastą. 2014 m. pradžioje ECB taip pat pateikė nuomonę dėl Euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymo projekto bei nuomonės projektą dėl Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinio įstatymo projekto.

Dalyvavimas ES institucijų veikloje

Lietuvos bankas palaiko glaudžius ryšius su ES Ekonomikos ir finansų reikalų (ECOFIN) taryba ir EK, pagal savo kompetenciją teikia nuomonę ir vertinimus formuojant Lietuvos Respublikos poziciją ECOFIN taryboje svarstomais klausimais. Lietuvos banko valdybos pirmininkas dalyvauja ECOFIN tarybos neformaliuose susitikimuose. Juose valstybių narių finansų ministrai ir centrinių bankų valdytojai aptaria aktualius ekonomikos ir finansų klausimus, sutaria dėl būtinų teisinių ir politinių sprendimų. Be to, Lietuvos banko atstovai aktyviai dalyvauja vieno iš svarbiausių ECOFIN tarybos patariamųjų komitetų – Ekonomikos ir finansų komiteto (EFK) veikloje.

2014 m. balandžio mėn. vykusio neformalaus ECOFIN tarybos posėdžio metu daugiausia dėmesio skirta ekonomikos ilgalaikio finansavimo bei bankų struktūrinių reformų klausimams. EFK posėdžiuose toliau diskutuota dėl bendro priežiūros mechanizmo įgyvendinimo, taip pat dėl teisės aktų, kurių pagrindu baigiama kurti bankų sąjunga, t. y. dėl bendro pertvarkymo mechanizmo bei dėl ketinamo pasirašyti Tarpvyriausybinių susitarimo dėl įnašų į bendrą pertvarkymo fondą pervedimo ir sujungimo.

Lietuvos bankas taip pat dalyvauja Europos sisteminės rizikos valdybos (ESRV) Bendrosios valdybos ir jos Patariamojo techninio komiteto darbe. ESRV pagrindinis tikslas – užtikrinti veiksmingą ES finansų sistemos makroprudencinę priežiūrą. 2014 m. sausio 1 d. įsigaliojus Direktyvai dėl kapitalo poreikio ir Reglamentui (CRR/CRD IV), ESRV, siekdamas prisidėti įdiegiant naujus kapitalo ir likvidumo standartus, ėmėsi įgyvendinti įvairias parengiamąsias ir įgyvendinimo priemones, priėmė Sprendimą dėl koordinavimo sistemos, susijusios su kompetentingų ar paskirtų institucijų pranešimu apie nacionalines makroprudencinės politikos priemones, ESRV nuomonių teikimu ir rekomendacijų priėmimu.

Prižiūradamas finansų rinką, Lietuvos bankas aktyviai dalyvauja Europos institucijų, atsakingų už mikroprudencinę priežiūrą (Europos bankininkystės institucijos (EBI), Europos draudimo ir profesinių pensijų institucijos (EIOPA) bei Europos vertybinių popierių rinkų institucijos (ESMA)), veikloje sprendžiant ES rinkai aktualius klausimus ir deramai išreiškiant Lietuvos banko poziciją.

Bendradarbiavimas su TVF ir kitomis tarptautinėmis institucijomis

Lietuvos bankas glaudžiai bendradarbiavo su TVF ir kitomis tarptautinėmis organizacijomis, reitingų agentūromis, nacionaliniais centriniais bankais. Ypač intensyviai buvo bendradarbiaujama su TVF, kurio aukščiausiam valdymo organe – Valdytojų valdyboje – Lietuvos Respublikai atstovauja Lietuvos banko valdybos pirmininkas.

Lietuvos ir TVF dvišalio bendradarbiavimo pagrindas – kasmetinės ekonominės konsultacijos pagal TVF steigimo sutarties IV straipsnį. 2014 m. pradžioje Lietuvoje dirbo pasirengimo TVF IV straipsnio konsultacijoms misija. TVF ekspertai analizavo Lietuvos ekonomikos būklę, raidos tendencijas ir padėtį finansų sektoriuje. TVF vykdančios valdybos posėdyje gegužės mėn. vykusių ekonominių

konsultacijų metu palankiai įvertinta Lietuvos vykdyta atsakinga ekonominė politika, nulėmusi subalansuotą ekonomikos augimą, infliacijos sumažėjimą, sustiprinsi viešuosius finansus ir sudariusi geras galimybes Lietuvai nuo 2015 m. įsivesti eurą. TVF palankiai įvertino Lietuvos banko žingsnius neatidėliotinai sprendžiant bankų ir kredito unijų problemas ir pabrėžė, kad veiksminga finansų sektoriaus priežiūra sustiprino Lietuvos finansų sistemos atsparumą.

2014 m. balandžio mėn. Vašingtone vyko TVF ir Pasaulio banko pavasariniai susitikimai. Jų metu vertintos pasaulio ekonomikos perspektyvos, aptarti finansinio stabilumo, tarptautinės finansų architektūros ir tarptautinių finansų institucijų vaidmens jai sustiprinti klausimai. Susitikimų darbotvarkėje dominavo tarptautinės makroekonominės aplinkos, pinigų politikos sureguliovimo bei finansų sistemos pertvarkos klausimai. Daug dėmesio skirta regioninės stebėsenos stiprinimui.

TVF, intensyviai bendradarbiaudamas su Lietuvos banku ir kitų Baltijos šalių centriniiais bankais, atliko Baltijos šalių ekonominių sąsajų ir rizikos regione vertinimo tyrimą, jo rezultatai paskelbti 2014 m. gegužės mėn. Tyrimas apėmė Šiaurės ir Baltijos šalių ekonominių ryšių įvertinimą, Baltijos šalių integracijos globalioje tiekimo grandinėje apžvalgą, užsienio prekybos, investicijų, nedarbo ir darbo jėgos migracijos analizę. Daug dėmesio regioniniame projekte skirta Baltijos šalių ekonomikos atsigavimo ir kredito rinkos plėtros klausimams.

Siekdamas aptarti tvarios ekonominės konvergencijos klausimus, Lietuvos bankas 2014 m. balandžio mėn. organizavo tarptautinę ekonominę konferenciją „Konvergencijos dinamika Europos Sąjungoje po ekonominės krizės“. Konferencijoje dalyvavę ES šalių narių centrinių bankų, ECB, EK, TVF ir privačiojo sektoriaus finansų institucijų bei akademinės visuomenės atstovai diskutavo aktualiais ES ekonominės raidos ir finansų sektoriaus reformų klausimais.

Lietuvos bankas

Gedimino pr. 6, LT-01103 Vilnius

Tel. (8 5) 268 0029, faks. (8 5) 268 0038

El. p. info@lb.lt; <http://www.lb.lt>